

KEREN HAJESZOD
PALESZTINA UJJÁÉPITÉSI ALAP

Minden zsidó évi hozzájárulással adózik ennek
az alapnak, amely Palesztinát ujjaépiti.

Magyarországi Iroda: Budapest

VI., Király ucca 36. szám

Kérjen prospektust

!

HARCBAN A ZSIDÓSÁGÉRT

DR. SCHÖNFELD JÓZSEF

A „ZSIDÓ SZEMLE” SZERKESZTŐJE
ÖSSZEGYŰJTÖTT ÍRÁSAI

1908-1927

BUDAPEST
ÁLTALÁNOS MYOMDA. KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
VI, NAGYMEZŐ UCCA 3.

E L Ő S Z Ó

A *Zsidó Szemlé*-ben megjelent írásaim egy részét tartalmazza e könyv. Az egyes cikkek nem tartanak igényt irodalmi értékre, hiszen a napi események hatása alatt íródtak, az újságírás gyors technikája szerint. De minden egyes cikk a zsidóságért folytatott harc hevében és annak a jegyében született.

Az elmúlt 20 év minden nevezetesebb zsidó eseményét és kérdését érintik ezek a cikkek és így a könyv mintegy képét adja az elmúlt évek zsidó történetének. Könyvemben az általános vonatkozású cikkek a cionizmus megértésének és átértékelésének a célját szolgálják. Az egyes napi események tükrében igyekeznek ezek a cikkek a cionista igazságokat a köztudatba belevinni.

A cikkek egy része bizonyos tekintetben ma már csak úgy érthető meg, ha tudjuk, hogy e cikkek írásakor a cionizmus territórium: Palesztina, török fennhatóság alatt állott. Ma a cionizmus ebből a szempontból Angliával áll vonatkozásban.

A békeidők boldog napjaiban a magyar zsidóság legfontosabb kérdése az orthodox-neolog egyesülés, vagyis az úgynevezett „unifikációs” mozgalom volt. Könyvem egy részét az idevonatkozó cikkek alkotják.

A cionizmus ellenzéséül és konkurenciájául meg akarták teremteni nálunk is a Zangwill-féle ITO (Jewish Territorial Organisation) szervezetet. Annak idején nagy harc dúlt a zsidó sajtóban e kérdés körül. Erről is meg kellett emlékezniem.

Néhány fejezetet átvettem a gyászos emlékü kommün bukása után megjelent „Vissza a gettóba!” című könyvemből.

Fogadják ez írásokat zsidó testvéreim és elvbarátaim azzal a szeretettel, amellyel azokat annak idején megírtam. Egy fiatal zsidó szívnek és dacos léleknek harcos megnyilvánulásai voltak ezek.

Budapest, 1927 december havában.

Dr. Schönfeld József.

Előszó

a „Judenstaat” magyar fordításához

(1919)

1896 nyarán egy röpirat „röpült” végig a világ zsidó-sajtójának a hasábjain, amely rezgésbe hozta a zsidószívek húrjait a fényes palotáktól kezdve le az utolsó nyomorult viskóig. *Herzl Tivadar* „Judenstaat”-ja volt ez a röpirat, amely az addig csak teoriákban létező cionista-gondolatnak a gyakorlati megvalósítás merész és világraszóló tervezetével lepte meg a zsidóságot.

A meglepetést főleg az okozta, hogy egy férfiú, mint *Herzl Tivadar*, akinek nevét a „Neue Freie Presse” tárca-rovatából, a Burgszínházban előadott darabjairól ismerte az intelligens nagy közönség, aki a párisi irodalmi szalonok dédelgetett favoritja volt, akit tehát az úgynevezett „jobb körök” a zsidóságából teljesen kivetkőzött modern európeérnek ismertek, egyszerre és hirtelenül a legradikálisabb fajzsidó szerepében lépett fel és az asszimilálódó, illetve magukat már asszimilálnak tartó zsidóknak nem a legjobban esett éppen *Herzl Tivadartól* hallani az örök igazságú ígéket: „Nép vagyunk, mert külső ellenségeink kovácsoltak bennünket egy összetartozó néppé ... Asszimilálódni nem tudunk és nem fogunk soha, mert a népek ezt lehetetlenné teszik számunkra... Az antiszemitizmust leküzdeni nem lehet, mert ott, ahol zsidók nagyobb számban élnek, ott az antiszemitizmus okait megszüntetni nem lehet... A megoldás csak egy lehet: az önálló zsidóállam!”

Amily lelkesedést és visszhangot váltott ki a röpirat a nagy zsidó néptömegeknél, a nyomorgó és szenvedő zsidóknál, akik Messiásként üdvözölték *Herzl Tivadart*, ép oly elkeseredést és ellenszenvet váltott ki a gazdag és vezető szerepet játszó zsidóknál, akik a „Judenstaat” megjelenésében a saját nyugal-
muk megzavarását és az előttük természetesen nem létező és rájuk nézve felette kényelmetlen zsidókérdés ok nélküli feszegetését látták. A hivatalos zsidóság kezdetben próbálkozott is vele, Nőgy „hivatalos” állásfoglalásával *Herzl* eszméjének terjesztését lehetetlenné tegye.

De az eszme világgá röppent és meghódította a zsidótömegek nagy részét. *Herzl Tivadar*, mint maga írja e röpirat-

ban, „feladatát befejezettek tekintette a röpirat közzétételével”. A kivitel és a megvalósítást másokra akarta bízni. Ám a röpirat hatása oly korszakalkotó volt, és a világ minden részéből oly egyhangúan nyilvánult meg a közóhaj, hogy a mozgalom megindítását, terjesztését és vezetését *Herzl-nek* kell kezébe vennie, hogy végre is a nép akarata előtt meghajolni volt kénytelen és *Herzl Tivadar* félre téve újságot, színházat, irodalmat, most már kizárólag a „Judenstaat” eszméjének élt.

Megteremtette a Cionista világszervezetet, melynek hala-
láig elnöke volt. Megteremtette a cionista kongresszusokban a zsidó nép parlamentjét. Megteremtette a Zsidó Gyarmatosító Bankot, a Zsidó Nemzeti Alapot és amit legelső sorban kellett volna említeni, megteremtette a zsidóság részére egy szebb, egy boldogabb jövőnek a hitét és reményét.

Magyar nyelven most jelenik meg először a cionizmus ezen alapvető munkája. Soha alkalmasabb időben nem jelenhetett volna meg és sohasem lehetett volna aktuálisabb, mint sajnos, napjainkban. Próféták magasságába emelkedik előttünk *Herzl* megdicsőült alakja, ha örökigazságú megállapításait olvasuk. Pörölycsapásként hatnak azok az elvi megállapítások, melyeket az antiszemitizmus okairól, az antiszemitizmus különféle megnyilvánulási módjairól, és különösen a zsidóság egészségtelen elhelyezkedésének a következményeiről, és általában a zsidókérdés megoldásának módozatairól elénk tár. A pillanatnyilag magukat jól érző zsidóknak egy Jeremiás elkeseredésével dörgi füleibe, hogy az „antiszemitizmus nem szűnt meg, csak lappang. És minél tovább várat magára, annál dühösebben kell kitörnie...”

Beteljesedett ama másik jóslása is, melyben azt mondja,, hogy „a ma még biztonságban élő zsidók csak akkor fognak majd nekem hinni, ha újból részük lesz zsidóüldözésekben ...”

De megjósolta *Herzl* a zsidóságnak tragikus helyzetét a bolsevizmussal kapcsolatban is. Mikor azt fejtegeti, hogy a túl nagy mértékben produkált intellektuelljeink nem tudnak elhelyezkedni, mert lassankint minden utat elzárnak előlük, kétségbeesve mutat rá arra, hogy ezek mind a felforgató és forradalmi pártok ölébe fogják magukat vetni. Viszont a zsidótöke egészségtelen növekedése a zsidóság egy részét a kapitalizmus szolgálatába állítja. „Ennek következménye — mondja *Herzl* — az lesz, hogy a szociális háborút a mi hátunkon fogják megvívni, mert mi úgy a szocialista, mint a kapitalista táborban a legexponáltabb pontokon állunk ...”

Megdöbbenő pontossággal így történt.

De *Herzl Tivadarnak* egy vigasztaló jóslata is beteljesedett. „A zsidókérdést világkérdéssé kell megtennünk, mely a kultúrnépek tanácsában lesz szabályozandó ...” Hála a cionista propagandának, valóban sikerült a zsidókérdésből világkérdést

csinálnunk és ma valóban ott tartunk, hogy a kultúrnépek tanácsa foglalkozik annak *Herzl* szellemében való megoldásával és hála az angol kormány nagylelkűségének, *Herzl Tivadar* eszméjét ma, a „Judenstaat” megjelenése utáni 24-ik évben megvalósultnak tekinthetjük.

A magyar zsidóság pedig annál nagyobb lelkesedéssel és szeretettel foglalkozzék *Herzl* eszméjével, mert magyar zsidó volt ő is és mert igaz megállapításait a mi viszonyaink igazolják legfényesebben.

De *Herzl Tivadar* röpiratát minden nem zsidónak is el kell olvasnia, mert ebből ismerheti meg, hogy mikép vélekedik egy gerinces, öntudatos zsidó a zsidókérdésről, amelynek létezését nem akarja eltitkolni és amelynek megoldását úgy kívánja, hogy az nem csak a zsidóság, de az egész világ érdekét is szolgálja.

Hassa át a nagy megpróbáltatásoknak kitett zsidóságot *Herzl* nagy szelleme és dolgozzunk az ő útmutatása szerint.

Zsidó kultúra és zsidó sajtó*)

(1910)

A cionizmus a zsidó nép újjáébredtésére irányuló munkájában legsürgősebb és egyúttal legnemesebb feladatul tűzte ki magának a zsidó kultúra intenzív művelését, ezt tartván legelső sorban alkalmasnak arra, hogy a zsidó nép zsibbadt tagjaiba új életerőt önthessen.

A kultúra minden nép életerejének és életképességének a kútforrása, a nemzetek értékének és érvényesülésének a fokmérője. Százszorosán áll ez a tétel a zsidó népre vonatkozólag, mely minden elnyomatás és üldözés dacára fönmaradását és érvényesülését, legalább erkölcsi és szellemi téren való érvényesülését annak köszönheti, hogy minden erejét és tehetségét annak a munkának szentelte, melynek eredménye a hatalmas és dicső multu zsidó kultúrának a megteremtése volt.

A magyar népről és a magyar alkotmányról azt szokták mondani, hogy nemzeti függetlenségének fennmaradását és alkotmányának folytonosságát és integritását a Verböczy-féle hármaskönyvnek köszönheti, mert ebben a magyar jog olyképen kodifikáltatott, hogy minden egyes magánjogi tétele mindig szoros összefüggésbe hozatott a magyar alkotmány közjogi tételeivel, olyformán, hogy a magyar jog ezáltal tulajdonképpen nemzeti jog lett, a magyar nemzet pedig jogász nemzetté vált. Nos! Mi bátran állíthatjuk, hogy a zsidóság a maga szívósságát és erősségét abból a forrásból merítette, amelynek kiinduló pontja Mózes öt könyve volt és amely évezredek át minden szirtet és akadályt leküzdve egyszer nagyobb, máskor szerényebb hullámokkal hömpölyögve utat tört magának, míg végre az új zsidó művészet mesterei biztos kezekkel megszabták neki azt a medret, melyen belül haladva, ismét utat törhet magának a zsidó nép minden rétegébe.

Ez a hatalmas forrás a zsidó nép nemzeti kultúrája, melynek folyományaképp joggal mondhatjuk, hogy a zsidó nép *a könyv népe, a kultúra nemzete.*

És ha azt akarjuk, hogy a magyar zsidóság is joggal

*) Az aposztrófált orth. felekezeti sajtó nem a mostani, hanem az 1910-es sajtó.

mondhassa magáról, hogy ő is ezen kulturzsidóságnak a részét képezi, akkor ennek a kulturfolyamnak utat kell nyitnunk Magyarországon át is és gondoskodni róla, hogy ennek az új zsidókulturának eredményei bebocsájtatást nyerjenek hozzánk is úgy, miként azok a világ minden tájékán élő zsidóság körébe behatoltak.

De itt álljunk meg egy pillanatra és kutassuk az okokat, melyek miatt hazánkban a zsidó kulturális élet mint általában a zsidó szellemi élet — joggal mondhatjuk — teljes pangásban van. Hiszen vannak nekünk zsidó tudósaink, kikre büszkén tekint az egész világ zsidósága és kiknek igazi nagyságát csak a külföldi zsidóság tudja méltányolni, míg itthon alig ismerik őket. Arról sem panaszkodhatunk, hogy nem volnának igazi jó-érzésű, lelkes férfaink, akikben meg van az iniciativa, az akarat és képesség”, a hazai zsidóság szellemi életének az erősítésére és mindennek dacára azt kell tapasztalnunk, hogy bár számra és vagyonra nézve a hazai zsidóság az első sorban áll, a szellemi élet terén mégis messze, talán teljesen lemaradtunk.

Nem akarok statisztikai adatokat felsorolni, de jellemzésül meg kell említenem, hogy Németország minden számottevő városában irodalmi egyesületek, zsidó könyvtárak, olvasótermek, zsidó folyóiratok léteznek. Nem akarok Oroszországra rámutatni, ahol a zsidóság szinte vigasztalhatatlan helyzetben napról-napra csak tengődik, de azért a zsidóság szellemi niveauja szinte csodálatot keltő! Itt még él a héber nyelv, a héber és zsargon folyóiratok, napilapok közkézen forognak. Amerikában, ahol igazán csak az anyagiasság, a fárasztó, és nehéz munka foglalja le az emberek idejét, a zsidó élet eleven és zsidó szellemmel telített. És hogy Ausztriáról is megemlékezzem, — ahonnan a cionizmus hódító útjára indult — és különösen az oly sokszor lecsepült Galiciában alig van intelligensebb zsidó család, melynek gyermekei az angol és a francia mellett a hébert is ne tanulnák és ne beszélnék. Alig van város, melyben zsidó egyesület ne létezne, ahol minden héten a legkülönfélébb zsidó tárgyú kérdésekről előadásokat tartanak. Az ember szinte csodálattal veszi tudomásul, hogy magában Wienben a téli évadon Keresztül hetenkint több olyan nap van, amelyen a város különböző részein *18 helyen leket zsidó előadásokat élvezni!* Itt zsidó irodalomról, amott zsidó művészetről, másutt zsidó történelemről, Palesztináról stb. értekeznek Bécs városának zsidó tudósai és a zsidó nép^ különösen a szegényebb és a középosztály tömegesen keresi fel e szabad iskolákat, szerevezve ott általános és különösen zsidó műveltséget.

És nálunk?!

Nálunk Budapesten egyetlen hely van, ahova a szegény zsidó hetekint egyszer elmehet szellemi üdülésre, *a skót misszionáriusok templomába*, ahová héberbetűs zsargon meghívókkal

csalogatják a főváros szegény zsidóságát, amely szeretne valamit zsidó dolgokról hallani. Az előkelőbb zsidóságnak, — a Lipótvárosnak — szegénynek még ebben sem lehet része, mert ezek a missziós templomok a külvárosokban vannak és így ők csak olykor-olykor fűroszthatik meg lelküket a szellemi malasztban, ha t. i. a bazilikában jelenhetnek meg valamely új-keresztény párnak az esküvőjén.

Mi az oka ennek a züllésnek és nemtörődömségnek. Mi az oka annak, hogy egyes lelkes zsidók kísérletei e téren legálább eddigelé nem sikerültek?

Itt rá kell térnem arra a kérdésre, amelyről hazánkban igen nehéz beszélni — de *strigis quae non sunt* — a zsidó sajtóra. (Nincs zsidó nyilvánosság, nincs *zsidó* közvélemény, e nélkül pedig a mai korban semmi sem fejlődhetik.

A zsidó kultúra, mint a külföldi példák mutatják, csak azon az alapon fejlődhetik, ha azok, akikben meg van a képesség erre, összefognak, egyesítik erejüket, hatalmas szervezetté tömörülnek, melyek a zsidó nép nagy tömegét vonják a munkába. Ezáltal megteremtik azt az anyagi erőt is, amelynek segítségével a zsidó szellemi élet fejlődésnek indulhat. Buzdításra, serkentésre s ha kell, korholásra van szükség, ezt pedig csak a zsidó sajtó, a *független és önzetlen* zsidó sajtó teheti meg, mely nemcsak az előfizetők verbuválására fordítja mind az öt érzékét, de amely a zsidóság minden érdekét képviselni kész pártállásra való tekintet nélkül.

Én azt hiszem, könnyen megegyezhetünk abban, hogy nekünk, illetve a magyar zsidóságnak ilyen sajtója nincs!

Nem akarok kritikát mondani a mi hivatalosan felekezeti sajtónkról, egyrészt azért, mert cikkem keretén kívül esnek, lévén fejtegetésem tárgya a *zsidó sajtó*, másrészt meg emelnem kellene a két u. n. hivatalos zsidó lapot, hogy a kritikáig felérjenek, — annyira kritikán alul állanak.

Anélkül, hogy a személyeket támadni akarnám, csak annyit akarok megállapítani, hogy úgy a neológ, mint az orth. zsidó sajtó, valóságos chillulhasém-et követ el minden egyes számában.

Hogy is juthatna e két lapnak eszébe a zsidó kultúra, mikor szerkesztőik avval vannak elfoglalva, hogy a magyar szótárból kikeressék a legdurvább és legsértőbb kifejezéseket, melyekkel majd a neológ lap az orthodox „kérődző Galeottóját”, majd az orth. lap állandó rovatában — melynek mottója — teljesen orthodox és bibliai erkölcsi alapon állva — „*szemet szemért*” — „a megkergült neológ bandát illeti”. (Akik szokták kézbe venni e két virágbokrétáját a hazai zsidó kultúrának, azok tudni fogják, hogy szórói-szóra idéztem a fenti kifejezéseket.)

Egyszóval semmi más céljuk nincs ezeknek az uraknak, mint a saját személyüket érintő támadásokra újabb támadással

felelni, amelynek vége még ma sincs. Zsidó közérdekű dolgokat az orth. sajtóban egyáltalában nem, a neológ sajtóban néha napján laptöltelék gyanánt — lehet csak találni.

Csak akkor békülnek ki, mikor a közös ellenség ellen kell fölvenni a harcot, mikor a cionizmust, a zsidóság egyetlen éltető elemét kell agyonütöni. Ilyenkor lehullanak a válaszfalak és a barátság azután addig tart, amíg a „kérődző Galeotto” ismét nem közli a „Neológok memorandumának történeti hamisítását”.

Sajnos, de így van! És ez végtelenül elszomorító jelenség. Kissé komikusnak látszik, de tényleg úgy van, hogy több joggal lehetne az antiszemita „Alkotmányt” zsidó felekezeti lapnak nevezni, mint a fentieket. Ha ugyanis eltekintünk az intencióktól, bizony rendszerint sokkal kimerítőbben értesülhetünk az „Alkotmányból zsidó közérdekű ügyekről, mint a hivatalos felekezeti sajtóból.

Mégis, hogy objektívek legyünk, el kell ismernünk, hogy egy esetben közvetve igenis nagy szolgálatot tett a hivatalos zsidó sajtó a zsidó kultúrának. Azzal nevezetesen, hogy a cionizmust állandóan támadták, azt érték el, hogy az „Alkotmány” a zsidó sajtó saját szavaival kezdte támadni a zsidóságot és ezzel nagy szolgálatot tett a cionizmusnak, mert most már mindenki tisztában volt azzal, hogy ha az Alkotmánynak nem tetszik a cionizmus, úgy az csak a zsidó nép javát szolgálhatja. És ezekkel a támadásokkal az „Alkotmány” kivette a zsidó sajtó lábai alól a talajt. Ezóta a zsidó sajtónak a cionizmust illetőleg hallgatnia kell. És tényleg hallgat egy idő óta!

Íme ennyi az eredménye a zsidó felekezeti sajtónak! Mindez pedig azért van, mert a felekezeti sajtó nem önzetlen és nem független! Legjobb bizonyítéka ennek az állításomnak az „E—g” nemrégiben megjelent száma, melyben a leghevesebb támadást intézi a dr. Weiszburg Gyula kitűnő szerkesztésében megjelenő — sajnos csak — havi folyóirat, „Hitközségi Szemle” ellen, amiért az az orthodoxokkal más hangon mer beszélni, mint az E—g és amiért annak első száma nem sorolta fel Szabolcsi szerkesztő urnák a zsidóság körüli érdemeit. A konkurenciától való félelmet még csak palástolni sem tudják ezek az urak. Mindig csak magukat akarnák a felszínen látni és szinte kárörvendve veszik tudomásul egy-egy zsidó lapnak, vagy intézménynek a bukását, melyet *nem ők csináltak*.

Ilyen körülmények között és ilyen sajtó-viszonyok mellett nem kell csodálkoznunk azon, hogy olyan nehezen fejlődik hazánkban a zsidó szellemi élet, Legjobban igazolja a zsidó sajtó hiányának a fennforgását a nemrég megalakult OMIKE lassú fejlődése. Ennek a megalakulása körül a zsidó sajtó absolute részt nem vett. Hónapokon át folyt az előkészítés nehéz munkája, a felekezeti sajtó még csak említést sem tett a dolgról és csak a megalakulás előtt néhány nappal látott napvilágot erről

a nagy közérdekű zsidó ügyről egy tíz soros közlemény abban a lapban, amely egyÉbként egy zsidó udvari tanácsosról vagy egy templomszolga jubileumáról hasábokat szokott összeírni.

Az orth. sajtó teljesen elhallgatta az ügyet. Na ja! hiszen „neológ kultúráról” volt szó. Mintha bizony a zsidó kultúrát is úgy gyártanák, mint a szalámit, orthodox- és neológ masglach felügyelete mellett. A zsidó kultúra csak *egyféle* lehet! A zsidó kultúra az a talaj, ahol minden zsidó — pártárnyalatra való tekintet nélkül — találkozhatnak. Hisz ezen alapul a cionizmusnak mindent egyesítő ereje, mert a cionizmus tulajdonképpen nem egyéb, mint a zsidó kultúrának praktikus kérdésekkel való összhangba hozatala. A zsidó kultúra is egységes, mint a zsidóság egy Istenben való hite és merényletet követ el a zsidóság ellen, aki a kultúrába is be akarja vinni az orth. és neológ fogalmakat!

A zsidó sajtó részvégtlensége és nemtörődömsége volt oka annak, hogy a magyar zsidóság igazi szégyenére egy ilyen fontos célú országos egyesület, amilyen az OMIKE — alakuló gyűlésére nevetségesen csekély számú közönség jelent meg, olyannyira, hogy a megalakulás szinte lehetetlen lett volna, ha a kultur-zsidóság hívei és igazi harcosai nem jelentek volna meg azon teljes számmal. Nekünk nem kellett a felekezeti sajtó buzdítása, hogy oda elmenjünk, de igenis szüksége van a sajtó buzdítására és lelkesítésére azoknak a köröknek, akik már elvesztették minden érdeklődésüket és figyelmüket a zsidó ügyek iránt.

A mondottakból kiviláglik a zsidó kultúra és zsidó sajtó közötti szoros viszony. A kultúra rá van utalva a sajtó támogatására.

Ezért szükségünk van egy pártatlan, önzetlen és független erős zsidó sajtóra, mely minden személyi érdek mellőzésével egyedül a közért dolgozik! Teremtsük meg ezt a sajtót, hogy ennek a fényénél világíthassunk be a hazai zsidóság sötét gondolatvilágába, hogy ez a sajtó ébressze öntudatra a tespedő zsidóságot!

Mindenki cionista?

(1923)

A főváros közigazgatási bizottságának ülésén az egyik keresztény városatya szóvátette, hogy a rendőrség közegei destruktív lapokat olvasnak és sürgette ezen lapoknak a hivatalos helyekről való kitiltását. Ez az ügy magában véve bennünket különösebben nem érdekel.

Érdekel azonban bennünket a városatya ama megjegyzése, amellyel az egyik fővárosi liberális napilapot „*cionista*” jelzővel illette, ami a tájékozatlan olvasóban még azt a hitet keltheti, hogy Magyarországon a cionista mozgalom olyan hatalmas, hogy már napilap fölött is rendelkezik.

Sajnos, kénytelenek vagyunk a városatya állításával szemben megállapítani, hogy Magyarországon egyetlen liberális napilap sem cionista és kénytelenek vagyunk a naiv olvasó esetleges illúzióját is eloszlatni, amikor kijelentjük, hogy a magyarországi zsidóságnak ezidőszert — sajnos — cionista napilapja nincs, de sőt az egyetlen cionista hetilap is csak a legnagyobb küzdelmek árán tudja létét fentartani.

Szükségesnek tartjuk egyszer már komolyan kérni az illetékes tényezőket, hogy a fogalmakkal igyekezzenek tisztába jönni és ne tévesszék össze a cionizmust a destrukcióval, ne fogják rá mindenre, ami nekik nem tetsző, és amit elpusztítani, szeretnének, hogy az: *cionista*.

Mi mint a magyarországi sajtó *egyetlen cionista orgánuma* ünnepélyesen kijelentjük, hogy a cionizmusnak sehol a világon, tehát nálunk sincs más célja, mint az, hogy a kétezzer év óta szét-szórta élő és sokat szenvedett zsidóság ama részének, amely jelenlegi hazájában elhelyezkedni nem tud és így kénytelen a maga folytonos vándorlásával a zsidó kérdést mint veszedelmes epidémiát magával hurcolni, nyugalmas otthon teremtse Palesztinában, ahol a maga népi és nemzeti életét kiépítheti és harmonikusan illeszkedhet bele mint nép a többi népek kultúráját és civilizációját fejlesztő munkájába. Mi *építeni* akarunk, a mi munkánk a legtipikusabb, a szó szoros értelmében *építő* munka, hiszen egy hazátlanul tengődő népnek akarunk otthon építeni ősei földjén és ezen otthon érdekében a legönzettelenebbül hozzuk meg áldozatainkat.

Anglia, mint mandatárius hatalom magára vállalta ennek a palesztinai zsidó nemzeti otthonnak a felépítését és a népszövegség mint legfelsőbb fórum, tehát a világ összes kultúrnépeinek ellenőrzése és jóakarató közreműködése mellett végezzük ezt az országépítő munkát. A zsidóságnál; most már nemcsak joga, hanem szerződésileg vállalt erkölcsi kötelessége, a hatalmak által néki nemzetközi-jogilag lehetővé tett munkát minden erejének megfeszítésével vállalni és diadalmasan befejezni.

Ez a cionizmus!

A fentiekből kitűnőleg semmiféle destrukció, vagy egyéb felforgató törekvés nem magyarázható még a legnagyobb rosszakarattal sem ebbe a nemes ideális programba és ezért joggal elvárjuk, sőt megköveteljük, hogy a fogalmak összetévesztésével ne igyekezzenek mozgalmunkat holmi káros és a közre nézve veszélyes valaminek feltüntetni.

A cionizmus az egész világon diadalmasan halad előre útján. Politikusok, nagy államférfiak, uralkodók kísérik figyelemmel és rokonszenvvel munkánkat és ma talán a bolsevik Oroszország az egyetlen ország, ahol a cionizmust tűzzel-vassal igyekezik a szovjetkormány elnyomni, bizonyára nem azért, mert a cionizmusnak a kommunizmussal, vagy a destrukcióval bármilyen kapcsolata volna. A cionizmus, mint kimondottan zsidó nemzeti mozgalom a legnagyobb tiszteletben tartja minden nemzet tradícióit, miként a maga népi tradícióihoz is szilárdul ragaszkodik. Érthető, hogy a minden nemzeti és vallási eszmét üldöző Oroszország a cionizmusban a maga kommunista elveinek nagy veszedelmét látja és ezért az üldözés. Ez a tény egymagában is elegendő rehabilitációja a cionizmusnak.

De hiszen komoly emberek előtt erre szükség nincs. Azok, akik a zsidó-kérdéssel komolyan és nem pusztán zsidó-gyűlöletből foglalkoznak, még ha egyébként antiszemita is, tisztelettel és megértéssel kezelik mozgalmunkat, mert tudják, hogy becsúletes törekvéseinkkel végeredményben elősegítjük a folytonosan újabb és újabb nyugtalanságot keltő zsidó-kérdés végleges megoldását.

A magunk és mások érdekében is követeljük tehát, hogy cionistának csak azt mondják, azt nevezzék, aki ennek a fentvázolt programnak a szolgálatában áll. Mi büszkén valljuk magunkat cionistáknak, mások, akiket ezzel a jelzővel illetnek, esetleg kompromittálva érzik magukat. Felesleges bosszantás.

És még egyet. A cionista sohasem fogja megtagadni a maga elveit, mások esetleg még zsidóságukat is megtagadják. Ezekről a kikeresztelkedett zsidókról pedig azt mondani, hogy cionisták, ez, — engedelmet kérünk — már valóban kompromittáló reánk nézve.

Nevezzünk mindenkit nevének és ne zavarjuk össze a fogalmakat.

„Protestrabbiner”

(1924)

A cionista irodalomban gyakran találkozunk ezzel a kifejezéssel, amellyel azokat a rabbikat illetik, akik szükségesnek tartották, hogy „a zsidóság érdekében” hivatalosan is protestáljanak a cionizmus ellen.

Magának a szónak immár történelmi jelentősége van a cionista mozgalomban, de keletkezése tekintetében az ifjabb cionista nemzedék talán nincs egészen tisztában.

1897-ben indította meg a modern cionizmus halhatatlan megteremtője, Herzl Tivadar „Die Welt” című hetilapját. Az első cionista kongresszusra nagyban folytak az előkészületek, Herzl a „Welt”-ben hétről-hétre írta lelkesítő, buzdító felvilágosító cikkeit és csakhamar a világ minden részéből tömegesen jelentkeztek az általa összehívott első cionista kongresszusra a résztvevők. Ekkor történt, hogy öt németországi rabbinus, és pedig dr. *Maybaum* (Berlin), dr. *Horowitz* (Frankfurt), dr. *Auerbach* (Halberstadt), dr. *Werner* (München), és dr. *Guttmann* (Breslau) mint a németország rabbi-szövetség elnöksége a „Berliner Tagblatt”-ban a következő nyilatkozatot tette közzé:

„A cionista kongresszus egybehívásával és napirendjének publikálásával olyan téves nézetek terjedtek el a zsidóság tanairól és annak törekvéseiről, hogy alulírottak szükségesnek tartjuk a következőket kinyilatkoztatni:

1. Az úgynevezett cionisták törekvése, hogy Palesztinában zsidó nemzeti államot alapítsanak, ellentétben áll a zsidóság messiási hitével, amely a szentírásban és a későbbi vallási kútforrásokban van körülírva.

2. A zsidóság arra kötelezi híveit, hogy hazájukat, amelyhez tartoznak, teljes odaadással szolgálják és hogy annak nemzeti érdekeit teljes szívvel és minden erővel előmozdítsák.

3. Ezzel a kötelességgel azonban nem áll ellentétben az a nemes törekvés, amely Palesztinában zsidó földműveseket akar letelepíteni, mert ennek a zsidó nemzeti állam alapításával semmi közössége nincs.

4. Vallásunk és hazaszeretetünk ezért egyaránt kötelességünké teszi, hogy mindazokat, kik a zsidóság javát szívükön hordják, felkérjük, hogy az előbb említett cionista törekvésektől,

de különösen a minden figyelmeztetés dacára még mindig tervbe vett kongresszustól távol tartásuk magukat.”

Ez volt a hírhedt „Protest”, amely a „Protestrabbiner” elnevezést szerezte meg aláíróinak.

A cionista programra mai stádiumában igazán csak kortörténeti érdekessége van a Protest-rabbik fenti tiltakozásának. Az ügynek pedig sokkal többet használtak, mint amennyit ártani akartak. Mert a nyilatkozat megjelenése után a legkiválóbb rabbik, gaonok és világtekintélyek, *Rülf*, Gaster, Zadok Kahn és Nordau szálltak síkra a protestáló rabbik ellen, és az I. cionista kongresszus világsíkere méltó válasz volt a rabbik tiltakozására.

*

Dr. *Gaster*, a londoni szefárd hitközség főrabbija a „Welt”-ben a következőket válaszolja nekik:

Furcsaságok történnek Izrael táborában. A rabbi, aki a zsidóság reményeinek és ideáljainak a képviselője kellene, hogy legyen, akiben a legnemesebb hagyományok megtestesülnek, akinek forró ábrándaink legbátrabb harcosának kellene lennie, egyszerre átváltozik vészbíróvá, aki mindenütt csak árulást lát Izrael szentségeivel szemben, és az áldozatait, ha nem is a máglyának, de mint hazaárulókat a legközelebbi rendőrfőnöknek szeretné átadni. Mit jelentsen az, hogy a rabbi a baseli kongresszusra, amely még egybe sem ült, már előre felhívják a rendőrség figyelmét, hogy minden nemes törekvést nyomban a messiási reményekkel ellentétben állónak hirdetnek? Miért áll a mi törekvésünk, hogy népünk újra az ígéret földjén éljen — ellentétben a próféták igéivel? Avagy talán németországi rabbikollégáim erről valami privát hagyományokkal rendelkeznek? Legyenek kegyesek velünk is közölni valamit ezekből és azt szeretnők tudni, hogy mit értenek ők a próféták jövendölései és a messiási idők alatt? A szentírás mely szavaira alapítják bullájukat és min nyugszik a pápai enciklikák eme legújabb formája, amelynek kibocsátására hivatva érezték magukat. Amikor az én elődeim a londoni spanyol és portugál hitközség rabbi-székében évszázadokkal ezelőtt állást foglaltak az álmessiás Sabatai Zewi ellen, megindokolták állásfoglalásukat, dacára annak, hogy olyan egyénről volt szó, aki a zsidóság alapjait veszélyeztette és új törvényeket akart létesíteni. És még sem akarták elődeim az ő véleményüket mint megtámadhatatlan igazságot világgá ereszteni, hanem részletesen és alaposan megindokolták a hitközségekhez intézett óvásukat. Nem kiabáltak rendőrség után és nem tartották szükségesnek felesleges hazafias kijelentések hangoztatását. Mi azonban rabbijainktól idealizmusra való tanítást és megnyugtatót várunk afelől, hogy a vigasz és a remény prófétai szavai teljesebbé fognak e menni; vagy pedig mondjunk h mindenről, merüljünk el az anyagiasság posványába és tűnjünk el az emberiség nagy tengerében ...

Nem lehet elég erőlesen tiltakozni ama terror ellen, amelyet hivatalbeli kollégáim híveikre gyakorolni akarnak. Mi a rabbiban szent ideálgaink védőjét, nem pedig lerombolóját akarjuk látni. Ha abban a sajtósági színjátékban van részünk, hogy nemzeti törekvéseinket, amelyek a legteljesebb összhangban állanak a próféták legforróbb imáival és legizzóbb szavaival — a vezérek bűnnek bélyegzik, és a rabbik harc vonalba sorakoznak ellenünk, akkor igazán nem mondhatunk mást: „Bizony fel fordult világ Izrael tábora...”

*

A „Protestrabbinek” azonban nem nyugodtak. Az „Allg. Zeitung des Judentums”-ban újabb nyilatkozat jelenik meg, amelyben most már a cionista „Die Welt” ellen hadakoznak és többek között ezt a mondatot kockáztatják meg: „Ez a cionista lap szerencsétlensége a zsidóságnak, amely ellen védekezni kell.” Erre a gyalázatos nyilatkozatra azután nem kisebb egyéniség, mint a híres memeli főrabbi, dr. *J. Rülff* válaszolt a „Welt”-ben. Válaszából csak ezt a következő pár sort iktatjuk ide:

„Nem a cionista újság a mi szerencsétlenségünk, hanem az ilyen rabbik, akik üzelmeikkel veszedelmesebb antiszemitizmust üznek a leggonoszabb antiszemitáknál, akik a zsidóságot nemzeti jellegéből ki akarják vetköztetni, hogy ezzel töröljék a nemzetek sorából... Ezek rontják le hitelünket a népeknél. Letagadják származásukat, tolakodva furakodnak be olyan társaságba, amely visszautasítja őket, és olyan nemzetiséget erőszakolnak magukra, amely nekik nem jár. Megvetik ezért őket, és velük együtt minket. Gyűlölni gyűlöltek bennünket régtől fogva, és ez nem is olyan nagy baj: sok ellenség, sok becsület; de megvetve lenni, ez fájdalom, és a legfájdalmasabb, hogy mi magunk adunk rá okot azzal, hogy önmagunkat megvetjük, amikor letagadjuk származásunkat, nemzetünket...”

Keserűbb igazságokat még nem igen mondtak a protestáló rabbiknak, mint Rülff ebben a cikkében. Szavai örökigazságok és mindig aktuálisak maradnak.

Az antiszemitizmus elleni küzdelem céltalansága

— Egy érdekes könyvről —

I.

Amióta antiszemitizmus van, a zsidóság részéről óriási erő-kifejtés történik abban az irányban, hogy az antiszemitizmus hazug érvei, a hamis vádak és alaptalan megállapítások ellen a tudomány fegyvereivel felvonulva sikerüljön a zsidóságot igazolni. Történt ez abban a biztos tudatban és reményben, hogy a megdönthetetlen érvek és bizonyítékok hatása alatt az antiszemiták belátják tévedésüket és felhagynak támadásaikkal. Az utóbbi időben — Németországból indult ki a kezdeményezés — egyenesen egyesületek alakultak „*Zur Abwehr des Antisemitismus*” az antiszemitizmus elleni védekezés programjával. Ha egy német antiszemita valamely ostoba rágalommal lépett fel a zsidóság ellen, a zsidók tudományos műveket írtak össze az együgyű vádak megcáfolására. A zsidó védőiratok egész irodalma keletkezett és minél erősebb volt a védekezés, annál nagyobb mértékben dühöngött az antiszemitizmus.

E lapok hasábjain több ízben kifejtettük ezen „Abwehr” munka céltalan és improduktív voltát és épp ezért örömmel ragadjuk meg az alkalmat, hogy behatóan ismertessük egy német zsidó írónak most e kérdésről megjelent kitűnő munkáját, amely éles logikával és itt-ott maró szatírával mutat rá a zsidó *Abwehr* hiábavalóságára.

A napokban jelent meg Samuel *Meiseis* „Die Jüdische Abwehr, antiapologetische Besinnungen” című irata.

Szerzőnk abból a megállapításból indul ki, hogy régebben még inkább volt valamelyes értéke az Abwehr-irodalomnak —nem ugyan az antiszemiták meggyőzése szempontjából, — de inkább befelé, a zsidóságon belül. A zsidóságon belül ugyanis a nagy tömegek szinte letargikus közömbösséggel viseltettek a zsidó kérdésekkel szemben. Ezeket az indifferens tömegeket voltak hivatva felrázni és zsidóságukban megerősíteni e védőiratok. De ma — úgymond — egészen más források nyíltak meg, amelyekből a zsidóság erőt, lelkesedést és tudást menthet, a zsidóság közömbös elemei öntudatos, meggyőződéses és harcrakész zsidókká váltak és így befelé sincs többé hivatása az Abwehrnek.

Meggyőző példaként a németgyűlöletet állítja oda a zsidógyűlölet mellé. A háború alatt az entente országaiban a németek ellen a legképtelenebb, legaljasabb vádat emelték és ez a németellenes propaganda sokban túltett az antiszemitizmuson is. És érdekes, hogy Németország is az „Abwehr”-hez fordult. Német írók a német védőiratok egész légióját adták ki a németek elleni gyűlölet ellensúlyozásául. Épp oly keveset használt ez a németeknek, mint a zsidó Abwehr a zsidóknak.

Az apologia eredménytelenségének okát szerzőnk abban véli feltalálni, hogy annak módszere teljesen elavult. Ezer és ezer szer elmondott érveket ismétel meg, ami által nemcsak unalmassá, de nevetségessé is válik. Egy példa a jelenből: Az antiszemiták azt mondják: a zsidók síberek, uzsorások, árdrágítók. Mi volna erre a legegyszerűbb felelet? A következő: „Igás,, vannak zsidó síberek, uzsorások és árdrágítók közöttünk. Mi nem vagyunk olyan rövidlátók, hogy ne vennők észre magunk között ezeket, de elvárjuk, hogy a többiek, a nem-zsidók is vegyék észre saját táborukban a saját árdrágítóikat. Bizony a síbolást, az uzsorát, az árdrágítást azok is értik, akik nem vétettek fel nyolcnapos korukban Ábrahám szövetségébe.”

Az ilyen egyszerű felelet helyett azonban a mi apologetánk felüti a hatalmas talmud-fóliánst, kimutatja: ebben és ebben a traktátusban, ebben és ebben a szakaszban, ilyen és ilyen oldalon Rabbi *Chuna* az uzsora ellen ezt és ezt prédikálja. A németeket a háború alatt hunoknak és barbároknak nevezték. A fenti példa után a németeknek annak bizonyítására, hogy ők nem lehetnek ilyen gonoszak, hivatkozniuk kellett volna *Goethére*, aki valamelyik írásában azt mondja: „Edel sei der Mensch.” Hát amiért Goethe ezt mondta, már minden németnek jónak és nemesnek kell lennie? Nem Rabbi Chuna, nem Goethe mondásaival lehet megcáfolni e vádat, kizárólag a jelen, a mostani valóság lehet meggyőző ellenérv.

Vagy vegyük a legaljasabb vádat, amely miatt szétszórtságunk egész ideje alatt a legrettenetesebb üldözésekben volt részünk: *a rituális gyilkosság vádját*. Nem szökik arcunkba a vér, hogy apologetáink még ma is a talmud egész irodalmát vonultatják fel e vád megcáfolására? A rabbik, kabbalisták, pápák és egyházfejedelmek egész légióját vonultatják fel koronatanúkként ártatlanságunk bizonyítására. Nem! a zsidóságnak nincs szüksége erre a védekezésre. Az ilyen túlzott védekezés épp az ellenkező hatást idézheti elő. A sírás, a védekezés, a kegyelemért való könyörgés sokszor kisebb eredménnyel jár, mint a dacos kitartás, az önérzetes magatartás. Emberileg fenségesebb, esztétikailag szebb, erkölcsileg méltóbb mindenestre — az utóbbi.

„Tov sebağójim harog.” *Simon ben Jochaj* eme mondását (a gójok legjobbját üsd agyon) az antiszemiták alaposan használták ellenünk. A zsidóknak keresztény-gyűlöletét akarták ezzel

bizonyítani. Régi apologetáink természetesen alaposan igazolták, hogy ennek a mondásnak az éle egyáltalában nem irányulhatott a keresztények ellen, mert a „Gojim” elnevezés alatt Simon ben Jochaj akkor csak a rómaiakat érthette, hiszen abban az időben. az első „keresztényeket” még általában zsidóknak nevezték, nem pedig gójoknak. Ez az apologia annak idején helyénvaló volt. Do folyton ismételtetni ezt a tudományos védekezést, már szinte bosszantó. Lényegében különben egy ártatlan kifakadás volt ez, mint amikor a német azt mondja: „Und willst 4^U nicht mein Bruder, sein, so schlage ich dir den Schädel ein.”

Az Abwehr folytán az antiszemitizmus valósággal kiegészítő része lett zsidóságunknak. Azért élünk, azért dolgozunk, azért tanítjuk gyermekeinket a héber ismeretekre, hogy szembe tudjunk szállni az antiszemitizmussal. Valóban nem volna más célja a zsidóság életének? Hiába nevezzük az antiszemitizmust „a század szégyenének”, hiába „az ostoba tökfilkó szocializmusának”. Ezzel nem fogjuk a világból kiteremtteni, az ostoba tökfilkóval pedig a zsidó ész ereje sohasem fog végezni. Az antiszemiták rettenetesen erőlködnek, hogy pamflettjeikben leleplezzenek bennünket. A „Zion bölcs vénei” és „a leleplezett zsidóság” című szennyiratok sokkal többet használtak nekünk, mint a zsidó védőiratok. Egyszerűen arra kell utalnunk, hogy ha valóban oly feketék, oly rosszak volnánk, nem kellene bűneinket „felfedezni” és „leleplezni”. Ismernének bennünket az antiszemita iratok nélkül is. Szerzőnk ezután gúnyos mosollyal említi meg a zsidó Abwehr-irodalom úgynevezett „und” és „über” válfaját. „X és a zsidóság” — „Y a zsidóságról”. Ez az irodalom egy nem-zsidó tudós véleményét vagy itt-ott elhangzott mondását valósággal kéjjel csipi el és egész életet tölt el némely zsidó tudós az ilyen „és” és „ról” féle munkák mesterkéltséggel összeállításával. Szinte természetünké vált, hogy saját képünket mindig idegen szemüvegen át nézzük. (Nálunk a felekezeti sajtó üzte egy ideig kéjjel ezt az idegeneket a zsidóságról megszólaltató apológiát.)

.Gyakran valósággal nevetségességbe fullad a zsidó apologia. Egy németországi zsidó lap, amely snajdigul küzdött az antiszemitizmus ellen — meséli szerzőnk, — kimerítő cikkben igyekezett bizonyítani, hogy a „szabadság, egyenlőség, testvériség” hármas jelszavához a zsidóságnak semmi köze sincs, nem tőle ered. Évekkel ezelőtt a zsidó apologia éppen azt igyekezett bizonyítani, hogy e három jelszó a zsidó etika szülötte. Vájjon mi történt közben? Nagyon egyszerű. Valamelyik ostoba antiszemita német sovíniszta kitalálta, hogy a szabadság, testvériség, egyenlőség destruktív jelszavak és zsidó eredetűek. A zsidó apologia természetesen siet ezzel szemben megvédeni a zsidóságot és kijelenti: Szó sincs róla! Sem a biblia, sem a talmud nem hirdette ez igéket, ezek egyesegyedül a gonosz franciáktól származnak. Nem kell ezen nevetni?

Ez az eset szerzőnket Korner egyik versére emlékezteti, melynek címe: „Der Weltschöpfer”. A kis Gottlieb-gyerek volt a faluban a bűnbak. Ha valami csíny történt, mindig őrá fogták és hogy azonnal bevallja bűnét, alaposan elpáholták. Így a veréstől féltre, mindent magára vállalt. Egyszer a vizsgán azt kérde tőle a tanító: „Ki teremtette a világot?” Ijedezve feleli a nebuló: „Tanító bácsi én nem tudom”. Dühös lett a tanító, ráordít és újból kérde: „Megmondod mindjárt, gazember, hogy ki volt a világ teremtője?”

És felelt a fiú:

„Ich will es gestehen, ich bin es gewesen,
Und ich will es auch nimmermehr tun.”

Egészen bizonyos, hogy ha egy antiszemita arra az ideára jutna, hogy ezt a gonosz világot csak zsidó teremthette, úgy nyomban egész raja támadna az apológétáknak, akik bizonyítani próbálnák hatalmas művekben, hogy a világot Isten teremtette és a zsidóságnak abban semmi része sem volt.

II.

Műve második részében az antiszemitizmus bizonyos különleges sajátosságait tárja elénk, nem védekezik, nem cáfol, nem csinál „Abwehr”-t és mégis úgy érezzük, hogy az antiszemitizmus e sajátosságainak meztelen élénkbe tárása a legnagyobb erejű zsidó apologia.

*

Az antiszemiták különösen a minden vonalon való „*elzsidósodás*” miatt siránkoznak — mondja Meisels — pedig egyetlen társadalmi osztály sem zsidósodott annyira el, mint éppen az antiszemiták. Valósággal beleszótték magukat a zsidóságba. Állandóan zsidóznak, zsidó ügyekkel foglalkoznak, szeretnének „*elzsidótlanodni*”, de erre nem képesek és ezért minket tesznek felelőssé.

Az antiszemiták akaratlanul is legnagyobb dicsérőinkké válnak. A „zsidó ész”, a „zsidó intelligencia”, a „zsidó szellem”, amely minden poklokon keresztül is átsegíti a zsidót, szóval, a zsidóság „*felülmúlhatatlan ereje*” az, ami idegessé teszi őket és amit fáradhatatlanul „dicsérnek” bennünk. Ők terjesztik rólunk a jó hírt, hogy „mindenki hódol nekünk”, hogy mi vagyunk „a föld leghatalmasabbjai”. Mi vagyunk a világ uralkodói „*az antiszemitizmus hegyleméből* ..” Mi, a Júda törzséből való szegény kis csoport, hatvan millió németet hajtunk kegyetlenül igánk alá, szellemünk Germania összes fiai uralkodik és hűbéreseinkké tesszük őket...

A kikeresztelkedett zsidókat fájlaltuk. Különösen fájt, ha nagyobb nevű zsidók hagyták el népünket, mert ezzel „nagyjaink” sorai megritkulnak és bizony kezdetben ezt a „vesztéséget” azzal igyekeztünk pótolni, hogy lázas buzgalommal kerestünk és kutattunk a „nagyok” között és boldogok voltunk, ha kisüthettük, hogy ez is zsidó, az is zsidó ... A bölcs tapasztalat folytán utóbbi időben leszoktunk erről a sportról. De most az antiszemiták űzik ezt a sportot és minden jelentékeny egyéniségről, kinek irodalmi, filozófiai vagy politikai iránya ellen küzdenek, igyekeznek kisütni, hogy zsidó, vagy legalábbis bizonyos zsidó vonásokat igyekeznek nála kimutatni. Most aztán a zsidó Abwehr „ellensúlyozásul” valósággal anyakönyvi hivatal lett, amely az antiszemiták által támadott és „zsidóknak” bélyegzett nagyok árja eredetét igyekszik bizonyítani. Valóban nincs más dolgunk — kérdi Meisels, — mint az, hogy német parasztszemétről vagy evangélikus lelkészek fiairól származási lajstromokat vezessünk?

*

A zsidók és antiszemiták között, éppen a középén áll a „zsidóbarát”. Ha egy ilyen zsidóbarát jóakaratóról..... biztosít bennünket, úgy érezzük, mintha, mindent, ami zsidó rajtunk, rólunk lekaparni igyekezne, hogy azután mint „zsidóságunktól megtisztultakat” szeressen bennünket. Óvatos is. Attól fél, hogy különös zsidó barátsága őt magát is gyanúba hozhatja származása tekintetében. Ezért valahányszor a nyilvánosság előtt mint „zsidóbarát” fellép, nem mulasztja el ismételten hangsúlyozni a következőket: „Tudjátok meg, hogy én, aki itt mint a zsidók barátja lépek fel, nem vagyok zsidó, sem zsidó származású. Atyai részről híthű katolikus családból származom, amelynek indogermán fajiségéhez a legkisebb kétely sem férhet, anyai részről pedig „kelta keveredés került germán vérembe”. De egy csöppnyi zsidó vér sem folyik ereimben. S ha mindezek dacára dicsérem a zsidókat, teszem ezt azért, mert nagyszerű, kitűnő, eszes, tehetséges emberek, a legtehetségesebb faj, amelyet az emberiség produkált. Egy szóval, mert ezeket a nagyszerű embereket „muszáj szeretni”. A zsidóbarát tehát „zsidóságunk dacára” szeret bennünket. Az antiszemita gyűlöletből, a zsidóbarát szeretetből szeretné zsidóságunkat elpusztítani. „A zsidó elem — mondja az antiszemita — veszélyes a német kultúrára, ezért erőszakkal ki kell küszöbölni.” „A zsidó elem — mondja a zsidóbarát — hasznára van a német kultúrának, ezért arra kell törekedni, hogy a zsidó elem vetközzék ki zsidóságából. Az ember már alig ismeri ki magát a barát és ellenség között. A zsidó „Abwehrmann” pedig ugyancsak igyekszik kimutatni, hogy milyen érdemeink vannak és igazolni próbálja fenmaradásunk jogosultságát, Hogy fenmaradásunk jogosult-e? Lehet-e erre más felelet, mint ez: *életerő van bennünk*, ez elég!

Adolf Bartels, a weimari tudós antiszemita valósággal elhalmoz bennünket gyűlöletből a legelismerőbb kifejezésekkel. „Tudósoknak, költőknek, íróknak” nevez bennünket. Üssétek agyon, hazafiak, a zsidókat — mondja, — mert tudósok ők, mert írók, mert költők. A régi időkben azt mondták: „üssétek agyon a zsidókat, mert megmérgezték a kutakat és megszenségtelenítették a Szent Ostyákat.”

Bartels Adolf a tudomány és írásművészet miatt gyűlöli a zsidókat. Ha most már Bartels úr különös lelkiismeretességgel kiszámította, hogy a mai német irodalomban a zsidók 23 százalékkal vannak képviselve, úgy nyomban egy „ellenszámlát” prezentálunk, amelyben kimutatjuk, hogy Bartels téved, mert csak egy százalék a zsidó írók arányszáma. Szükséges ez? Bartels azt igyekszik bizonyítani, hogy mi mindannyian okosak, bölcsék, tudósok, művészek vagyunk és mi felháborodunk ezen. Nem volna-e okosabb Bartels elé lépni és így szólni: „Uram! Mi egykor a könyv népe voltunk, ma nem vagyunk többé azok. Ön azonban ellenkező nézeten van, rajta hát, emeljen tisztelettel kalapot előttünk! Mert Kant és Goethe hazájában ősidők óta tiszteletben tartják a szellem nagyjait.”

A társadalom elzsidósodását Bartels úr különösen zsidó írók műveiből igyekszik bizonyítani. Az antiszemiták úgy gondolkodnak, hogy e tekintetben nekünk, zsidóknak több hitelt adnak, mint az antiszemitáknak. Bartels koronatanúi: Kurt Münzer és *Disraeli*, akik valamelyik *regényükben* a zsidók tulnagytérhódítását állapítják meg. Kár, hogy Bartels nem ismeri a tal mudot, mert akkor tudhatná, hogy „én meviin raajoh min haagada” — ..*regényekből nem lehet tudományos tényeket igazolni.*”

*

Próbáljuk meg egyszer antiszemita nyomokon haladni és fogadjuk el igaznak, hogy a zsidó befolyás dominál a német irodalomban — például. Nézzük hát, hogy állunk ezzel a kérdéssel: A zsidó szellem legerősebb megnyilvánulása kétségtelenül az ótestamentum. Ha ezt a zsidó szellemet a német irodalomba akarónok átplántálni, mindenkelőtt a könyvek könyvét kellene németre lefordítani. Ez meg is történt. Ám Germania törzsének egybátrabb és legnémetebb fia, az Augusztinus-barát *Luther* Márton volt az, aki a német népnek a maga bibliafordításával a legdrágább kincset ajándékozta. Ennek a bibliafordításnak az egyetemes német kultúrára és irodalomra óriási kihatása volt... Az ősgermán *Odin*, a hős-Isten, a legtöbb német előtt ismeretlen maradt, az *összemita Mózes* ezzel szemben minden germánt a maga bűvkörébe von. Klopstock, Schiller, Goethe hősként elevenítik meg műveikben. És érdekes, hogy a német nyelv három legnagyobb mestere zsidó témákat dolgoz fel. *Luther* lefordítja a bibliát,

Klopstock ótestamentumi műveket ír és *Lessing* megteremtí a Bölcs Nathánt.

Lessing barátjával, Mendelssohn Mózesrel lép fel az első zsidó a német irodalomban/Már nála találkozunk azzal az érdekes jelenséggel, mely azóta szinte mindennapi lett a német irodalom terén, hogy a német zsidó *német* műveket ír, a keresztény német írók pedig *zsidó* műveket teremtenek. Az első zsidó színmű német nyelven a „Die Juden”, szerzője *Gotthold Efraim Lessing*, az első német nemzeti színműnek a „Minna von Barnhelm” szerzője. Az első zsidótárgyú regény német nyelven a „Der Jude”, szerzője Karl *Spindler*, a strassburgi székesegyház orgonistájának: a fia, tehát — *nem zsidó*. Így volt ez és így maradt még sokáig. *Mendelssohn* megírja a „Phädon”, *Lessing* a „Nathant”. *Maimont* Salamon, a lengyel zsidó, aki mint a csiga cipeli magával a gettót, a németek legnagyobb szellemével, Imanuel *Kant*tal foglalkozik; *Herder*, a németek egyik legnagyobb fia, a héber költőkben keres gyönyörűséget, Karl *Gutzkow* dologozószobájában ül elmerülve és megírja „Uriel Acosta”-ját. *Lassale* Ferdinand, a boroszlói zsidó selyemkereskedő fia megírja a „Franz von Sickingen”-t és Franz *Grillparzer*, Ausztria legnagyobb költője megírja a „Die Juden von Toledo” és „Eszter” című műveit. *Hebbel* Frigyes, a németek koszorús drámaírója „Judith”-ot, a legfajibb zsidó nőt viszi színpadra. Karl *Hauptmann* Mózes-drámát, Oscar *Blumenthal* Bismarck-színművet ír. Böries Freiherr von Münchenhausen „Juda” című könyvével ajándékozza meg a németeket és egy tucat zsidó származású lírikus keresztény Madonna-énekeket irnak. *Kolbenheyer* regényt ír „Spinozáról”, Jakob *Wassermann* „*Kaspar Hauser*” című regényt ír. August *Wünsche* a héber nyelvészet tudományos történetét dolgozza fel. A keresztény tudós *Weinheimer* a zsidóság keletkezéséről ír sikerült könyvet, a zsidó *Lublinszky* Sámuel a kereszténység keletkezését ismerteti. Herbert *Eulenberg* elragadó tanulmányt ír *Juda Haléviről* és valamelyik *Leiu*y Ábrahám a Santa Claráról értekezik. És így tovább lehetne folytatni. Hol van itt tehát a zsidó szellem térhódítása a német irodalomban?

*

Az antiszemita örület szeret a zavarosban halászni. Az antiszemitizmusban nincs becsületos gyűlölet, nincs benne őszinte ellenségeskedés, az antiszemitizmus az irigység és a hiú stréber-ségnek a keveréke.

*

Érdekes iratát e szavakkal fejezi be szerzőnk: „Amikor Apion azt a rágalmat terjesztette, hogy a zsidók a jeruzsálemi templomban egy számárfejet imádnak, akkor írta meg *Jozefus Flavius* az első zsidó védőiratot „Contra Apionem” címen. Azóta közel kétezer év telt el; legfőbb ideje, hogy ne izgassuk magunkat többé minden egyes „számárfej” miatt.”

Az idegen „söpredék” ellen

(1923)

A főváros uralkodó pártja egy nagyszerűen előkészített éjjeli ütközet után keresztülerőszakolta az új letelepedési szabályrendeletet. A párt hivatalos sajtója örömmel állapította meg, hogy szükséges volt ez a szabályrendelet a „Galíciából beözönlő idegen söpredék ellen”. A magunk részéről is feltétlenül helyesnek és jogosnak tartjuk, hogy Budapest székesfőváros az idegen söpredék előtt zárva akarja tartani kapuit. Tudtunkkal azonban az eddig érvényben volt törvények és szabályrendeletek kellően gondoskodtak arról, hogy a főváros területén csak az telepedhessen le, aki erkölcsi tekintetben kifogás alá nem esik, a maga és családjá fentartásáról a város megterhelése nélkül tisztességes munkával vagy vagyonával gondoskodni tud, egyszóval mindenki részére nyitva állott a város, aki a fenti feltételeknek megfelelt, tehát az idegen söpredék ellen eddig is védve voltunk.

Mi volt tehát a célja annak a péntek-éjjeli harcnak, mi szükség volt erre az új szabályrendeletre?

Nyilván megváltoztak az idők és az idővel az emberek és az emberről alkotott fogalmak is. A régi jó világban idegen alatt valóban az idegent, a nem-magyar állampolgárt értették, söpredéknek pedig valóban a haszontalan, munkátlan és így a közre nézve minden tekintetben ártalmas népséget nevezték. Ma egyes fővárosi potentátok az idegen alatt a *zsidót* értik, tekintet nélkül állampolgárságára, söpredék alatt pedig nyilván az izraelitákat, fajára és vallására való tekintet nélkül. Ez az egész rendelet burkolt indokolása és jogi alapja. Sajnos, nagyon elhatalmasodott egyes koponyákban az a jogász felfogás, hogy bizonyos intézkedéseknél elég jogi indokolás ez a két szó: „mert zsidó”.

Mi nem akarunk vitába szállani a főváros jelenlegi urival, nem akarjuk őket meggyőzni, hiszen az ellenzék szónokai egy egész éjjelen keresztül próbálták az igazságot diadalra vinni velük szemben — sikertelenül. Mi nem vagyunk olyan naivak. Jól tudjuk, hogy amíg a jelenlegi párt lesz uralmon, hiábavaló minden ékesszólás és jogi érvelés. „A hatalom megelőzi a jogot”, — mondotta *Herzl* Tivadar a zsidókérdés tárgyalásánál. Ezt a szabályrendeletet is ebből a szempontból fogjuk fel. Arról már nem is akarunk szólni, hogy egy külföldi zsidó, ha egyébként

becsületos, tisztességes, miért ne telepedhetne le Budapesten. Ez a rendelet azonban egyenesen egyes politikai áramlatok vezéreinek kénye-kedve szerint minden indokolás nélkül lehetetlenné teszi, hogy mondjuk egy tisztességes debreceni vagy kecskeméti zsidó, ha életviszonyai, üzleti érdekei úgy kívánják, itt Budapesten telepedhessék le, sőt az itt lakó, de formailag illetőséget még nem nyert polgárokat is kiteszi annak, hogy máról holnapra kitoloncolják őket a főváros területéről.

A régi nóta, a Gólusz-mars akkordjai csendülnek ki ebből a szabályrendeletből. Mi pedig, akik az ilyen ügyeket az univerzális zsidóság szempontjából vizsgáljuk, megint csak kénytelenek vagyunk visszatérni arra a gondolatmenetre, amellyel a múlt héten épp e hasábokon a cionizmus programját ismertettük. Általános vellejárója a politikai és gazdasági átalakulásoknak, hogy mindenütt igyekeznek a határokat, országok és városok határait a zsidók elöl elzárni. Hazátlan zsidók tízezrei keresnek otthont és menedéket, ahol tisztos munkával tudnák a maguk és családjuk életét biztosítani. Hiába! A határokon mindenütt a tiltó felírás: „Zsidóknak tilos a bemenet!” így lesznek azután tisztos, becsületos, jámbor emberek „idegen söpredékké” és két-ezer év tapasztalata és története mutatja, hogy ez volt a zsidóság sorsa az egész gólusz folyamán.

Legyen egyszer vége ennek a szomorú hazátlanságnak. Ébredjen tudatára a zsidóság annak, hogy a saját érdekében kell ezeknek a szerencsétleneknek a sorsáról, otthonáról gondoskodni. Akik békén és biztonságban élvezik hazájukban biztosított jogait, tudják meg, hogy rájuk is mérhetetlen erkölcsi megalázás, amikor testvéreik tízezrei mint „idegen söpredék” kénytelenek szerte a világon bolyongani. Ébredjen fel bennük az *emberi*, — nem is a zsidó öntudat — és igyekezzenek hazához juttatni testvéreiket.

A Zsidó Nemzeti Otthon felépítése folyamatban van. A legnagyobb mértékben éppen azon országok zsidósága veszi ki részét e munkából, amely legkevésbé érzi zsidósága hátrányait. A szabad Amerika és Anglia zsidósága szinte emberfölötti munkát végez Palesztina felépítéséért. Értsük meg mi magyarországi zsidók az idők szavát. Segítsük mi is az otthonnak a felépítését, hogy végre a zsidó is ember lehessen, akit illő tisztelettel fognak majd megkülönböztetni az idegen söpredéktől.

Népek és nemzetek azonnal másképp fognak gondolkodni a zsidóságról, ha tudni és látni fogják, hogy ez a nép, ennek a népnek minden fia megfeszített erővel dolgozik nemzeti otthona újjáépítéséért. Tisztelet és megbecsülés lesz újból osztályrészünk, mert meggyőzzük majd a világot arról, hogy nem akarjuk többé; hontalanná vált testvéreinket más népek kegyeire bízni, hanem magunk akarunk sorsunkon segíteni, hogy végre ők is otthon-

hoz, hazához juthassanak. És ezzel minden támadásnak, ellen-szenvnek és izgatásnak elejét vesszük.

Ha Palesztinában felépül a zsidó nemzeti otthona, Cion ormain büszkén fog lengeni a zsidó zászló és hívni, vonzani fogja oda a ma határról határra bolygó zsidókat. Nekünk pedig itthon örömkre fog szolgálni, hogy biztos révbe vezettük testvéreinket, az idegen söpredéket.

Szemle

A zsidó ügyek intézésére, mint értesülünk, a kultusz-miniszter végre zsidó embert akar a kultuszminisztérium megfelelő osztályának az élére állítani. Még mielőtt tovább mennék, meg kell jegyeznünk, hogy ami nálunk még csak óhaj, az már rég megvalósult Ausztriában, hol a zsidó kultusz ügyeit zsidó osztályfőnök intézi. Ez pedig egyedül és kizárólag a cionista képviselőknek köszönhető, kiknek legsürgősebb, feladata ennek az anomáliának a megszüntetése volt, hogy zsidó ügyeket nem-zsidók intézzenek el.

Hogy tényleg készül-e nálunk is ilyen változás, bizonyosan még nem tudjuk, sőt egyáltalában senki sem tud még semmit a dologról. úgy látszik, hogy az illető aspiránsok adták a lapokba a hírt, közölve egyszersmind már az új zsidó osztályfőnöknek a nevét, — már mint mindenki a magáét. Mi egyelőre csak annyit mondhatunk, hogy az eddigi jelöltek egyike sem arra termett, hogy ilyen fontos zsidó ügyek intézésével megbízassanak. Mert zsidótudása egyiknek sincs, ennél még helyesebbnek tartjuk, ha nemzsidó lesz továbbra is az illető főnök, legalább nem fog különbséget tenni orth. és neológ zsidó ügyek között, amit a zsidó párt-ember elkerülni nem tudna. Ha zsidót akarunk ide állítani, úgy ennek *igazi* zsidónak kell lenni, telve zsidó tudással és zsidó érzéssel, ki a pártok fölé tud emelkedni s mindenben kizárólag az összzsidóság érdekét tartja szeméi előtt. Ilyet pedig nagyon nehéz találni, legfeljebb az újabb, az ifjabb generáció szolgálhatna ilyen férfiakat, de ezek, sajnos, többnyire — cionisták.

Bolyongunk a pusztában

(1923)

Az ünnepi imák akkordjaiból fülünkbe cseng a próféta siránkozása: „Lechtéach achraj bamidbor, beerecz lo zeruoh ...” — jársz utánam a pusztában, egy országban, amelyben nincs vetés ...

Hosszú, kényszerű hallgatás után ime újból bekopogtatunk híveink és barátaink ajtaján, de fájdalom — nem jelenhetünk meg nagy ünnepünk dacára sem ünnepi ruhában. Megfogyva, lerongyolódva jelenünk meg és megállunk híveink ajtajánál, „keoni bapeszoch” — ahogy a szegény, mindenkitől elhagyatott vándor áll meg az ajtóban. Elhoztuk olvasóinknak ünnepi kívánságainkat, elhoztuk nekik zsidó szívünk szeretetét és melegségét és ha köznapi köntösben is, mégis ünnepi hangulatot hozunk nekik, hiszen a cionista kongresszus tanácskozásainak kivonatos ismertetése kell, hogy ünnepi hangulatot vigyen olvasóink lelkébe.

A viszonyok — sajnos — lehetetlenné tették lapunk rendszeres megjelenését, de azért nem csüggedünk. Tudjuk és érezzük, hogy még ebben a nagy zsidó pusztaságban, ebben az országban, ahol igazi zsidó ideálok számára nincsen termőtalaj, ahol megfogant a bibliai átok: „És olyan lesz a föld, mint a vas”, — amelyből a zsidó mag nem tud kisarjadni — még ebben a pusztaságban is vannak és lesznek híveink, akik a Zsidó Szemle ügyét elveszni nem engedik. A Zsidó Szemle — ha ritkább időközökben is — meg fogja tenni kötelességét, mert vannak néhányan, akik minden akadályon keresztül is kifejezésre akarják juttatni az igaz zsidóság hangját, véleményét és felfogását és akik minden áldozatra készek a magasztos cél érdekében.

A Rós-hasonó és jom-kippur közötti napok magába szálásra készítetik a hívő zsidót. Magába száll és ha őszinte megtérést akar tanúsítani a „szent napra”, amelynek küszöbén állunk, úgy gondolja át még egyszer azokat a fenséges imákat, amelyeket a nagy ünnepeken oly nagy áhítattal rebegett el, gondoljon azokra a fohászokra, amelyek Cijon és Jerusolájm feltámadásáért valósággal megostromolják az eget, és ha ezeket azt akarja, hogy imái ne merüljenek el a hazugságok nagy tengerében, térjen meg népéhez, térjen meg azokhoz, akik Cionért nemcsak imádkozni, de cselekedni, dolgozni is tudnak és akarnak.

És azok, akik Cion országának eljöveteleért eddig is dolgoztak, tegyék meg kötelességüket mozgalmunkkal és annak intézményeivel szemben. Adjanak alkalmat arra, hogy minél nagyobb erővel, minél gyakrabban és minél rendszeresebben szállhassunk síkra eszméink igazának hirdetése végett.

Szüksége van a magyarországi zsidóságnak *egy* sajtóra, amely sófárként hallatja hangját, és minden tartózkodás nélkül ráolvassa Jakob házára az ő bűneit és mulasztásait... És a sófár hangjának egyre fokozódni, egyre emelkedni kell, hogy megremegjen a zsidótlanság táborában meghúzódó ellenség.

Ebben a hitben és ebben a reményben köszöntjük híveinket és olvasóinkat. Virradjon fel a magyar zsidóságra az igazi, őszinte zsidóság hajnala. Engedjen a föld a maga makacsságából, váljék fogékonnyá a zsidó eszmék magva iránt és e szent napokban hullatott könnyeink nyomán fakadjon új zsidó élet — a pusztában is.

Szterényi a zsidók között

(1923)

Ha így folytatódik, még megérjük a csodát, hogy Szterényi József báró — a pesti zsidó felekezeti vezérek dédelgetett mesumed-politikusa — végül még a pesti zsidó hitközség elnöke lesz. Mert nem igaz, hogy Amerika a korlátlan lehetőségek házája. Nem. Budapest az. A korlátlan lehetőségek mellett azonban nagyon gyakran korlátoltságok is lehetségesek. Így történt most is. Szterényi József báró eddig a Lipótvárosi Társaskör zsidóit boldogította. Azoknak volt az elnöke, azok voltak azok, akik tűzön-vizen, még a keresztvizén keresztül is — követték. Már ez is elszomorító jelenség volt. De enyhítő körülménynek számít, hogy a Lipótvárosi Társaskör zsidói csak a Csáky-utcai templom környékén töltenek be zsidó felekezeti tisztségeket. Ám most már szűk lett Szterényinek Macedónia, illetve a Lipótvárosi Társaskör. A nemzetgyűlési választásoknál tudvalevőleg ez a Társaskör egymagában nem tudta Szterényinek megszerezni a mandátumot, mert a becsületes zsidó felekezeti sajtó meggyőzte a zsidó kisembereket arról, hogy önmagukat csapják arcul, ha a kitért zsidót emelik pajzsukra. És a zsidók elejtették és így nem került a báró úr a nemzetgyűlésbe — sok becsületes zsidónak őszinte öröme. Most azonban Szterényi költözködik, illetve terjeszkedik. Az Erzsébetvárosi Kör a múlt héten tartott közgyűlésén nagy lelkesedéssel, szinte a mámortól magánkívüli állapotban elnökévé választotta Szterényi Józsefet. Új elnökre azért volt szüksége a körnek, mert Bárczy István a numerus clausus kérdésében a szavazástól tartózkodott. Másnap le is mondott a kör elnökségéről. Szóval az Erzsébetvárosi Kör vezetői, akik szinte kivétel nélkül a síp-utcai hitközségi házban is a fővezérek, alaposan blamázták magukat akkor, amikor Bárczy megválasztásától várták a zsidók üdvét. Akkor a Zsidó Szemle különvéleményt mert hangoztatni, amit sokan rossz néven vettek. Most kitűnt, hogy nekünk volt igazunk, *) így kerültek a zsidó „egyházközség” elöljárói és vezetői Szterényihez és illetve így jutott Szterényi a Lipótvárosi Társasból a dohányutcai Ehrlichbe. A köztudat szerint az Erzsébetvárosi Kör mintegy előcsarnoka a síp-utcai hitközségnek. Mert a hitközség képviselőtestülete és templomi elöljárósága nagyrészt az Erzsébetvárosi Kör tagjaiból kerül ki. Ez már tradíció ... Nos, ezek

*) Ezt 1923-ban írtam. 1927-ben újból beigazolódott Bárczy Istvánnal kapcsolatban.

szerint tehát nem túlzás és nem lehetetlenség az az állításunk, hogy Szerényi végül még hitközségi elnök is lesz. Hogy az lehetetlen, mert mesumed? Ugyan kérem, semmi sem lehetetlen, ha az Erzsébetvárosi Kör és Ehrlich bátyánk akarja. Különösen nem lehetetlen ez annak szemében, aki véletlenül szemtanúja volt a nagy zsidó harakirinak az Erzsébetvárosi Körben, amikor a zsidók Szerényit tették meg vezérüknek. Hogy félre ne értsenek bennünket: mi Szerényi József báró politikai kvalitásait és államférfíúi képességeit nem vonjuk kétségbe. Sőt bizonyos körülmények között még az Erzsébetvárosi Kör elnökének is elfogadnék. De ha széjjelnézünk egy kissé azon a közgyűlésen és azt látjuk, hogy a Szerényire esküdő kör vezetőségében együtt ülnek a hitközségi és templomi elöljárók, akkor igazán torz lesz a kép és szinte önmagunk is hajlandók volnánk hinni némely zsidó testület faji inferioritásában, ha nem tudnók, hogy az ilyen lépéseknek a meggondolatlanság az egyedüli oka. Hogy beszéljünk zsidó önézetről, öntudatról, a kikeresztelkedettek megvételéről és bojkottálásáról, ha azt látjuk, hogy a zsidó hitközség vezeterei hasoncsúszva hízelegnek egy kitért zsidó bárónak és boldogok, ha kezét megszoríthatják. Semmi észrevételünk sem volna, ha a kör vezeterei gondoskodnának róla, hogy ne azonosítsák a kört a hitközséggel. Tartsák távol magukat a kör vezetői a hitközségi politikától, akkor szabadon kéjeleghetnek a kitértekkel egészen a perverzitásig. De amíg a fenti férfiakat hitközségünk élén látjuk, addig tiltakoznunk kell a zsidóság nevében és Erzsébetvárosi Kör zsidó áldozatai nevében az ellen, hogy a kerület zsidóságára egy mesumedet akarnak oktrojálni politikai vezérnek. És sajnáljuk a kört is. Mert Szerényi a VII. kerületben sem fogja megtalálni a mandátumot, mert ebben a kerületben vannak még önézertes zsidók, akik a saját fejükkal gondolkoznak.

Szerényi mindjárt programot is adott. Azt a reményét fejezte ki, hogy az ő vezetése alatt fog a polgárság bejutni az ígéret földjére. Talán ez a kijelentése lesz az oka, ha mégsem választják majd meg hitközségi elnöknek. Mert az ígéret földjére vezetni a zsidókat: már cionizmus. Már pedig cionistát nem választanak meg hitközségi elnöknek Budapesten, még akkor sem, ha ki is keresztelkedett...

A Budapesti Hírlap és a cionizmus

(1912)

A Magyarországi Cionista Szervezet országos értekezletének első napján a B. H. terjedelmes cikkel hívta fel olvasóközönségét a cionizmus aktuális voltára. Ez a tény magában véve csak megtisztelő lehet szervezetünkre és a B. H.-nak a szíves figyelemért csak elismerés járhat.

A cikk meglehetősen elfogulatlanak igyekszik látszani és különféle adatokkal és főleg lapunkból vett idézetekkel próbálja bizonyítani, hogy a cionista mozgalom a maga zsidó népi, sőt bizonyos vonatkozásban zsidó nemzeti felfogást követő irányával nem áll összhangban a magyar állami és nemzeti eszme erősítésének gondolatával. Ha nem a B. H. jutna erre a konklúzióra a cionizmust illetően, nem is tartanók szükségesnek, hogy arra reagáljunk. Hiszen a köztudatban és különösen a szociológia és politika világában régen túlhaladott álláspont a B. H. által most fölfedezett „igazság.”

De hogy éppen a B. H. hirdeti ezeket az igazságokat, az a B. H., amely évekkel ezelőtt — a cionizmus első éveiben — úgyszólván propagandát csinált az eszmének, az a B. H., amely a maga konzervatív politikai útján a zsidóságot állandóan mint külön fajt kezelte, mely bármennyire is igyekezzék asszimilálódni a magyarsághoz, a „fajmagyarság” elkerített várába be nem juthat, ami azonban természetesen semmiképp sem állja útját annak, hogy anélkül is derék, becsületes hazafiak legyenek — ez legalább is — furcsa.

Ez volt a B. H. álláspontja hosszú éveken át és ez a — cionizmus álláspontja is. Vagyis maga a B. H. is elismerte eddig, hogy a nemzeti fogalom igenis lehet dualisztikus. Maga a politikai tudomány kétféle nemzeti fogalmat különböztet meg. Az elgyik a „politikai nemzet”, a másik az „ethnikai nemzet” fogalma. A politikai nemzeti fogalom szempontjából minden magyar állampolgár, tehát a zsidó is — akár cionista, akár nem — tagja a magyar politikai nemzetnek és mint ilyenben, feltétlenül meg van benne az a magyar érzés, amelyet a B. H. megkíván. Hogy pedig az „ethnikai nemzet” fogalma szempontjából a zsidó — zsidó, azt a B. H. sem fogja kétségbe vonni, sőt talán tiltakoznék az ellenkező felfogás ellen. Már pedig ha a B. H.-nak van joga a zsidó kérdést így felfogni, ugyanez a jog talán a zsi-

dóságot is megilleti? Íme, a nemzeti fogalom dualizmusa milyen nagyszerűen létezhetik, csak a fogalmakat nem szabad össze-zavarnunk.

De térjünk vissza a B. H.-hoz! Ha a cionizmust eredetileg úgy fogta fel, hogy azzal a magyar zsidóságnak hazafias szempontokból foglalkozni nem szabad, akkor vájjon miért foglalkozott a B. H. éveken át a legnagyobb jóakarattal a kérdéssel és szinte propagálta a mozgalmat? Nem akarjuk még csak feltételezni sem, hogy a B. H. talán „beugratni” akarta volna a magyar zsidóságot vagy annak egy részét a cionizmusba, hogy azután ráhúzhassa a hazafiatlanság vádját az egész magyar zsidóságra. Tehát azt kell hinnünk, hogy a B. H. régebbi álláspontja volt az őszinte és egyenes felfogás és a mostani fellépését mi inkább annak tulajdonítjuk, hogy a B. H.-t valaki zsidó részről ugratta be a cionizmus ellen, amely „résznek” mindig örömet okoz, ha a cionizmust bántják.

Hogy nem a B. H. meggyőződése volt a támadó cikk, azt valószínűvé teszi a B. H. második cikke, amelyet dr. Lewin Semarjah előadásáról irt, amelyben a legobjektívebben és a nagy férfiút megillető legnagyobb tisztelet és elismerés hangján emlékezik meg az előadásról. Ebben a cikkben elismeri a B. H., hogy a zsidó nemzeti eszme által esetleg előidézhető súrlódások „színhelye egy más területre és a messiási jövőre tétetik át...” Ez a kijelentés ismét a saját felfogását követő B. H.-nak őszinte megnyilatkozása, amely elismerése annak, hogy a zsidó nép és nemzeti felfogás semmiféle tekintetben nem jöhet kollízióba a magyar nemzeti eszmével, mert a cionizmus kizárólag Palesztina részére, az ott letelepítendő üldözött zsidóság részére és annak szempontjából hirdeti a zsidóság népi jellegét, ellenben semmiféle aspirációkat nem támaszt a zsidóság nemzeti tekintetben Magyarországon, ahol minden tekintetben egynek érzi magát a politikai magyar nemzettel és ahol annak törekvései és ideáljai az ő törekvései és ideáljai is. És ezért tiltakozik a cionizmus minden olyan kijelentés ellen, amely a cionizmust mint zsidó nemzetiségi mozgalmat akarja feltüntetni és annak veszedelmeségét a román, tót, vagy más hazai nemzetiség mozgolódásához igyekszik vonatkozásba hozni. A nemzetiségek mozgolódása itt, Magyarországon, akar bizonyos autonóm jogokat, a magyar nemzeti eszme rovására. A cionizmus programjában erről szó sincs és nem is lehet. A nemzetiségi mozgalmak esetleg az ország területi integritása szempontjából is veszedelmet jelenthetnek. A nemzetiségi agitátor esetleg izgat a magyarság ellen, de ki hallott még cionista agitátort izgatni? Az legfeljebb lelkesít és a zsidóságunk melletti kintartásra buzdít és a zsidó hallgatóság tapsol és lelkesedik. És ehhez csak joga van! Ez talán még nem hazaárulás? A saját maga informálta B. H. ezt jól tudja és el is ismeri fenti kijelentésével a mi igazságunkat.

De legőszintébben nyilatkozik meg a B. H. a harmadik

cikkében. A „nemzeti lángról” irt vezércikkében azon kesereg a B. H., hogy nehezen akad rá a magyar nemzeti láng egy-egy fellobbanására, hogy az új nemzedék teljesen a nemzetietlen irány híve lesz. És ekkor elismeri a B. H., hogy „sokkal kedvesebb neki a cionista zsidó, mint a galileista, cucilista és más magyar, mert a cionistában van érzék a nemzeti eszme iránt.” Ez a legőszintébb és legigazabb megnyilatkozása a B. H.-nak. Ha semmi másért, már csak azért is támogatnia — vagy legalább is nem támadni — kellene a cionizmust, mert ez visszatarthatja a zsidó ifjúságot a B. H. által nemzetietlenné hitt u. n. „modern” mozgalmaktól. A Galilei Kör a cionizmus miatt panaszkodhatok, hogy évről-évre kevesebb lesz a tagja. És azt jól tudja a B. H., hogy az a zsidó ifjú és általában az az ifjú, akiben van érzék a zsidó nemzeti eszme iránt, az lelkesedik a magyar nemzeti eszméért is. De akiből kihalt ez az érzék, arra a magyar nemzeti eszme igazán nem számíthat.

A B. H. mindezekről meg van győződve és reméljük, hogy a jövőben újra a régebbi álláspontját fogja elfoglalni a cionizmussal szemben.

Szemle

„Nincsen új dolog a nap alatt.” A Semarjah Lewin előadása után történt, mikor a fővárosi sajtó napokon át foglalkozott a cionizmussal. Együtt ültünk egy nagyobb társaságban és beszélgetés közben a következő kijelentést tettem: „Uraim, fogadjunk, hogy az Eg. legközelebbi számában vezércikket fog irni, amelyben az egész magyar zsidóság nevében tiltakozik a cionista fiuk munkája ellen és ennek demonstrálására felhívja majd a zsidóságot, hogy lépjenek be az ITO.-ba, amely nem is zsidó, hanem „magyar mozgalom.” És azt is mondtam, hogy majd megint arról fog keseregni, hogy „amiért apáink egy emberöltőn át küzdöttek, azt most mi kockára tesszük, stb” ... Valaki a társaságban még azt az ajánlatot tette, hogy jó volna egy közjegyzőhöz felmenni és jegyzőkönyvbe diktálni az Eg. megjelenése előtt egy héttel a leendő vezércikket. Nagyszerűt nevtünk, aztán, mikor vasárnap majdnem szórói-szóra így irt az Eg. Hiába, nincsen új a nap alatt. Pedig mi, modern zsidók, már valami újszerűt szeretnénk hallani.

„Pénz és jóakarát”

(1912)

A magyarországi zsidóságot eddig egyáltalán nem lehetett vádolni azzal, hogy valami nagy támogatásban részesítette volna a cionista mozgalmat. Saját lelkiismeretének a megnyugtatására mindig meg tudta találni a kellő és kisegítő magyarázatot, amellyel a cionizmustól való távolmaradását igazolni igyekezett. míg a cionizmus hódító útjában Magyarországot nem érintette, addig teljesen elegendőnek találták a vezető faktorok, hogy a mozgalmat elhallgassák és tudomást sem vettek róla, mintha ez a dolog őket a legtávolabbról sem érdekelte volna.

De haladt az idő ... Mint minden modern áramlat, a cionizmus is végre Magyarországot is méltónak találta arra, hogy itt bekopogtasson és polgárjogot szerezzen magának. Nehezen ment. — Leghidegebben fogadták persze azok, akik maguk is csak nem rég szereztek meg maguknak a polgárjogot és ép ezért bizonyos féltékenységgel, hogy ne mondjam féltékenységgel tekintettek a jövevényre.

És megindult a hajsza. Hivatottak és hivatatlanok igyekeztek a jövevény letelepedésének és boldogulásának elébe vágni. Hiába rimázkodott, hiába hangoztatta az ő becsületes szándékait, hiába jelentette ki százszor és ezerszer, hogy nem kivan segítséget, nem kér támogatást, csak egy kis jóakaratot, egy kis elfogulatlan és tárgyilagos bánásmódot... Támadták és a legnagyobb rosszakarattal kísérték önzetlen és becsületes munkáját.

De a munka és az önzetlenség győzött. Lassan bár, de annál biztosabban sikerült magát népszerűvé és kedveltté tenni azok előtt, akik a támadásokat és lekicsinylő nyilatkozatokat kellő értékre tudták leszállítani.

És a kopogtató idegen íme, szalonképessé lett. És azok a körök is, amelyek még a nevétől is irtóztak, kénytelenek belátni, hogy az Eszme gyökeret vert és vele számolni kell.

Budapest legillusztrisabb zsidó társaságában a Makkabi serleggel a kezében egy udvari tanácsos ajkairól hangzott el a sokat ígérő és biztató kijelentés, hogy pénzzel és jóakarattal mindig támogatni fogják az eszmét, de egyébként más közösséget nem akarnak vele. Hinni akarjuk és hisszük is, hogy Székely Ferenc ő méltósága — aki a zsidó élet terén becsületes és őszin-

tén lelkes zsidó érzésének számos tanújelét adta és akiben mindannyian a hazai zsidóság legderekasabb munkását és vezetésre-hivatott egyéniségét tiszteljük — hisszük, hogy tudatában volt ezen kijelentésének nagy horderejű és nagyjelenőségű következményeinek.

És ezen hitünkben nem ingat meg bennünket az a körülmény, hogy a hivatalos zsidó sajtó ezt a kijelentést a cionizmus-elleni hadüzenetnek deklarálta. Szó sincs róla! Sőt! Óriási diadal ez a mi szempontunkból, akik évek óta hirdetjük, hogy a cionizmussal párhuzamosan és annak programja szerint dolgozhat a magyar zsidóság az összzsidóság jövőjeért anélkül is, hogy az úgynevezett politikai cionizmust írná zászlajára.

Hivatkoztunk a külföldi zsidóság hatalmas organizációira, a Hilfsverein der Deutschen Juden, a Kolonisations Verein és a többi szervezetekre, amelyek a cionizmuson kívül, de azzal teljes egyetértésben és harmóniában dolgoznak egy célért: a világ hazátlan zsidóságának otthont és a zsidó kultúrának központot teremteni — Palesztinában!

Ezt a programot, ezt a munkát a magyar zsidóság is magáévá teheti, ha már annyira fél a politikai cionizmus mumusától. És ehhez igazán elegendő az a két hatalmas faktor, amelyet Óméltósága hajlandó rendelkezésünkre bocsájtani: pénz és jóakarát!

A palesztinai munka, amely immár az egész világ zsidóságának legjobbjait áthatotta, olyan méltó feladat, amelyből a magyar zsidóság sem vonhatja ki magát. Mezőgazdaság, ipar, kereskedelem és kultúra fogja Palesztinát újból a régi Kánaánná tenni és ehhez az eredményhez fog bennünket és az egész zsidóságot vezetni előkelő és gazdag zsidóságunk, ha ebből a munkából ki fogja venni részét.

Sajnos — eddig is sokszor hallottunk hasonló kijelentéseket, melyek azonban csak mondva voltak és csak azért mondtak, hogy mondóik lelkiismeretüket kissé megnyugtassák és főleg, hogy a „politikai cionizmus”-tól eltereljék a figyelmet.

De Székely Ferencet nem ilyen embernek ismerjük. Az ő kijelentései egy komoly és megfontolt egyéniségnek céltudatos programját képezik, és bizton számítunk arra, hogy a kilátásba helyezett támogatás: a pénz és a jóakarát mindig rendelkezésre fog állani mindazoknak, akik népük jövőjeért végeznek önzetlen és áldásos munkát.

A „galicianizmus”

(1910)

Az „E—g” ismét szabadalmi újdonságokban utazik. Gondterhes állapotában sikerült neki megállapítani, hogy a zsidóságnak egyetlen reménye és mentőeszköze a „*magyar orthodoxia*” volna. Más szóval ez azt jelenti, hogy az orthodoxiának, ha a zsidóság fennmaradását biztosítani akarja, legsürgősebb feladata, hogy templomaiban az istentisztelet és különösen a prédikáció nyelvéné a magyar nyelvet tegye meg.

Ámde az „E—g” nem elégszik meg a terv pusztá felvetésének erkölcsi sikerével. Nem! Ő még tovább megy és miközben kutatja azokat az okokat, melyek az orthodoxia megmagyarosodásának útját állják, nagy meglepéssel konstatálja, hogy a magyar zsidóság már régen megteremtette volna a magyar orthodoxiát, ha nem volnának itt oly nagy számban azok az átkozott galíciaiak, akik minden községben bizonyos túlsúlyra vergődnek, és szinte lehetetlenné tesznek minden ilyen modern kísérletet. Igen természetes, hogy az „E—g” ebből az alkalomból ismét teljes vehemenciával ront neki a galíciaiaknak, a kaftánnak, a streimlinak és mint mindig ilyen alkalmakkor tenni szokta, most is egy ad hoc antiszemita hecc-lappá alakul át, és mindezeket a rossz és tarthatatlan állapotokat, melyeket a galíciaiak okoznak, gyűjtőnévvel ekként jelöli meg: *galicianizmus*.

Nos, mi nem akarunk a viláért sem az „E—g” magyarosító törekvéseinek gátat vetni. Egyelőre csak a „galicianizmus” veszedelmével akarunk foglalkozni és ha sikerülni fog nekünk kimutatni, hogy a galicianizmus nem is hord magában akkora veszélyt a zsidóságra nézve, mint azt az „E—g” hiszi, akkor célunkat elértük.

A galicianizmus, más szóval helyesen kifejezve a chaszidizmus, legújabb időben valóban feltűnő mértékben gyarapodik és erősödik hazánk azon vidékein, ahol a neológia még nem ütötte fel sátorát. Ha megfigyeljük Bereg, Ugocsa, Szatmár, Máramaros, Zemplén és a többi tiszta orthodox vidéket, úgy csodálkozással fogjuk tapasztalni, hogy községekben, ahol eddig csak hírből ismerték a chaszidot, ahol a strajmli csak egynéhány a régi világból megmaradt és a túlvilági életre előkészülő batlen exotikus viselete volt, ma hatalmas, quasi új hitközségek kelet-

keztek, csupa ifjú, lelkes és tekintélyes zsidókból, akik otthagyták a régi askenázi rítusú templomot, hatalmas bét-hamidrasban tömörülnek, meghonosítják a szefárd rítust, naponként a mikvet látogatják, kai tant strajmlit viselnek, a szombat délutáni lakomát, a salesideszt a bét-hamidrasban közösen tartják, ahol „sirájimot” kapkodnak, csodarabbikról legendákat beszélnek, tórát tanulnak, hétköznapokon pedig az esti istentisztelet után együttesen talmud studiummal foglalkoznak. Ezen a chaszidim, akik az anyahitközséggel, az orthodoxiával épen olyan hadilábon állnak, mint a neoiógia és az orthodoxia.

És nem áll az, hogy ezek galíciaiak volnának. Szó sincs róla! Benniszülött magyar zsidók, kik csodálatos tisztasággal beszélnek a magyar nyelvet és bizony nem egy akadhatna közöttük, aki az „E—g”-ben esetleg egy-egy germanizmust tudna felfedeznie Igazi magyar zsidók és a legfanatikusabb chaszidok.

És ha valaki kíváncsi volna rá, hogy mi okozta a chaszidizmus fellendülését, elhatalmasodását, úgy pillantson be egy olyan vidéki orthodox hitközség életébe és mindent meg fog tudni.

A régi értelemben vett orthodoxia teljesen züllésnek indult. Az orthodoxiának csak a neve maradt fenn.

A hitközségben lakó intelligencia teljes közömbösségei: tanúsít a zsidóság minden kérdése iránt. Az orvos, az ügyvéd, sőt a gazdagabb kereskedő a templomot nem látogatja, nyilvánosan megszegi a szombatot, és habár az üzletek zárva vannak, a legtöbb kereskedő szombat délután a kaszinóban az ördög bibliáját forgatja. A templom közönsége minden ilyen községben a kisebb iparosokból, az u. n. amé-hoorecból kerül ki, akik pusztán szokásból látogatják a templomot és ez az oka annak, hogy a jobb módú zsidók, kik fiatalkorukban jesivát látogattak és akik ennél fogva tudatosan zsidók, lassanként kiválnak ebből a nekik nem imponáló társaságból, külön templomot alapítanak, a bét-hamidrast, és most már kitüntetésszámba megy, akit a chaszidim maguk közé felvesznek.

Így kettős célt érnek el. Az egyik az, hogy a zsidóság úgynevezett előkelőségét — ez így van — maguk köré tömörítik, a másik az, hogy megakadályozzák a saját maguk asszimilálódását. Az ifjú chaszidok hatalomra tesznek szert. A hitközségben a vezető szerep az övék. Rabbit, saktert, kántort az ő óhajuk szerint választanak és így az ő jámbor életük hatása közvetve azokra a zsidókra is kihat, akik enélkül ma már talán zsidók sem volnának. Szóval a chaszidok nem elégszenek meg azzal, hogy valaki elvből orthodox. Mert tudnunk kell azt is, hogy ilyen orthodox hitközségben nagyon sok olyan intelligens zsidó van, akik még a chaszidok szigorúan jámbor életű sakterének a schechitájából sem esznek és külön saktert tartanak maguknak — a szakácsnőjük személyében. Világos, hogy a komoly orthodox szervezetiag is meg akarja magát különböztetni azoktól az orthodoxoktól

akik csak azért orthodoxok, mert neológ község nem alakult még náluk. Ha ezek az u. n. apikorszim neológ hitközségnek volnának a tagjai, a jámborok orthodoxok maradnának és chaszidizmusra szükség nem lenne, de neologia hiányában az orthodoxia csak névleg marad orthodoxia, tényleg sokkal rosszabb a nyílt neológiánál és ezért a hithű zsidónak keresnie kellett egy elnevezést, mellyel magát a többitől megkülönböztesse. így alakul a chaszidizmus, az „E—g” szerint a galicianizmus.

És ha ennek az áramlatnak a zsidóságra való hatását vizsgáljuk, nyugodt lélekkel konstatálhatjuk, hogy a zsidóság hatalmas erőforrása lakozik a chaszidizmusban. A chaszid egész életmódja, gyermekeinek nevelése, társadalmi élete és minden téren megnyilatkozó zsidó jellege, a zsidó tudományok alapos művelése, az asszimilációnak legerősebb elleneszköze, és így a zsidóság jövőjére messze kiható fontosságú.

A chaszidizmusban kell keresni annak az okát is, hogy ezeken a vidékeken a neológ zsidóság nem tud tért hódítani. Nem pedig azért, mert a község zöme és életképes része a bétiriamidrasé; az askenázi rítusú templom közönsége jelentéktelen töredék, mely intelligencia és pedig úgy zsidó, mint nem-zsidó intelligencia hiányában alkotó erővel nem rendelkezik.

A chaszidizmus tehát távolról sem galicianizmus. Inkább a judaizmus kifejezésével lehetne a szöveget a fején találni, lévén a chaszid életmód keresztül-kasul zsidó életerőtől duzzadó.

A chaszidizmus nagyarányú fejlődése reakció, a zsidóság lassú tespedésének szükség szerint bekövetkezett ellenhatása. Vissza a zsidósághoz! Ez a chaszidizmus jelszava. És ezen a téren találkozunk a cionizmussal, mely szintén egy akciónak a reakciója és célja a zsidóságba eleven, pezsgő és friss életet önteni.

És amikor a chaszid, a felvilágosodott és intelligens chaszid, a csodarabbi legendáit beszéli el, mikor egy-egy talmudi iraktátus befejezése után közös lakomára, u. n. szijumra gyűlnek össze, mikor az újhódat szentelik meg a holdvilágos szombat éjjelen vidám ének mellett, mikor az „él odón” lelkesítő és fenséges dallamától visszhangzik az egész város az éj csöndjében, mind ebben az a mélységes zsidó érzés, az a rendíthetetlen bizalom a zsidóság jövőjében, a zsidóság Istenében való sziklaszilárd hit nyilvánul meg, melyet ebben a néhány szóban olyan megkapóan juttat kifejezésre a hívő „Dovid melech jiszrólél cháj vekájom!” Dávid a zsidóság királya él még! A zsidó nép még remél, még hisz egy szebb jövőben!

Ezért becsüljük mi a chaszidizmust, melyet ellenségei nevezhetnek galicianizmusnak vagy bárminek. Mi egyelőre ebben látjuk a cionizmusnak azt az öntudatlan segítőtársát, mely hivatva van az asszimiláció halálos karjaiból a zsidóságot új életre kiragadni.

Az assimiláció lejtőjén

(1919)

A gettó falainak leomlása, az egyenjogúsítás törvénybeiktatása után a magyar zsidóság elvesztette az önmagába, a saját egyéniségébe vetett hitet és szabad emberhez egyáltalában nem méltó módon igyekezett a maga zsidóságát a felismerhetetlenségig farsangi jelmezbe burkolni. A magyar zsidóság rosszul és helytelenül fogta fel az egyenjogúsítást. Abból a téves felfogásból indult ki, hogy a magyar szabadelvű politikusok azzal a feltétellel egyenjogúsították a zsidóságot, hogy ezzel szemben a zsidó vesse el magától mindazokat a sajátosságokat, melyek a zsidóság több ezer éves kultúrájának az összességét képezik. A magyar zsidó mohó sietséggel igyekezett belső és külső átalakulással megszabadulni a zsidóságtól, hogy így a saját *énjét* cserébe adja a kapott emberi jogokért.

Elfelejtette, hogy a törvény a *zsidónak, mint zsidónak* adta meg az emberi jogokat Magyarországon és senki sem követelt tőle ezért ellenértéket. Mint a magyar állam egyenjogú polgárának csupán az volt most már a kötelessége, hogy *becsülettel teljesítse hazája iránti kötelességeit, igyekezzék minden téren hazája érdekeit előmozdítani.*

Az egyenjogúsított zsidó azonban nem tudott felemelkedni az öntudat és önérzet eme fokára. Az egyenjogúsítás utáni első évtizedekben azt hitte, hogy akkor tesz hazájának szolgálatot, ha, igyekszik zsidóságától, zsidó múltjától, zsidó környezetétől minél radikálisabban elszakadni, hogy az akkor divatban volt sovén nemzeti lármában minél erősebben az ő hangját lehessen kihallani. A zsidó *fajmagyar* akart lenni. És ebben a törekvésében túlszárnyalta az igazi fajmagyarokat, a fórumon a legkurucabb hazafi ő volt, aki úgy „le hazaárulózta” a legnagyobb magyar államférfiakat, hogy szinte gyöngének találom erre az ízléstelenség kifejezését. Az igazán következetes fajmagyar zsidó azonban tovább ment. Hogy teljesen szakítson a zsidósággal, hogy semmi se válassza őt el a többi fajmagyartól, Ábrahám Szövetségéből kilépett és áttért az egyedül üdvözítő anyaszentegyházba. Becsületesen és őszintén levonta a zsidóságról vallott felfogásának minden következményét. Abban a pillanatban, amint a zsidóságnak nemzeti létét megtagadta, a zsidóságnak, mint pusztán

hitfelekezetnek hitelveit azonban semmibe sem vette, rá kellett lépnie az elzsidótlanodás legradikálisabb útjára: kikeresztelkedett.

A zsidó — mint szabadgondolkodó

A faj magyarkodás divatja lejárt. A zsidó intellektuell izlésének és művelődésének fejlődésével tudatára ébredt annak, hogy az ő erőszakos, mesterkélt magyarosodását és hangos tülekedését a fórumon nem jó szemmel nézik és tépje bár el a legradikálisabban azokat a kötelekeket, melyek őt a zsidósághoz kötik, öltse bár fel a legzsinórosabb magyar dolmányt, díszítse bár a legszebb kereszttel a palotáját, benne mégis csak a zsidót látják, és az „előkelőbb” körök a vele való érintkezést feltűnően kerülik. A magyar zsidó intellektuell osztály tehát taktikát változtatott. Levetette a zsinóros dolmányt, elvetette a magyar nemzeti sovíniszta eszme harci jelszavát, egyszerre világpolgár, kozmopolita, szabadgondolkodó, radikális, vagy más divatos eszmék előharcosa lett.

A vagyonfelosztás elmélete mindenesetre elsősorban azoknál talál talajra, akiknek nincs felosztani valójuk, akik az osztozkodásnál tehát csak nyerhetnek. A nemzeti eszme elhalványosítása, illetve eltörlése, a nemzetköziség, a vallásközösség, vagy vallás eltörlésének gondolata, sőt a világnyelvnek az eszméje csak zsidóktól származhatott és származott, és pedig a gettóból kikerült és a zsidó nemzeti öntudat magasabb fokára még fel nem emelkedett zsidóktól.

Mikor a zsidó intellektuell kezdte belátni, hogy társadalmilag az úgynevezett gazda-nemzetek, vagyis azon nemzetek, melyek körében ő él — be nem fogadják, hogy még a kikeresztelkedés után sem tudja azok bizalmát megnyerni, — a zsidó intellektuell az internacionalizmus és interkonfessz²ionálizmus karjaiba vetette magát. „Meg kell szüntetni a nemzeti különbségeket, le kell dönteni a vallás választó falait”, — hirdetik — hogy így végre a nagy közösségben az őket még mindig kellemetlenül érintő zsidó fajiság, vagy zsidó felekezetiiség, — nevezzük bárminek — eltűnjön, A vagyontalanok lelkesedéssel hirdetik és követelik a vagyonközösséget, a nemzeti lét nélküliek még nagyobb elszántsággal követelik a nemzet-közösséget, a vallás nélküliek (ha a zsidóságot csak vallás közösségnek nevezzük), a vallás közösséget, vagy legrosszabb esetben a felekezetnélküliséget.

A magyar zsidóság egy részét tehát, a zsidó öntudat és *ideáig a zsidó nemzeti öntudat teljes hiánya vetette az u. n. destruktív áramlatok ölébe. A szabadkőműves-páholyok, a szocialista szervezetek, a radikális politikai pártok élén mindenütt zsidó intellektuelleket találunk, akik így akarva, nem akarva rá-sütik ezen szervezetekre a zsidó-bélyeget, amivel már is sokat ártanak az általuk képviselt eszméknek.*

De tovább megyek. Az említett politikai és társadalmi szervezetek hirdett eszméikkel nyílt ellentétbe kerülnek a magyar nép közvéleményével, kitör a politikai harc és miután a szabadgondolkodó és egyéb érintett szervezetek a zsidó-bélyeget hordják magukon, a harc most már egész teljességében a magyar zsmóság ellen folyik, amelynek nagy része pedig teljesen távol áll ezen „még mindig zsidó” intellektueller érzelmi világtól, akiket a maga részéről már zsidóknak sem tart.

A helyzet azonban mégis ez. A harc a zsidóság ellen folyik, a zsidóságnak tehát nyíltan állást kell foglalni ezen áramlatokkal szemben és tisztázni kell a maga álláspontját.

Az öntudatos zsidó

A zsidó öntudat hiánya volt okozója a zsidóság elhelyezkedésében mutatkozó bizonytalanságnak és a tévelygéseknek. A gettóból kikerült első nemzedéket a hirtelen átmenet elkábította. Elvesztette józan gondolkodását. A gettóban folytatott életből *egy* hirtelen ugrással a legellentétebb életmódra tért át. míg a gettóban mindig és mindenben *csak* zsidó volt, csak a zsidó tudománynak, a zsidó kultúrának és a zsidó konzervatív hitben élt, addig a gettó kapuinak lerombolása után minden a zsidóságra emlékeztető kapoccsal, az egész zsidó múlttal, a zsidó népi közösséggel szakítani igyekezett, mert abból a téves felfogásból indult ki, hogy ez neki erkölcsi kötelessége. A világi tudományok, idegen nemzetek kultúrájának mohó elsajátításával egyidejűleg, a saját zsidó kultúráját teljesen elhanyagolta. Zsidó műveltség, zsidó kultúra, a zsidó múlt, a dicsőséges zsidó történelem számukra nem létezett.

Egy új kultúrába való hirtelen átmenet azonban teljesen lehetetlen. új nemzeti ideálok, új nemzeti hagyományok nem verhetnek oly mélyen gyökeret az emberben, ha a saját nemzeti hagyományai iránti szeretet és lelkesedés kihalt a szívből. Ezzel szemben áll az az igazság, hogy *minél jobban ragaszkodik egy nép a saját kultúrájához, a saját történetéhez, a saját nagyjaihoz, annál jobban tud lelkesedni más népek nemzeti hagyományaiért, kultúrájáért és történeti nagyságáért.* Az a zsidó, akinek a lelkében a Juda Makkabi szabadságharcának dicső emlékei élnek, az meg tudja érteni és át tudja érezni a Rákóczi, a Kossuth szabadságharcát és tud lelkesedni azok nagysága fölött.

A gettóból kikerült zsidó nemzedék megszakítván a zsidó néppel való közösséget, elrúgván maga alól a zsidó erkölcsi világfelfogás, a sajátos zsidó népi kultúra alapjait, nem tudott beleilleszkedni a magyar nép gondolatvilágába és így ég és föld között lebegve nem volt más választása mint az, hogy teljesen a divatos nemzetközi eszmék előharcosának csapjon fel.

De jött az új, a fiatal generáció. Az új nemzedék már megértette, hogy halálos bűn volna az első nemzedék útján

tovább járnia. Észrevette az asszimilálódás, az alkalmazkodás csúnya és erkölcstelen, lelket és önérzetet kiölő hatásait és gondolkodni kezdvén a saját léte fölött, ráeszmélt arra az egyedül helyes és egészséges útra, amelyen ez a jelzőtábla áll: *Vissza a zsidósághoz!*

A magyar zsidóság büszke lehet rá, hogy ezt az utat épen egy magyar zsidó intellektuell jelölte ki az egész világ zsidósága számára! *Herzl Tivadar* volt ez a magyar zsidó intellektuell, aki az új gettóból való kiutat megtalálta és azt megmutatta az egész világ zsidóságának. *Herzl Tivadar*, aki Budapesten született, ifjúságát még ugyanabban a zsidótlan környezetben töltötte, mint a többi magyar kartársai. Csakhamar azonban Wienbe került, majd Parisba, ahol a világ eseményeinek hatása alatt megérlelődött benne a meggyőződés, hogy az asszimiláció nem lehet a további fejlődés útja, hogy az feltétlenül a zsidóság teljes megsemmisüléséhez fog vezetni és ekkor a legelőkelőbb körökben dédelgetett, akkor már világhírű író kiszakította magát zsidótlan környezetéből és egy radikális lépéssel visszatért a zsidósághoz és e perctől kezdve egész életét a zsidó népnek, a zsidó jövő felépítésének szentelte.

Ő volt az, aki ráeszmélt arra, hogy a vagyontalannak nem kell feltétlenül a vagyonfelosztásban keresnie boldogulását, mert becsületes, kitartó munkával a vagyontalan is kereshet vagyont. A zsidóságot rávezette arra, hogy magának is meg van az a bizonyos erkölcsi alapja, melyet eddig csak más népeknél talált meg. A zsidóság maga is nemzet, mely rendelkezik mindazon kellékekkel, melyek a nemzet fogalmát alkotják: a közös történeti múlt, az évezredek közös megpróbáltatások, a zsidóság sajátos kultúrája, nemzeti nyelve és nemzeti otthona. Ez utóbbi kettő ugyan elhalványultnak látszik, tény azonban az, hogy a héber nyelv ma is még közös érintkezési nyelve a zsidóság egy nagy részének, az ősz?, haza, Palesztina pedig kiirthatatlanul él sok zsidó szívében és történeti jogánál fogva arra kell törekednie, hogy az újból a zsidó nép otthona legyen.

Herzl Tivadar a „*Judenstaat*” című röpiratában az egész világ zsidóságát felserkentette a letargiából és megindult a cionista mozgalom, melynek legsarkalatosabb tétele, hogy a zsidóság egységes nemzet, melynek létezését hiába akarnák tagadni. Palesztina zsidó gyarmatosításra a nagyhatalmak garanciája mellett megszervezendő, hogy ott az ősi földön a zsidó nemzet újjászületése megtörténhessék, hogy a héber nyelv teljesen fel legyen támasztható látszólagos halottaiból. A zsidóságot, melynek szerencsétlensége, hogy csupa szellemi proletárból áll, vissza kell vezetni az ősi foglalkozáshoz, a földműveléshez.

Ezen eszmék hatása alatt a magyar zsidóság körében, főleg az intellektuellek, az egyetemi hallgatók, megkezdtek felvilágosító és tanító munkásságukat. Igyekeztek a zsidóság köré-

ben a zsidó öntudatot, a zsidó ismereteket és különösen a zsidó önmegismerést fejleszteni. A cionista eszmék jegyében nevelkedett új nemzedék a legkíméletlenebb harcot hirdette a lassú megsemmisülés, az asszimiláció útján remélt beolvadás politikája ellen. Nevelni és egy új, ideálisabb világfelfogás felé igyekezett terelni a magyar zsidóságot. A nevelő és felvilágosító munka lassan és nehezen haladt előre. A régi ideológiában felnevelt zsidó tömegek lelkéből kiveszett minden idealizmus. A gazdasági harc, az anyagi javak szaporításáért folytatott küzdelemben merült ki a magyar zsidóság nagy részének egész tevékenysége. A kapitalista társadalmi rendben azt látta, hogy a pénz jelenti a hatalmat, a tekintélyt, az előkelőséget. Ezért minden törekvése a pénz, az anyagi javak minél nagyobb tömegének a megszerzésére irányult.

Szemle

Lassankint kezdik belátni, hogy a cionizmus még sem olyan kiirtandó valami, mint azt eddig gondolták. Kezdek észrevenni azt a nagy átalakulást, amelyen úgyszólván egész Palesztina átment a cionizmus behatása folytán. Még azok is, akik eddig csak a gáncs és a gúny szavát ismerték, ha cionizmusról volt szó, mintha eddigi eljárásukat megbánták volna, készek elismerni, hogy a cionizmusnak mégis csak van valamelyes jelentősége és jogosultsága. Hogy a sok közül csak egyet említsünk, az Egyenlőség a maga két utolsó számában két cionista intézményről” a legmelegebb és elismerőbb hangon nyilatkozott, Nevezetesen a Mikrobiológiai Intézetéről és a Zsidó Nemzeti Alapról. Mindkettőről elismerte, hogy fontos hivatása van a zsidóságra nézve Palesztina szempontjából és felhívást is intéz olvasóihoz, hogy ezen intézményeket egész nyugodtan támogathatják. Végre mégis csak kénytelen az ellenséges sajtó is tudomást venni a készülő fontos zsidó intézményekről, dacára annak, hogy cionistáktól származnak. Mindenesetre örvendetes jelenség, — megbánás és a megterés napjai közelednek ...

Harc a cionizmus ellen

Az anyagi javak gyűjtésébe merült magyar zsidóság vezetői eleinte közömbösen, majd határozott és nyílt ellenszenvvel nézték a cionista eszme térhódítását. A zsidóság lassú elhalásában reménykedő zsidó vezérférfiakat kellemetlenül érintette, hogy a zsidó kérdést a nyilvánosság előtt állandóan napirenden tartották a cionisták. Ezért nyíltan is felvették a harcot a cionista tanok ellen. A hazafiatlanság súlyos vádjával támadtak neki az önzetlenül dolgozó cionista harcosoknak. A magyar nemzeti eszme elleni merényletnek minősítették az egész cionizmust, rámutatva annak legsarkalatosabb tételére, mely a zsidóság nemzeti voltát hirdette. És ezt éppen azok a zsidók merték hangoztatni, akik a magyar nemzeti eszmét elárulták és lábbal tiporták abban a percben, amikor a különféle radikális gondolkodású nemzetközi jellegű mozgalmak élére állottak. A zsidó tömegeket pedig azzal igyekeztek jól megfizetett „felekezeti” sajtójukban a cionizmus ellen hangolni, hogy a leghetlenebb logikával azt próbálták elhitetni, hogy a cionizmus mindenütt antiszemitizmust szül és a világ egész zsidóságának egyetlen mentsvárát, a cionizmust valószínűleg katasztrófának nyilvánították a magyar zsidóság részére.

Hogy ez mennyire nem igaz, azt éppen az elmúlt hónapok eseményei igazolják. Az antiszemitizmusnak Magyarországon semmi kapcsolata a cionizmussal nincs és soha nem is volt. A magyar antiszemita mozgalom legerősebb korszaka az Istóczy és Verhovay korszak, a tiszzaeszlári vérvád ép abba az időbe esik, mikor a magyar zsidóságnak még cionizmusról halvány fogalma sem volt, mikor az asszimiláció, az erőszakos és túlzott magyarosodás és hazafiaskodás a leghevesebben dühöngött a magyar zsidóság körében. Akkor az antiszemitizmust éppen ez a zsidó részből feltűnő és ízléstelen, mondhatni tolakodó módon megnyilvánult beolvadási kísérlet szülte.

A sovinizta áramlat elmúltával a zsidók a másik szélsőségbe estek. Radikálisak, nemzetköziek lettek a zsidó intellektuellek! Szakítást hirdettek minden múlttal, minden történeti és nemzeti hagyománnyal, melynek okait már kifejtettük. Nagyon természetes, hogy ezen a téren teljes joggal hívták ki maguk ellen a magyarok nemzeti felháborodását. A zsidó intellektuell ahelyett, hogy a zsidóságon belül igyekezett volna a maga részére közéleti szereplést biztosítani, egy egész ország politika

életének és társadalmi berendezkedésének a megváltoztatására érezte magát hivatottnak. A zsidó intelligenciának ez a szerepe szülte a zsidók elleni elkeseredett hangulatot, az antiszemitizmust.

Már egyetemi hallgató koromban több ízben rámutattam a zsidó egyetemi ifjúság cionista csoportjának gyűlésein és felhívásaiban arra a veszedelemre, mely a magyar zsidóságot fenyegeti éppen egyes zsidók túlexponált radikalizmusa folytán. Kérve-kértük a zsidó ifjúságot arra, hogy ne a „Galilei” és más hasonló úgynevezett szabadgondolkodó körökben keressék a maguk szellemi boldogulásukat, hanem szervezkedjenek kifejezetten cionista, zsidó nemzeti egyesületekbe, amelyekben ép oly lelkesedéssel szolgálhatják a szabadgondolat eszméit. Hirdettük, hogy magának a radikalizmus eszméjének ártanak vele, ha ezeket az egyesületeket nagy tömegekben lepik el a zsidók, mert nyomban rájuk sütik a zsidó bélyeget. Hagyják a nem zsidókat szerepelni és dolgozni a radikális szervezetekben, csinálják meg a nem zsidók a radikális politikát és akkor senki sem illetheti majd szemrehányással a zsidókat.

A radikalizmus szülte antiszemitizmus annál fájdalmasabban érintheti a magyar zsidóságot, mert hiszen az túlnyomó nagy részben teljesen távol áll ezektől az eszméktől, a legkonzervatívabb életet éli még ma is és semmi közösséget nem éreznek azokkal a zsidókkal, akiknek viselt dolgai miatt őket akarják felelősségre vonni.

A cionizmus az antiszemitizmust csak csökkentheti, sőt alkalmas annak teljes kiirtására. A cionizmus a zsidót öntudatra, önérzetre, ezzel szemben az asszimiláció gerinctelenségre, gyávaságra, meghunyászkodásra neveli. A cionizmus biztos de szerény fellépést, az asszimiláció félszeg, ízléstelen, sokszor tolakodó magatartást ad a zsidónak. A zsidó öntudat azt jelenti, hogy tudatában vagyok annak, hogy a zsidó faj ugyanolyan értékes, ugyanolyan becsületes, ugyanolyan hasznos a társadalom szempontjából, mint minden más faj, beolvadása, megsemmisülése tehát semmivel sincs indokolva. A zsidó öntudat arra tanít, hogy rendületlenül követeljük a zsidók részére mind ama jogokat, melyek népi életének kifejlesztéséhez és fennmaradásához szükségesek. A cionizmus arra tanít, hogy tiszteljük nemzeti múltunkat, szeressük népünket, foglalkozzunk vele lelkesedéssel és igyekezzünk azt a szépnek, a jónak, a nemesnek legnagyobb tökélyére vinni. *De a cionizmus egyben arra is tanít, hogy legyünk szerények más népekkel szemben, szeressük és tiszteljük azok hagyományait és a legnagyobbfokú tapintatlanságnak hirdeti, ha más népek berendezkedését mi zsidók akarjuk megváltoztatni.* Ettől a legszigorúbban óvja a zsidóságot. A cionizmus a legkérelmezhetlenebb ellensége az u. n. missziós elméleteknek.

A zsidóság missziójának meséje

A zsidóságra a legkatasztrófálisabban hatott az úgynevezett missziós elmélet. A cionizmussal szemben, mely azt tűzte ki céljául, hogy a zsidó nép részére is megteremtse egy szellemi centrumot, egy otthont Palesztinában, ahonnan új élet fog kisugározni a világ bármely részén lakó zsidóságra, — a zsidó asszimiláció szolgálatában álló egyes zsidó papok azt hirdetik, hogy a zsidóságnak továbbra is a szétszóródásban, a Góluszban kell élnie, mert a zsidóságnak Istentől rendelt hivatása, missziója az, hogy a világ népei között a felvilágosodottságot, az Isten eszméjét hirdesse. Soha alaptalanabb mesével nem igyekeztek egy népet a biztos megsemmisülés örvényébe vezetni, mint ezzel a missziós elmélettel. Eltekintve, hogy az egész elmélet egyenes arcucsapása és Ízléstelen sértés a körülöttünk élő többi népre, akiknek állítólag szükségük volna a mi szolgálatunkra, a mi felvilágosító tevékenységünkre, — az egész elmélet ellenkezik a biblia és a próféták tanításaival. A misszió hívei szerint tehát Isten különös kegyképen bennünket választott ki arra, hogy apostolokként szétszórjon bennünket a világ minden szélébe. Pedig a bibliában azt olvassuk, hogy Mózes már abban az úgynevezett tóchéchaban, abban az átokban, mellyel az esetre illeti a zsidó népet, ha letérne Isten útjáról, kilátásba helyezi, mint a legkegyetlenebb büntetést, hogy el kell majd hagynia a saját országát és számkivetésben kell tengetni életét. Az imakönyvben uton-utfélen találkozunk azzal az önvallomással, hogy „bűneink miatt üzettünk ki országunkból” és a legszebb, a legpoétikusabb imák épen arra irányulnak, hogy az Isten hallgassa meg kérésünket és vezessen vissza bennünket Cion országába. Hát ezek szerint még sem valami különös isteni kegy, dédelgetés lehetett az, amely bennünket különös hivatással szórt szét a világba.

No meg a kovász! Azt is szokták hirdetni a fellengős frázisokat kedvelő lelkészeink, hogy mi vagyunk az a kovász, amely a népek körében az új eszméket kelti. Köszönjük szépen a kovász szerepét. Jól néz ki egy olyan nép, mely csupa kovászból áll. Az igazán megsavanyodhat és elposhadhat. A zsidó nép nem akar missziót teljesíteni. Egyetlen missziója volt és ezt befejezte akkor, amikor a világnak a kultúra alapjait képező mózesi tanokat át-

adta. Most már csak egy missziója van hátra, az, amellyel minden nép első sorban önmagának tartozik: hogy a saját fennmaradását, a saját jövőjét biztosítsa a saját otthonában, az ősi szőlőtőkék és fügefák árnyékában.

A misszió-elmélete az egész zsidóság létezését altruista alapra helyezte. Mások érdekében, más nemzetek javára kívánja a zsidóság fennmaradását. Ezzel szemben a cionizmus a valóban szent egoizmus, a nemzeti lét egoizmusára alapítja a zsidóság jövőjét. *A zsidóságnak élnie kell, mert élni akar*, mert népi érdeke, nemzeti mivolta ezt megköveteli. *Magának* akar élni.

Akik megbarátkoztak a diktatúrával

Míg a cionista gondolkodású zsidóság teljesen távolartotta magát a diktatúrától, addig az asszimilálódott és teljesen idealizmus nélkül felnőtt burzsuj zsidók köréből máról-holnapra hirtelen meggyőződés-változtatással sokan a diktatúra szolgálatába szegődtek. Ma elvették a házát, az értékpapírjait, az üzletét, ma még kétségbeeseve járt-kelt az utcán, öngyilkossági tervekkel foglalkozván és holnapra már olyan vérbeli kommunista lett belőle, mintha 8 napos korában az Ábrahám szövetségébe való ünnepélyes felvételénél nem a *vechoranszt*, hanem az „Internacionálét” énekelte volna felette a kántor... Politikai megbízottnak, vagy legalább is termelésül biztosnak csapott fel, és míg látszólag a legvadabb kommunista volt, titokban úgy leste a diktatúra, végét, mint orthodox korában hosszúnapkor a csillagok feljöttét. Mi más ez, mint az asszimiláció megnyilvánulása? Az elvtelen, az ideál nélküli zsidó kicsinyes anyagi érdekből minden lelkiismereti furdalás nélkül változtatja máról holnapra elveit, meggyőződését — ami ugyan nincs — népét, faját, hitét. A jellemgyengeség és az egyéniség hiánya az oka ennek. Ugyanez a lélektani indoka annak is, hogy az ilyen elv nélküli zsidó, még a burzsoá erkölcsöket sem tartja magára nézve irányadóknak és ha az új divat, az új uralkodó vallás bolsevizmus, hát bolseviki lesz belőle. Kitér a burzsoá „vallási” kötelékből és proletár lesz belőle. Ép olyan szilárd lett azonban az ő proletár meggyőződése, amely erős a kitért zsidó katolikus meggyőződése. És ép annyira válik hasznára és dicsőségére a proletariátusnak, amely hasznára és dicsőségére szolgál a renegát zsidó az új felekezetének. Az asszimiláció lélektanának egy újabb megvilágítását találjuk tehát ezen a téren is, mely az egész asszimilációs, azaz alkalmazkodási elmélet erkölcstelen és egészségtelen voltának a legkézzelfoghatóbb és legaktuálisabb bizonyítékául szolgálhat. Akik még eddig — talán jóhiszeműen — hittek ez elmélet igazságában, azok meggyőződést szerezhettek arról, hogy nincs más ut, más igazság és más menekvés a zsidóság számára, mint a becsületes, a meggyőződéses, a nyílt és őszinte, az öntudatos zsidóság útjára való visszatérés: Vissza a zsidósághoz!

A zsidó proletárokhoz!

A Népszava egyik legutolsó számának szerkesztői üzenetében olvasom: „*Egy zsidó proletár*. Senki sem kényszerítheti arra, hogy újszülött fiát körülmetéltesse.” A zsidó proletár Magyarországon ezek szerint azt véli, hogy az ő szomorú helyzetének egyik oka az, hogy gyerekét körül kell metéltetnie. Nem, kedves zsidó proletártársam! Nem kényszerít senki sem arra, hogy szegény zsidó újszülöttedet a zsidóságnak kiszolgáltassad meggyőződésed ellenére. De megpróbállak meggyőzni arról, hogy a te proletár helyzeteden nem javít okvetlenül a zsidósággal való teljes szakítás. A beléd nevelt, beléd szónokolt szocialista elméletek” mondjanak bármit is a vallási dogmákról, a csuhásokról, a hitről és egyebekről, reád mint *zsidóra*, mint a zsidó nép fiára ez nem vonatkozhatok. A vallás terén lehetsz bármily szabadelvű, ne felejtse el azonban, hogy egy több ezer éves dicső múlttal bíró népnek a sarja vagy, amely a többi népek között ugyanolyan elbánásban részesült, mint a proletár egyén a kapitalista elnyomók részéről. A proletár zsidó népet tehát a proletár egyénnek nem szabad elhagynia, sőt ellenkezőleg, mint proletárnak, kötelességed a proletariátus erejével odahatni, hogy a te fajod, a te néped kultúrájának az elnyomása megszűnjön, hogy a te néped is szabadon és háboríthatatlanul fejlődhessen a többi népek sorában, hogy a te néped is kapjon a föld kerekiségén egy talpalatnyi helyet, ahol szabadon élheti ki zsidó népi életét.

És ne keresd a zsidó kérdés megoldását abban, hogy a magad részéről is segíted azt az elméletet, mely azt hirdeti, hogy zsidóság nincs, arra szükség nincs, a zsidóság olvadjon be és szűnjön meg létezni. Mert ugyebár a proletár kérdést, a munkás kérdést sem úgy akarod megoldani, hogy a munkás ne legyen munkás, hogy a munkás pusztuljon el, hanem azt akarod, hogy a munkás mint munkás ugyanolyan feltételek között élhessen, mint a társadalom minden más tagja. A zsidókérdés sem lesz megoldva azzal, ha a zsidóságot elpusztítjuk. A zsidóságot mint zsidóságot kell megmenteni és fenntartani az élet számára, ez pedig csak úgy lehetséges, ha az egyes zsidó szokásokban nem holmi vallási hitelvek külső formáit látod, hanem mint egy nép több ezer éves kulturális életének, erkölcsi felfogásának és népi sajátosságának az összességét, amelyek szigorú betartásának köszönhető a zsidóság, hogy a szenvedések végtelen és feneketlen

tengerében el nem merült. Ha munkáddal hozzásegíted a zsidó népedet, hogy a saját földjén, a saját berendezése szerint folytassa ismét népi életét, akkor és ott talán majd lehet arról is beszélni, hogy a ma feleslegeseznek látszó és idejét múlta külsőségekkel szakítson a zsidóság, mert megteremtettük részére azokat az új erőket, melyek ezen régi konzerváló tényezőket helyettesíthetik.

Lám, az öntudatos zsidóság sorából kikerült proletárok már rég tudatára ébredtek annak, hogy a zsidó proletárnak két-féle kizsákmányolásban és elnyomatásban van része: úgyis mint proletárnak, úgyis mint zsidónak. Nem elég tehát, ha a proletár voltának az okait szünteti meg. De meg kell szüntetni a zsidóságból eredő elnyomás okait is. Ezért külföldön mindenütt megalakultak a külön *zsidó szocialista-pártok*, az u. n. „*poalé cion*”, amelyek a szocializmus teljes programját akarják megvalósítani zsidó közösségben, a cionizmus szellemében. Az egyes nemzetek szocialista pártjaival teljesen egyenjogúnak ismerte el az Internacionálé a zsidó nemzeti szocialista pártot is és senkinek sem jutott eszébe a zsidó szocialistákat *klerikálisoknak* megtenni. A zsidóság nem ismeri a klerikalizmust, a cionizmus még kevésbé. A cionizmus a zsidó népi közösség alapján áll, a vallásról ugyanazt hirdeti, mint a szocializmus, hogy az magánügy. A vallási felfogás különbözősége dacára a cionizmus eszméjét valló nemzeti zsidóság, a zsidóság jövőjének a kérdésében egységes és oszthatatlan.

Nem követsz tehát el árulást proletártestvérem a szocializmussal szemben, ha fiadat felvételéd Ábrahám szövetségébe. A formalitásokat pedig ne fumigáld pusztá felvilágosodottságból, mert a legfelvilágosodottabb is csak addig ellensége a ceremóniáknak, amíg azokat le akarja rombolni, de mihelyst ez a rombolás sikerült, új ceremóniákat honosít meg, a saját szellemét szolgálókat, melyeket a régiéknél még nagyobb nimbussal igyekszik fölruházni. Akarsz bizonyítékot erre? Szolgállok vele az ép letűnt időkből és a te környezetedből. A szocialisták és főleg a forradalmárok évtizedeken át nevetségessé tették a militarizmus merev formáit, a díszszázadokat, a jelentéseket, a főherceget vagy főparancsnokot fogadó „Gotterhaltét”, a díszlépésben való elvonulást, stb. És íme! Alig rombolták le e ceremóniákat, alig kerültek uralomra a kommunista vezérek; újból bevezették a ceremóniákat, azzal a különbséggel, hogy most nem Habsburgi Károlyt fogadta a díszszázad és nem a Gotterhaltéval, hanem Kun Bélát fogadta az „Internacionálé” hangjaival. És most Kun Béla lépett el „ruganyos léptekkel” a díszszázad előtt és ő fogadta a parancsnok jelentését.

Hogy a két ceremónia közül melyik volt nevetségesebb, *arról lehetne* vitatkozni.

Látod tehát, hogy sohasem a forma, hanem a formában

megnyilatkozó eszme a lényeg. És ha a formához nem ragaszkodunk, a lényegét tévesztjük szem elől. Ameddig a zsidóság népi közösségébe való felvétel és az ahhoz való tartozandóság külső megnyilatkozása a circumcisió lesz, addig erkölcsi kötelessége a szolidaritás alapján álló minden zsidónak ezt a ceremóniát megtartani. A szocialista agitáció eszköze lett a legújabbán dívó „névadási ünnepély”. A legtermészetesebb eljárás ugyebár az volna, hogy semmiféle külső ünnepéllyel a névadás ne legyen összekapcsolva. Az apa elmegy az anyakönyvvezetőhöz, bejelenti az újszülött nevét és kész a „névadás”. A szocialisták maguk is az eszme megerősítésére és az új tanok terjesztésére alkalmasnak találják ezt az alkalmat és „ünnepélyes névadást” rendeznek „keresztelő” helyett. Mennyivel inkább volt szüksége a Góluszban élő zsidóságnak erre a ceremóniára, amellyel már gyermekkorában elő akarta készíteni a zsidót arra, hogy sok vér és szenvedés árán kell majd zsidóságáért helytállani.

A zsidóság ügyét a zsidó proletariátusnak is szolgálni kell. A zsidó proletár is eszméljen rá, hogy az elzsidótlanodás, az asszimiláció még nem jelenti a zsidó kérdés megoldását és hogy a proletariátus kérdésének az elintézésével sem szűnt meg még a zsidó kérdés. A kettőért együtt kell dolgoznia minden zsidó proletárnak, úgy is mint zsidónak és úgy is mint proletárnak. És meggyőződésébe kell, hogy átmenjen az a tudat, hogy a zsidóságban való szilárd kitartás nem klerikálizmus és nem felekezetiesség.

A béke ratifikálása és a zsidóság

(1920)

Tisa-beavi hangulattal és érzelmekkel regisztráljuk a gyászos eseményt. A magyar törvényhozás a kényszer hatása alatt beiktatta a magyar törvénykönyvbe a trianoni békeszerződést és ezzel egyelőre nem csak de facto, hanem de jure is bekövetkezett Magyarország feldarabolása.

Nekünk zsidóknak e gyászos napokban erősebben marcangolja a szívünket a magunkba fojtott fájdalom, mert hiszen rajtunk kívül álló okok miatt nem volt alkalmunk külsőleg szabad folyást engedni könnyeinknek. A viszonyok úgy alakultak, hogy a béke, ratifikálása elleni mozgalmakban, az ország integritása mellett megnyilvánuló demonstrációkban nekünk zsidóknak, mint „idegeneknek” résztvenni nem volt szabad, sőt e mozgalmak többnyire együtt jártak a zsidóság elleni hangulat felkeltésével. A rosszakarat, a demagógia, amiként mindig bennünket tett felelőssé a bekövetkezett bajokért, amiként a háború kitörését, annak szomorú befejezését nekünk tulajdonították, úgy a béke ratifikálásának az ódiумát is ránk akarták hárítani. Az utcai csöcselék az éjjeli támadások alkalmával azzal a felkiáltással vágta fejbe a békésen haladó zsidót: „Nesze zsidó ratifikálás.”

Úgy igyekeztek feltüntetni a dolgot, mintha a zsidóság, nem érezne együtt ebben a kérdésben az egész magyar nemzettel, mintha a zsidóság a maga rideg és önző üzleti felfogásával nem érezné át ennek az eseménynek szomorú következményeit, — sőt mintha a zsidóság legforróbb óhaja volna, hogy a béke minél előbb ratifikáltassék.

Beszéljünk-e ezeknek a vádaknak lehetetlenségéről és alaptalanságáról? Hiszen a szerencsétlen békeszerződés első sorban gazdaságilag sújtja az országot. A gazdasági élet terén pedig legérdekeltőbb a magyar zsidóság. A budapesti zsidó kereskedő, a budapesti zsidó ügyvéd, a zsidó orvos-tanár, a zsidó lapkiadó, a zsidó író mind-mind érezni fogják, hogy Budapest nem a régi nagy Magyarország fővárosa többé, hogy csupán 14 vármegye népessége fogja a maga gazdasági és kulturális szükségleteit Budapestről kielégíteni. És a zsidóság közönnyel fogadná e szomorú állapotok bekövetkeztét még akkor is, ha az

ideális, érzelmi momentumokat el is akarnók vitatni a zsidóságtól?

És a magyarországi zsidóság speciális zsidó életére nézve olyan jelentéktelennek tartják ellenfeleink a trianoni békét? Nem tudják, hogy népünk háromnegyed része szakadt el ezzel mesterségesen a magyarországi zsidóságtól, mely így erőben, tekintélyben majdnem semmivé lett. Pozsony, Kassa, Nagyvárád, Munkács, Ungvár, Temesvár nagy gócpontjai voltak a magyarországi zsidóság szellemi életének és most ezektől megfosztva, majdnem teljesen magára hagyatva áll a főváros zsidósága. Hol fogunk mi kárpótlást nyerni ez elvesztett zsidó centrumokért? Hol vannak azok a zsidó hitközségek Csonkamagyarországon,, melyek zsidósága pótolhatná nekünk elvesztett testvéreink erejét? Zsidó intézményeink, országos zsidó szervezeteink elvesztették azokat a zsidó tömegeket, melyekre eddigi egész tevékenységüket alapították. És ezen a téren talán legfájdalmasabban bennünket, magyarországi cionistákat érint a gyászos béke. A Magyarországi Cionista Szervezet elveszti legagilisabb, legvirágzóbb vidéki szervezeteit. A Felvidék, Erdély és a Bánát zsidósága szervezetünk történetében arany betűkkel örökítette meg nevét. Fájdalmas érzelmekkel veszünk búcsút testvéreinktől, de nem adjuk föl a reményt, hogy a közöttünk fennállott szellemi kapcsolatot a lehetőség szerint továbbra is igyekeznek majd fenntartani velünk.

Egyetlen vigasztaló momentumot mégis találunk e szomorú békekötés után. A megszállott területek zsidósága, ha formailag más országokhoz fog is tartozni, kulturális téren egy marad Csonkamagyarország zsidóságával.

A magyar nyelvű zsidó irodalom fogja továbbra is fenntartani közöttünk a kapcsolatot. A zsidó nemzeti eszme jegyében szervezkedett zsidóság lesz az a láthatatlan erő, amely a mesterséges határokat le fogja dönteni és a kulturális kapcsok gazdasági kötelekeket is fognak létesíteni közöttünk. A cionista sajtó, a magyar nyelvű zsidó irodalom Budapestről fogja ellátni a régi Magyarország zsidóságának szükségletét és ez egymagában véve is garancia lesz arra, hogy a történelmi hagyományokhoz amúgy is erős konzervativizmussal ragaszkodó zsidóság a régi haza iránt érzelmeit nem fogja szívéből kiveszni hagyni.

A trianoni béke ratifikálása után a magyarországi zsidóság és közöttük elsősorban a cionista zsidóság fogja megtenni kötelességét. Szemet hunyunk a támadások, a bántalmazások felett, fájdalmunkat magunkba fojtva fogjuk teljesíteni zsidó és magyar kötelességeinket.

Szemle

(1910)

Mint a napilapokból értesültünk, Marczali Henrik egyetemi tanár urnák bájos leánya a Jézus szent szíve templomában esküdött örök hűséget élete új párjának. Az esketési szertartást a cisztercita rend főnöke végezte. Ebből a híradásból nem nehéz azt a következtetést levonni, hogy Marczali tanár úr leánya „kilépett az izraelita egyház kebeléből”. Szegény Alkotmány! Ha egy fél évvel ezelőtt ezt tudta volna, dehogy is rendezte volna a nevezetes Singer-Marczali botrányt. És szegény zsidó egyetemi hallgatók! Dehogy tették volna meg Marczalit a zsidóság mártírjává és dehogy is üttették volna be a fejeiket a Szent Imre-Egyesület tagjaitól. És szegény, százszorosan szegény Magyar Zsidó Ifjak Egyesülete! Dehogy is tartatta volna az elmúlt chanukka alkalmából Marczali tanár úrral a Makkabi serleggel a kezében az ünnepi beszédet. Mi, akik hallottuk azt a „lelkesítő” Makkabeus beszédet, melyben minden zsidó szervezkedést helytelenített, el voltunk készülve a bekövetkezőkre. Kíváncsian várjuk, hogy melyik zsidó „nagyság” fogja az idei Makkabi serleg beszédet tartani a Magyar Zsidó Ifjagnál, jobban mondva, melyik zsidó nagyság leánya fog jövőre kikeresztelkedni...

Az OMIKE felolvasásai közül az idén is a Méltóságos Asszony bölcselkedései vonták magukra a zsidóság figyelmét. A méltóságos asszony, aki múlt évben gróf Tisza István ellen vette védelmébe a zsidóság Istenét, ezidén a kikeresztelkedett zsidókat vette védelmébe a héber nyelvvel szemben. A héber nyelv tanítása miatt keresztelkednek ki a lipótvárosiak, — így szól a szententia. A Méltóságos Asszony bizonyára jól ismeri a Lipótvárost, bizonyára igaz tehát ez az állítása. De mégis van egy ellenvetésünk és pedig a kikeresztelkedettek érdekében. Miért akarja a Méltóságos Asszony az új keresztényeket megfosztani attól az igazán üdvözítő és kellemes szellemi élvezettől, hogy az új testamentum apostoli tanait eredeti héberségben olvashassák? ...

A „Vöröshajú” a Népszínházban, vagy a kazárkérdés a parlamentben. Szereplők: Huszár Károly néppárti és Sándor Pál munkapárti képviselő urak.

Ez utóbbi „izraelita”.

A néppárti képviselő úr „Az Est” nyomán ismerteti a „kazárok” ruthén-ölő munkáját. Erre Sándor Pál a Lipótváros képviselője, meg akarta védeni a zsidóságot. Felszólalt tehát és miközben arra hivatkozott, hogy a külföldi szerzetesek is károsak a magyarság szempontjából, nagy hangon kijelentette, hogy a hazai intelligens zsidóság is elítéli a „vöröshajú kazárok” viselt dolgait. A néppárti képviselő úr válaszolva Sándor Pálnak, kijelentette, hogy „örömmel látja, miszerint Sándor Pál így vele egy nézetben van”.

Már most a következő kérdéseket vagyunk bátrak Sándor Pál úrhoz intézni:

1. Ki hatalmazta fel őt arra, hogy az intelligens zsidóság nevében ilyen kijelentéseket tegyen. Csak nem hiszi, hogy a Lipótváros képezi az egész intelligens zsidóságot?

2. Ha már minden áron beszélni akart, miért nem jelentette ki önérzetes zsidó emberhez méltóan, hogy a felvidéki zsidóság évszázados gazdasági és társadalmi viszonyok bűnei miatt *kénytelen* úgy élni, amint él, ha fenn akarja magát tartani? Hogy beleszorították ebbe az életbe!

3. Honnan tudja Sándor Pál úr, hogy ha neki haja volna, az nem „vörös” színű volna?

4. Honnan tudja a képviselő úr, hogy — ha a Sándor Pálok között nincs is vöröshajú, — a Schlesinger-ek között szintén nem akadna egy vagy több vöröshajú?

Közgyűlés előtt

(1920)

A pesti izr. hitközség közgyűlésének küszöbén helyénvalónak tartjuk a hitközség kebelében dülő állapotokra a képviselőtestületi tagok figyelmét felhívni, abban a reményben, hogy a nagy hűhóval megindult ellenzéki mozgalom képviselői talán mégis meg fogják találni önmagukat és teljesíteni fogják azt a hivatást, melyet megbízóik tőlük várnak.

Leszögezni kívánjuk mindennek előtt azt a már sokszor beigazolódott tényt, hogy egy ellenzéki pártnak az uralkodó párttal való lepaktálása semmi jót nem szülhet. Így történt ez a pesti izr. hitközség képviselőtestületének megválasztásánál is. Amikor dr. *Léderer* Sándor egy egészen új program kitérésével az összes ellenzéki frakciókból megteremtette a hitközségi „új pártot”, mindenki meg volt róla győződve, hogy ennek az új pártnak, mely a hitközségi tagok zömét tömörítette zászlója alá, sikerülni fog a hitközséget a régi klikkrendszer átkos karmai közül kiragadni, hogy a hitközségben a demokratikus irány, a zsidó tömegek akarata, a modern, de ízig-vérig becsületes zsidó szellem fog uralkodni. Lelkes ifjú zsidók állottak *Léderer* Sándor mellé és segítettek neki egy olyan programot kitűzni, mellyel egy csapásra meghódította a párt a pesti zsidóságot.

Am a klikk nem azért klikk, hogy a maga évtizedek óta titokzatosan mozgó csápjai be ne tudnának furakodni a legelszántabb ellenzéki párt soraiba is. A paktum bűvös jelszavával közelítette meg a klikk hétfejű sarkánya az új párt vezetőségét és a pesti zsidóság valóságos megdöbbenéssel fogadta a választási határnapon a paktum hírért, nem értve meg, hogy mi szükség volt hát akkor hónapokon át felizgatni az elégedetlenek kedélyeit. Az új párt vezetősége megelégedett azzal, hogy néhány oszlopos tagjának biztosítva lett az előljárai és képviselői mandátum és hogy valandkép a paktum-csolnak fel ne boruljon, arra is kész volt a vezér, hogy a csónakból kidobja az új párt legagilisabb és legértékesebb embereit, csakhogy a saját bőrüket bevihessék a közgyűlési terem száraz és biztos talajára.

A paktum eredménye jelentkezik minden vonalon. *Léderer* és kisdéd csoportja teljesen tehetetlenül és erélytelenül áll a hatalmas Ehrlich klikkel szemben, amely természetesen mindig

éreztetni igyekszik Lédererékkal, hogy tulajdonképpen csak az ő kegyelmiéből kerültek be a vezetőségbe. Mennyire mások lettek volna az állapotok, ha az új párt egy végigharcolt választási küzdelem becsületes lefolytatása után került volna a hitközségbe!

Az új vezetőség teljesen a régi nyomokon halad. Semmiféle változást nem tapasztalunk a zsidó élet terén. Pedig ha volt valaha alkalmas idő a zsidó élet ápolására, a zsidó erő nevelésére, a zsidó érzés erősítésére, úgy az utóbbi hónapok szomorú eseményei voltak azok. Szinte azt lehetne mondani, hogy ezek a külső események önkéntelenül vezették vissza a zsidó népet a zsidósághoz.

Amikor az egész világ zsidósága, mindenütt, amerre civilizált népek laknak, örömmel és leírhatatlan lelkesedéssel ünnepli a palesztinai zsidó nemzeti otthon felépítését, a san-remói határozatot, a pesti nagy zsidó hitközség egy szót sem talál szükségesnek eme világtörténeti esemény méltatására és úgy szalad el mellette, mintha őt egyáltalában nem érdekelné ez a dolog. Talán a viszonyok, a helyzet, az itteni állapotok tették lehetetlenné ránézve az állásfoglalást? Szó sincs róla! Egész nyugodtan és nagyon is tiszteletet parancsoló módon intézhette volna el ezt az ügyet akár előljárói gyűlésen, akár valami templomi ünnepély formájában. Senkinek sem jutott volna eszébe ez ellen tiltakozni. A lengyel zsidóság pogrom-korszakon ment keresztül, de még sem tagadta meg zsidóságát és a san-remói határozat hírerre Varsó, Lemberg és Krakkó utcáin tízezren és tízezren vonultak fel ünnepi menetben. Csak épen bennünket nem érdekelné a palesztinai zsidó otthon? Ó bizony nagy tévedés! Az oroszországi és romániai zsidóság mögé került a magyarországi zsidóság ezen a terén. Gondolta volna ezt valaha valaki?

Reméljük még valamit az u. n. „hithű” ellenzéki csoporttól, melyet egy ideig komoly ellenzéknek gondoltunk.

Csak egy ideig volt az erőcsoport. Mikor azonban egy veszedelmes betegség kezdett terjedni tagjai sorában, az úgynevezett „morbus gabensis”, csakhamar feloszlásnak indult ez a szerv is. A hithű ellenzéki tagok a Rombach-templomban már majdnem valamennyien „gabber”. Már kevés font a padsor a sok gabbe befogadására. Eddig terjedt az ambíciójuk ezeknek a nem nagyigényű hithűeknek, és ambíciójuk kielégítettén, elhajították az ellenzékieskedés keserű kenyerét tartalmazó tarisznyát.

Új emberek, új szellem, új élet és új erkölcsök kellenek!

* Itt annak idején a cenzúra törölte a szót: „véresebb” és üres a helye.

Szinaj és Cion

(1927)

Mennydörgés és villámlás, sófárok lelket remegtető harsogása közben nyilatkozott meg az úr Izrael népének a Szinaj-hegy ormán. A rabszolgaságból alig két hónapja szabadult nép szárnyakat kapott, a röghöz kötött rabszolgák feltörték az ég felé, az Istenség magával ragadta őket és a kinyilatkoztatás fennsége és szentsége örök bélyeget nyomott homlokukra. Ezt az isteni bélyeget sem Izrael maga nem tudta, sem ellenségei nem voltak képesek homlokáról évezredek alatt sem eltüntetni.

Az isteni szózat mindenekelőtt a rabszolgaságból való szabadulás fenséges tényét akarja örök időkre bevésni Izrael lelkébe és ezért a magasztos aktusnak mintegy praeludiumaként felhangzik az isteni ige: „Onauchi!” Én vagyok az úr, aki kivezettelek az egyiptomi rabszolgaság házából. A tóra alapját képező tiz ige Jegelseje a szabadság megbecsülhetetlen értékét kívánja ezzel demonstrálni, és pedig nem az egyéni, hanem a népi, a nemzeti szabadság az, amelyről az úr ily vonatkozásban szól a zsidó néphez.

A kinyilatkoztatott isteni tan Szinaj ormán hangzott el a néphez, de igazi rendeltetése az volt, hogy a *Ciánban*, Erec-Jisraelben népi életre berendezkedő zsidó nép ezt a tant az egész világ részére tovább közvetítse. A zsidó nép ezt a misszióját tökéletesen teljesítette és örök büszkesége népünknek az a megdönthetetlen tény és igazság, hogy „Cionból indult ki a tóra és Isten szava Jerusolájimból”.

A kinyilatkoztatás, sebuot ünnepén tehát nem csak a Szinajról, de Cionról is meg kell emlékeznünk. A tóra a maga igazi hivatását csak úgy töltheti be, ha újból *Cion* lesz a központja, a székhelye, ahonnan újabb és újabb hódító útjára indulhat.

A sebuot ünnepének a kinyilatkoztatáson kívül igazi népi jellege, hogy úgy mondjuk, földszaga is van. A „zsengék”⁴ ünnepe ez. A zsidó paraszt, a zsidó földet megművelő zsidó földműves ezen az ünnepen hozta be termésének zsengéjét és mutatta be áldozatul az Urnak. Az egész éven át tartó nehéz, fárasztó munka első gyümölcsét a zsidó nép a föld iránti szeretetének minden megnyilatkozása mellett Istene iránti hálával telve áldozatul mutatta be.

Az ünnep ez utóbbi jelentősége kétezer éven át szinte feledésbe ment, kiment a gyakorlatból, mert a zsidó föld és a zsidó nép egymástól elszakadt. Ám az utolsó évtizedek újra visszaadták az ünnepnek ezt a bájos tartalmát is. *Haárecz*, a föld, a zsidó föld, Izrael földje újból zsidó kéz művelése alatt áll, a szőlő, füge, datolya, búza, narancs és a többi gyümölcs és termés újból zsidó kéz munkája alatt érik, és ha elérkezik a zsengek ünnepe, a *sebuot*, a zsidó paraszt — ha nem is áldozat céljaira — de behozza a városba termése díszét, büszkeségét, hogy a mezőgazdasági kiállításon mutassa be a zsidó munka, zsidó verejték, a zsidó föld áldását...

A zsengek ünnepe egybeesvén a kinyilatkoztatás szent ünnepével, ebben egy szent szimbólumot láthatunk. És ez a szimbólum azt hirdeti nekünk, hogy a tóra, az isteni kinyilatkoztatás ünnepe, diadala csak úgy lehet teljes, ha egyben módot adunk a zsidó földnek is arra, hogy erre az ünnepre meghozza a maga zsenge termését, a zsidó népnek pedig arra, hogy a zsidó föld termésével büszkélkedhessek és az ünnep fényét emelje. A tóra — a föld nélkül — igazi *sebuotot* nem ünnepelhet, Szinainak és Cionnak újra egymásra kell találnia. A tóra a galutban nem ünnepelhet *sebuotot*. De Cion sem ünnepelheti a zsengek ünnepét, tóra nélkül. Tóra és Cion együtt, a szinaji kinyilatkoztatás és a zsidó föld termése — ez az igazi *sebuot* ünnepe.

Ezért mi zsidók itt a galutban, *sebuot* ünnepén gondoljunk a megváltásra váró zsidó földre. Ez az ünnep hívja fel figyelmünket a Keren Hajessodra és a Keren Kajemetre, amely alapok rendeltetése Erec-Jisraelben minél több földet zsidó kézre juttatni. A tórát segítjük igazi ünnepéhez, ha Cion földjének megváltását segítjük elő.

Szinajból hangzott el az isteni ige, de Cionból indult világot hódító útjára.

Áldassék az úr, aki a Tórát adta és áldassék a kéz, amely a zsidó föld zsengejét adja.

Mit akar a cionizmus?

(1927)

T. Hölgyeim és Uraira! Az egykori zsidó bölcshez egyik pogány tisztelője azzal a kéréssel fordult, hogy ismertesse meg vele a zsidó vallás, a tóra tanításainak lényegét annyi idő alatt, amennyi ideig egy lábon megállni képes lesz. És a bölcs így felelt: Tóránk és vallásunk lényege: Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. Hasonló helyzetben vagyok én is, akinek most alig 10 percnyi időm áll rendelkezésemre és ezen idő alatt önöknek el kellene mondanom mindazt a lényegest, ami a cionizmus programjához tartozik. Követni fogom a zsidó bölcslet és ezért azt mondhatom önöknek: A cionizmus programra ja és tanítása összesűrűsítve és lényegében ez: *Szeresd a zsidó népet, de jobban mint tenmagadat!* (Zajos taps.) Hogy a cionizmus eddig mit alkotott, azt előttem már ismertették. Én inkább azt fogom elmondani önöknek, mik a cionizmus megindokolásának alapigazságai és illetve mik voltak azok a tényezők, amelyek a cionizmus mai formájának megtalálásához vezettek.

Önök t. hölgyeim és uraim mind imádkoznak és tudnak imádkozni és így nem kell sok szót vesztegetnem önök előtt arra, hogy a zsidóság soha sem szűnt meg Cion után epekedni, azért imádkozni és annak újjáépítéseért és feltámadásáért sírni és zokogni imáiban. Hogy mégis vannak imádkozó és úgynevezett vallásos zsidók, akik nemcsak, hogy maguk nem dolgoznak Cionért, de a dolgozni akarókat gáncsolni és hátbatámadni merészkednek, ez csak azt bizonyítja, hogy ezeknek a zsidóknak az imái és a vallásossága ép oly őszinte és ép oly komoly, *amily komolyságot a cionizmus elleni áskálódásuk érdemel.* (Taps.)

Az évezredes vágy és epedés a Szentföld után a cionizmus mai alakjában jutott gyakorlati kifejezésre. Az egyiptomi galutból Mózes szabadította ki őseinket, az a Mózes, aki — miként a bibliában olvassuk — semmi kapcsolatot a zsidósággal nem érzett, aki Jetrónak a juhait legeltette, távol a zsidóságtól és aki isteni hivatását az égő csipkebokorban előtte megnyilatkozó isteni szózáttal nyerte. A modern galut Mózese volt *Herzl Tivadar*, aki ugyancsak távol a zsidóságtól idegen juhokat őrzött, idegen eszméket szolgált, de neki is megjelent a pusztában az égő csipkebokor akkor, amikor Parisban élve, látnia kellett a Dreyfus-

ügy kapcsán, hogy a zsidó-gyűlölet hullámai mint csapnak fel > abban az országban is, amely legelső gyanánt adta meg a zsidók állampolgári jogait. Látta Herzl, hogy az antiszemitizmus *is égő csipkebokor, amely ég és soha sem ég el, soha sem alszik el.* És szólt — miként Mózes — hadd térjek oda és vizsgáljam meg, vájjon mi lehet oka annak, hogy ez a csipkebokor soha el nem ég, hogy az antiszemitizmus soha sem szűnik meg és amikor vizsgálódásai közepette rátalált a cionista eszme igazságára, meg szólalt az isteni szózat: Vesd le saruidat lábaidról, mert az a hely, ahová most elérkeztél, szent hely és *szent föld az.* A *szent föld!* Ez fogja az égő csipkebokrot nyugalomhoz juttatni. (Viharos, hosszantartó taps.)

És Herzl Tivadar megírta a Judenstaat című iratát, amelyben a zsidó kérdés okait, az antiszemitizmus okait felismerve, arra az eredményre jut, hogy a zsidókérdés egyetlen megoldása a cionizmus, vagyis az, hogy a zsidóság számára nemzetközi jogilag biztosított otthon teremtsünk Palesztinában. Ez t. hölgyeim és uraim nem jelenti azt, hogy a világ minden zsidója ebbe a zsidó otthonba fog kivándorolni. Herzl első sorban az akkor hazájukban elnyomott és üldözött oroszországi és romániai zsidókra gondolt, de a zsidó nemzeti otthon a gálutban megmaradó zsidóságra is kimondhatatlan erkölcsi erőt és hatalmat jelentene, ez a zsidó központ fennen hirdetné, hogy a zsidó nép alkotni, teremteni tud és pedig végre a maga számára is. (Taps.)

Utópiának hirdették ezt a mi programmunkat és íme alig 80 év telt el az I. bázeli kongresszus óta, a modern cionizmus alig 30 éves múltja után — mindenesetre a világháború világot megrendítő és átalakító hatása alatt — 1917 november 2-án megjelent a Balfour-deklaráció, amely lényegében a cionizmus bázeli programjának a megvalósulását jelenti. A népszövetség ellenőrzése mellett Anglia mandátumot kapott Palesztina felett azzal, hogy ott a zsidó nemzeti otthon felépítését tegye lehetővé. (Lelkes taps.) Herzl maga sem álmodta soha, hogy aránylag így rövid idő alatt megvalósulhat elvileg a cionista program. Amikor ennek a Balfour-féle nyilatkozatnak a jelentőségét 1918-ban Londonban 30.000 ember előtt megtartott meetingen ünnepelték, az ott megjelent legelőkelőbb angol államférfiak jelenlétében *Lord Rotschüd* méltatta a nyilatkozat jelentőségét és többek között kiemelte a következőket:

„Ennek a Balfour-nyilatkozatnak nem is annyira az a fontossága, hogy végre módot ad a zsidóságnak, hogy felépítse a maga nemzeti otthonát, hanem sokkal fontosába, hogy 2000 év után hivatalosan elismerték a nagyhatalmak és így az egész kulturvilág, hogy a zsidóság nemzet, nemzeti létre joga és igénye van. (Viharos, percekig tartó taps és éljenzés, a szónok szavai elvesznek a nagy éljenzésben és tapsban.) *Nemzeti önéretünk visszatért és kiélheti népünk a maga nemzeti életét.* Hölgyeim és

uraim, Lord Rotschild íme nem félt attól, hogy hazájában a jelenlévő Balfour, Lloyd Georg, Lotd Robert Cecil, az összes angol püspökök jelenlétében hirdetett eme elvei miatt rossz hazafinak fogják tekinteni. Lord Rotschild *nem félt attól, hogy a zsidóságot nemzetnek tekintse*, nálunk a *kis zsidó skriblerek* katasztrófát, emlegetnek, valahányszor nem zsidó oldalról zsidó fajt, vagy — apage satanas! — zsidó nemzetet mernek emlegetni. *És amit Rotschild büszkeségnek és felemelő érzésnek hirdet, azt nálunk veszedelemnek mondják és nálunk ünnepet ülnek Izrael házaiban, lapjaiban, ha a Curia ítéletileg kimondja egy konkrét ügyben, hogy ebben a vonatkozásban a, zsidóság felekezett.* íme t. hölgyeim és uraim, ez a különbség a szabad, a lelkileg emancipált és *igazán zsidó* és a *gálut* zsidója között. Ami annál dicsőség, az emennél szégyen és ijedelem. Es Rotschild báró ünnepi nyilatkozatának méltó befejezése volt az a történelmi jelentőségű esemény, amikor Sir Herbert Samuel a lakosság üdvívalgása közben bevonult Jeruzsálembe, hogy elfoglalja azt a trónt, amelyen egykor királyaink ültek. (Viharos taps.) A magyar zsidóság, amely oly szolgálai előírás szerint ünnepli a zsidó ifjúnak bar micva szertartását, itt sem tud az ünnep igazi áhítatába elmerülni és nem tud felemelkedni arra a magaslatra, amely ennek az egész ünnepnek nemzeti jellegét adja meg. A Haftóra áldásmondásai, amelyekre oly fáradsággal készítik elő ifjainkat, amelyeket azonban nekik nem magyaráznak meg, *mindmegannyi egy-egy forró fohász és lelkes köszöntő Cion és Jerusolájim feltámadásáért.* Itt mondja a zsidó ifjú: „Mielőbb jöjjön el a megváltás és trónjára többé idegen ne kerüljön.” Az új zsidó kormányzó ennek az évezredes imának volt a teljesülése. (Taps.) A magyar zsidóság nem értékelte ezeket a történelmi eseményeket, csak mi cionisták hirdettük, hogy a hamis jelszavak, az álteoriák idejüket múlták, a zsidóság missziójának az elmélete közönséges együgyűség és bosszantó ostobaság. *A zsidóság nem azért él, mert missziója van, mert más népek boldogítójának kell lennie, nem akar ezért továbbra is szenvedni a szétszórtságban, a zsidóság nem altruizmusból, hanem a legszentebb egoizmusból akar élni, élni akar magának és magáért.* (Viharos, meg-megújuló taps.)

Hazafiatlannak mondják munkánkat. Hivatkozom Thomas Mannra, a nagy íróra és a németországi Pro Palesztina Bizottság megalakításakor a legmérvadóbb nemzsidó német államférfiak között, Baecker porosz kultuszminiszter kijelentéseire, melyek szerint nem érti és soha sem fogja megérteni, hogy miért vonják kétségbe annak a német zsidónak hazafiságát, aki Palesztináért dolgozik. Ezt soha nem fogja megengedni, minden zsidó erkölcsi kötelessége, hogy együtt érezzen testvéreivel. (Viharos taps.) A magyarországi zsidó és nemzsidó józan vélemény is tisztában van eszménk becsületes törekvéseivel. De tisztában van t. hölgyeim és uraim az ti. n. magyar hivatalos feleke-

zeti sajtóval is. *Az a sajtó, amely oldalakon át tárgyalja, miként szeretett bele egy budapesti zsidó fiúba egy gazdag amerikai nábob leánya, miként lett a szegény Kaufmann gyerekből gazdag ember és amely lap ezzel szemben egyetlen sort sem tart szükségesnek írni Achad Haam haláláról, az a lap megszűnt komoly tényező lenni, az legfeljebb egy amolyan zsidó Tolnai Világlap.* (Viharos derűtség és taps.) Utolsó számában azonban kiböngészte, hogy valahol a világon egy ortodox társaság gyűlést tartott, ahol egy szónok Weizmann ellen kelt ki, nosza rögtön nagy cikket irt a cionizmus és a *Golusz Weizmann* ellen. (A teremben pfuj kiáltások hallatszanak.) Nagyon kérem t. hölgyeim és uraim — folytatja a szónok —, ne méltóztassanak neveket említeni, mert méltatlan volna a mi nagy vezérünkhöz, hogy nevével együtt említsék e neveket. (Percekig tartó viharos taps.)

Minket ez a sajtó nem hoz zavarba és nem aggaszt. Ez a bálvány az utóbbi időben néhány olyan hatalmas ütést kapott, hogy összeomlása nem várható soká magára. *Ez a bálvány össze fog dőlni és a romjaiból fölszálló por és füstfelhő mögött föl fog ragyogni az önök szemei előtt az a tiszta kép, amelyet önök eddig nem láthattak, mert a bálvány otromba tagjainak árnyéka azt önök előtt eltakarta.* (Taps.)

Hölgyeim és Uraim! Palesztinában, Erec-Jiszráel földjén fellángolt újból a csipkebokor. Ott ég, ragyog és hirdeti a zsidó nép örökéletre hivatottságát. Támogassanak bennünket abban a szent munkában, amely a cionizmus programja és amely azt akarja, hogy ez a tűz, ez a láng, ez a ragyogás minél hatalmasabb, minél dicsőbb legyen és hogy égjen, ragyogjon és tündököljön örökké — el ne hamvadjon, el ne égjen...

A szinaji kinyilatkoztatástól — az aranyborjúig

(1924)

„A harmadik hónapban — azóta hogy kivonultak Izrael újai Egyiptomból — elértek Szinaj pusztájához ...” Így olvasuk ezt a bibliában, és ez a pár szó fenséges nyitánya a Szinaj-hegyi kinyilatkoztatásnak. Tegnap még durvalelkű rabszolgák, akik alig tudják vagy akarják megérteni Mózes lelkesítő szavait a szabadságról, az önálló nemzeti létről, a szabad, független nemzeti otthonról, akik a rabszolgaság húsos fazékjait többre becsülik a szabadság mannájánál — és íme, alig három hónap után érkeznek a Szinaj tövébe, és teljesen érettek arra, hogy egy új világrend kultúrájának és civilizációjának alapjait képező isteni tanokat átvegyék és szétvigyék az egész világba.

A honfoglalás elengedhetetlen feltétele volt a Szinaji kinyilatkoztatás, mert az egyiptomi erkölcsökben felnőtt rabszolga néppel Mózes nem tudott volna új hazát szerezni a zsidó népnek. Ki kellett őket vetköztetni a pogány erkölcsökből, a pogány szokásokból, „vechibszu szimlőszom”, még a ruháikat is kimosatta Mózes, hogy teljesen tisztán, mintegy fertőtleníttve hallgassák a kinyilatkoztatás isteni szózatát, amely bevezetésül örök mementőként dörgi oda a volt rabszolgáknak: „Én vagyok az úr, aki megszabadítottalak benneteket a rabszolgaságból!”

És a nép most még egyszer visszagondolt az egyiptomi napok keserveire, a felügyelők ostorcsapásaira és hálával eltelve szabadságuk visszaszerzője iránt, ujjongva kiált fel: „Mindent, amit az úr mond, meg fogunk tenni.”

És megszentelte magát a nép ezen a napon, hogy a Szinaj-hegyen átvett magasztos eszméket magába szíva, azokat szét-sugároztassa a világ minden zugába.

És ezt a hivatását becsülettel teljesítette és rég befejezte. Teljesítette akkor, amikor Cionban volt a zsidóság szellemi központja, amikor saját földjén, saját kultúrájában művelte, fejlesztette és terjesztette e tanokat. Oh hányadszor ismételjük, hogy a zsidóság szétszóródása, a diaszpóra egyáltalában nem könnyítette és terjesztette e tanokat. Oh hányadszor ismételjük, hogy hisszük a szent ígéretet: „Micion téczé tóra udvar adonáj Mijerusolájim.” Csak Cionból, csak Jeruzsálemből indulhat ki a tan,

a tóra, a zsidó kulturhivatás szent munkája. Semmiféle malasztos frázisok nem tudják velünk elhíttetni, hogy a gálut az Cion, hogy a szétszórtság Jerusolájim. Mi már Ciont és Jeruolájimot csak ott tudjuk elképzelni, ahol azok földrajzilag fekszenek, ahol voltak a Szinaj-hegyi kinyilatkoztatás idejében, ahol tündököltek nemzeti önállóságunk korában, ahonnan reményt és hitet sugároztak Izrael szétszórt népe felé a száműzetés keserves kétezredévé alatt, ahol a baseli kinyilatkoztatás idején keresték e szent helyeket sóvárgó zsidótízezrek lelki szemei és ahol a Balfour-deklaráció is feltalálni véli Ciont és Jeruzsálemet: *Erecz-Jisraelben!* Csak ebből a Cionból, és csak ebből a Jeruzsálemből indulhat ki a zsidóság új hivatása, mert mi az imáinkban előforduló Cionban is csak ezt az igazi Ciont látjuk és hisszük, nem pedig azt a hazug és képzelt Ciont, amelyet a zsidó reformerek zsidótlan frázisaikkal akartak a zsidó nép lelke elé varázsolni...

A zsidóság egyáltalában nem teljesíti, mert nem teljesítheti hivatását a gálutban. Földet, levegőt, otthont, békét, nyugalmat adjanak e népnek az ősi Cionban és akkor fogja csak a világ ámulattal látni, hogy ez a halottnak hitt, elkorcsosultnak hirdetett faj milyen új értékekkel, szellemi kincsekkel fogja gazdagítani az emberiséget.

A Szinaj-hegyi kinyilatkoztatás ideált adott a zsidóságnak. Ám a tömeg ezt az ideált csak addig tudja értékelni, csak addig tartja szentnek, amíg a nép vezetői kellően ébren tudják tartani benne az ideáljában való hitet. A szinaji kinyilatkoztatás első óráiban Mózes ébren tudta tartani a zsidóságban ezt az ideált, mert ott a kinyilatkoztatás szent órájában Isten parancsára leszállt a Szinaj hegyéről a néphez, amint írva vagyon: „Vajered Mose el hoom”. És leszállt Mózes a néphez és beszélt hozzájuk. A vezér, a nép bizalmát élvezni akaró vezér, a nép vezetésére hivatott nagyság nem tartózkodhat megközelíthetetlen magasságú régiókban, le kell ereszkednie a néphez és állandóan szólni kell hozzája. Csak így tarthatja ébren szívében azokat a szent eszméket, amelyek a nép erkölcsi életének alapját képezik.

Ám a mi hivatott zsidó vezetőink nem csak, hogy maguk nem szállnak le a néphez, de a nép ideáljait, Ciont és Jeruzsálemet is ki akarják emelni köréből, és valami ködös felhőkbe burkolva akarják azokat megközelíthetetlen magasságba helyezni. Ezek a magasan szárnyaló vezetők bizony megfelelnek a népről, és azt hiszik, hogy a szinaji kinyilatkoztatás iránt akkor is fogékonyságot tanúsít a nép, ha ott isteni magasságból hirdetik az igéket. Végzetes tévedés! És hiába siránkoznak vezetőink, papjaink, hogy a népből kiveszett az idealizmus, hogy csak az aranyborjú ideálját ismerik. A nép nem hibás. Az a nép, amelyet vezetői nem tanítanak a legmagasztosabb eszmére, hogy igyekezék a maga természetellenes életének természetes irányt szabni, hogy önmagáról gondoskodják, hogy ragadja meg az alkalmat,

amely oly hosszú idő után most végre megadatott neki, hogy egy világhatalom védelme alatt építse fel romokban heverő ősi hazáját, ott ahol az újjáépülő Cionról egyetlen szót sem hallatnak a vezérek, a papok, ahol Cionnak jövője nem szentség többé, ott a vezérekben és nem a népben van a hiba. Ideáljait elvesztett nép csak az aranyborjú imáadásában találhat lelki kielégülést. Ha a vezérek megközelíthetlen magasságból szólnak a néphez és nem ereszkednek le a földre, az új jövőt és békés otthont jelentő földre, a nép azt teszi, amit Mózes idejében tett. Lám, röviddel a szinaj-hegyi kinyilatkoztatás után — így olvassuk a bibliában — Mózes fölment a hegyre Istenhez, hogy a két kőtáblát magával hozza, rajta az isteni igékkel. De Mózes túlsokáig időzött a hegyen, és amikor a nép látta, hogy Mózes késik és nincs körében, zúgolódva követelték Árontól, hogy készítsen nekik egy aranyborjút. És megalkották az aranyborjút és a tegnap még Istentől ihletett tömeg most a bálványt táncolja körül és szent áhítattal énekl: „Ez a mi Istenünk, aki kiszabadított bennünket a rabszolgaságból.”

így váltja fel a szent idealizmust az aranyborjú imádata, ha a vezér nincs a helyén, ha nem tartózkodik a nép körében és nem intéz hozzá szavakat, melyeket megért, melyek érdeklik, i. helyek ideáljaiban megerősíthetik.

És Mózes csalódásában és elkeseredésében földhöz vágta az isteni tanokat tartalmazó kőtáblákat, és összetörte őket. Am mi nem vagyunk kétségbeesve, mert a zsidóság nagy része ma is lelkesedik a szinaji eszmékért és undorral fordul el az aranyborjútól. Nem mindenütt egyformák a vezérek. Vannak hála Istennek vezéreink — ha tőlünk távol is — kik ott vannak a nép körében és fáradhatatlanul hirdetik, hogy újból Cionból fog kiindulni a tan, az emberiség megújítása. De ehhez szükséges, hogy előbb maga a zsidóság újhódják meg Cionban, hogy friss erővel állhasson régi ideáljainak szolgálatába.

A zsengek ünnepe egybeesik a kinyilatkoztatás ünnepével. Erec-Jiszraelben már mutatkoznak az újjáépítés zsengei, a „bikkurim” és messze országokból zarándokolnak népünk legjobbjai az új zsidó földre, hogy gyönyörködjenek a szépen fejlődő új alkotásokban. És mi a bibliai előírás szerint „szentségei” hirdetünk a zsengek ünnepén. *Szentség* ez a munka, amely egy népnek új jövőjét, új életbe való hitét, földjét, ideáljait fogja visszaadni, szentség, amely ott kezdődik Szinaj hegyén és folytatódik a zsidó gyarmatok narancsligeteiben, ahol az első zsenget mutatjuk be áldozatul az úr színe előtt.

És a széttörtött kőtáblák újból ott ragyognak Mózes kezeiben, az aranyborjú széttiporva fekszik, mert az új föld új zsidósága megtalálta a elvesztettnek hitt ideáljait.

Peszach-szabadság

(1923)

Az ünnepi hangulat már bontogatja szárnyait és a rabszolgaságtól szabadult ősök kései utódjai készülnek a szedierest szabadság-lakomájára, hogy elmondják az ősi történetet: avodim hojnu — rabszolgák voltunk ...

Borongós hangulat fogja el lelkünket, mikor e sorokat írjuk, mikor bele kell ringatnunk magunkat az ősök szabadságos lelkületébe és őszinteséggel, érzelemmel és meggyőződéssel kellene elmondanunk: Avodim hojnu ..

Voltunk? Nem a multaké az emlékezés. Friss sebek, új elnyomatások, üldözések, jogfosztások jelzik a zsidóság utolsó évtizedének útját és az egyiptomi kivonulás legendás eseményei mintha csak napjainkban történtek volna.

Vajokom melech chodos... új politikai áramlatok kerekedtek felül és a zsidóság sorsa szomorúra fordult. A Fáraók robotfelügyelői mindig kevésnek találják azt a munkát, amit a zsidó rabszolgák végeznek, az elnyomottak megadással viselik a csapásokat, beleélik magukat a rabszolgasorsba, nem értik meg Mózeset, aki szabadságot és hazát akar nekik adni, — de sőt beárulják őt és Mózes menekülni kénytelen.

Mimicrajim vead heno — Micrajimtól napjainkig változatlanul ez a sorsa a zsidóságnak.

Szinte felismerhetetlenül hasonlítanak az egyes korok e tekintetben egymáshoz és mi még sem tudunk következtetni s nem okulunk és nem tanulunk. *Barkoj!* így szól az egyik zsidó vezér. Majd csak hajnalodik, nem kell félned, én népem, bízzál csak a szebb, a jobb jövőben, az én homlokomra pattant a szent tűz szikrája és látom, hogy hajnalodik... De régóta várja a zsidóság ezt a hajnalt! Már a kakas is megszólalt a zsidó népdalban, de még mindig késik a virradás.

Nem Barkoj! Vagy ha igen, ha tényleg hajnal felé közeleg az idő, úgy tegyünk, mint Bne Berak bölcseivel tették tanítványaik, kik az egész éjjelen keresztül az egyiptomi kivonulásról elmélkedő mestereiket hajnalban figyelmeztették: Higia zeman kriász Sema! — „Uraim, itt az ideje, hogy elmondjuk a Sémát!”

Igen, uraim! Legfőbb ideje, hogy a zsidóság minden tanítója, papja, mestere, politikai vezére kiáltsa oda a múltakon

kesergő zsidó népnek: Higia Zemán! Itt az ideje, hogy a *Serná* szavaival figyelmeztessünk benneteket: Halljad Izrael, közeleg a reggel! Nem a hajnal, a *reggel*, a szép keleti napsütéses, tiszta kékegű reggel. Akarsz-e közreműködni e reggel siettetésén? Ha zsidó vagy, ha a peszach-ünnepet igaz áhítattal és zsidó szellemen akarod megülni, úgy dolgozzál az új egyiptomi kivonulásért, hogy a szavak, amiket mondasz, meggyőződéseké váljanak: *Ma rabszolgák vagyunk, jövőre szabadok, ma itt, jövőre bearo dejiszroel — Erec-Jisraelben.*

Fald fel felebarátodat.. .'

(1922)

Hiába, a módszerek nem változnak, a történelem szinte sablonosan megismétli magát és a jelszó ma is az: *a cél szentesíti az eszközt.*

A fajvédelem harci zajában a biblia meghamisításától sem riadnak vissza és a szeretet vallásának tudós püspöke, az „arany-szájú” Prohászka Ottokár épen az aradi vértanuk emlékünnepeét használta fel arra, hogy a felebaráti szeretet eme legújabb értelmezését megteremtse. „Szeresd felebarátodat mint tenmagadat”⁷ mondja a biblia, ezt hirdette a zsidóság és ezt tanította a kereszténység is 2000 év óta. Ám a felebaráti szeretet ilyen egyszerű és okoskodás nélküli magyarázata mellett nem lehetne igazolni a magyarországi keresztény fajvédelmi jelszavak alatt folyó zsidó-elnyomást és jogfosztást, mely egyenes arcucsapása minden Krisztusi tanításnak, minden keresztényi hitelvnek. A Wolff—Gömbös-féle politika már egyenesen a pogány magyarsághoz való visszatérést jelenti, azzal a fenntartással azonban, hogy a pogány magyarok vitézi erényeiket fegyveres ellenséggel szemben gyakorolták, míg a Wolff-féle fajmagyarok, — közöttük Prohászka is mint olyan — békés, fegyvertelen, becsületes szándékú, gyenge és elnyomott zsidókkal hadakoznak.

Hogy a keresztényi elveken csorba ne essék, Prohászka Ottokár új értelmet igyekszik adni a felebaráti szeretetnek. „Szeresd felebarátodat mint tenmag-adat” — mondja a biblia, ami azonban Prohászka szerint azt jelenti, hogy *elsősorban magadat szeresd és magadat jobban, mint felebarátodat.* Ha tehát felebarátod erősebb, hatalmasabb nálad, nem csak jogod, de kötelességed is, hogy legyűrjed, elnyomjad, felfaljad.

A zsidó pedig köztudomás szerint — ezt bizonyítani sem kell — Magyarországon az uralkodó faj, amely hatalmasabb, erősebb minden más itt élő fajnál, ezért vele szemben a fajvédelmi harc egyenesen bibliai parancs, vallási kötelesség...

íme, a spanyol inkvizíció megismétlődése. Akkor is a vallás nevében és bizonyára a felebaráti szeretet helyes értelmezésével vitték máglyára a zsidókat, főpapok asszisztálása mellett — és ma — Spanyolország, saját romlásán okulva, késői megbánással visszahívja az 500 év előtt kiűzött zsidók utódjait, hogy;

az országot újra felvirágoztassák. Ma Magyarország fajvédelmi apostolai és boldogítói 1492-be álmódják magukat és mindent, ami zsidó, elnyomni, elpusztítani, visszaszorítani és kiüldözni szeretnének, mert „szeresd felebarátodat” tulajdonképpen azt jelenti a székesfehérvári bibliamagyarázat szerint: „Fald fel felebarátodat!”

Köszönjük neked aranszájú püspök, hogy erre megtanították bennünket! Azaz, hogy mi ezt már eddig is tudtuk. Mi, cionista zsidók eddig is tisztában voltunk vele, hogy a zsidóság ellenségei még a biblia meghamisításától sem riadnak vissza, ha ellenünk való aknamunkájukat igazolni akarják. Mi eddig is tudtuk, hogy a felebaráti szeretet, amelynek első apostolai mi voltunk, és amelyet a kereszténység tőlünk vett át — csak épen reánk zsidókra nem jó alkalmazásba. Mintha az apaságot restéinek...

Sajnáljuk azonban azokat; a zsidókat, akik a liberalizmus átmeneti idejét nálunk véglegesnek hitték, akik mosolyogtak ha itt zsidó-kérdésről mert valaki beszélni, akik azt beszélték be maguknak, hogy az antiszemitizmus a Nemzeti Múzeum régiségosztályában örökre el van raktározva.

Ezeket sajnáljuk, a felületes, a látszat után induló, a gondolkodni nem tudó és nem merő „fajmagyar” zsidókat, akik a mai ostorcsapásokat sokkal fájdalmasabban érzik — mint mi. Mert őket egy boldog álomból verték fel e csapások, egy ábrándal lettek szegényebbek. Minket azonban éberem találtak a mai idők is. Mi el voltunk rá készülve, tudtuk, hogy jönni fog, veszedelmesen, erősebben, mint valaha és mint bárhol. *Herzl Tivadar* 25 évvel ezelőtt a magyar liberalizmus aranykorában megjósolta a magyar antiszemitizmus kitörését.

A zsidóság örök sorsa ez a gálutban. amíg nem lesz meg a zsidó nemzet palesztinai otthona, amíg mindenütt idegeneknek néznek bennünket, addig velünk szemben minden igazságtalanságot, minden jogfosztást igazoltnak tartanak. Addig fel akarnak falni bennünket barátaink.

Mikor fog végre kinyílni minden zsidó szeme, hogy tisztán és világosan lássák, hogy ebből a testileg, lelkileg nyomasztó, kínos helyzetből intelligens, érző és önérzetes zsidó nem találhat más kiutat, mint a zsidó közösségbe, a *cionizmusba való menekülést*.

A szabadság harsonája (1922)

Bölcs írástudók és az ősi zsidó hangszerek ismerői megállapították, hogy a sófár mai hangjai messzire, nagyon messzire esnek azoktól a hangoktól, amelyek hajdanában, a zsidóság önálló nemzeti létének idejében egész országra szólóan szálltak a sófárból... A sófár a galut kétezeréves keservei közepette alkalmazkodott a nép hangulatához, a sírás, a sikoltás, egy nép fájdalmas kétségbeesése hangzik felénk a sófár meghívásakor. A hajdani üdvivalgások, a győzelmi mámor, az örömujjongás hangjai elnémultak. A zsidóság, a gálut összezsugorodott hangszerét szólatatja meg templomaiban és kétezer éven keresztül sóvárogva várta, hogy forró imája végre teljesedésbe menjen, hogy „*teká besofár gádol lecherutenu*”, hogy szólaljon meg végre újból a nagy, a hatalmas sófár, amely a zsidóság felszabadulását lesz hivatva jelezni.

És két évvel ezelőtt megszólalt ez a nagy ünnepi sófár. Megszólalt pedig Jeruzsálem utcáin és templomaiban, nem is Ros-hasana napján, de közönséges hétköznapon, ám a sófár hangja a legszebb ünneppé avatta e napot. Akkor történt ez, amikor Jeruzsálembé érkezett a san-remói határozat, amely szerint a legfelsőbb tanács magáévá tette a Balfour-féle deklarációt, amely szerint a zsidó népnek Erec-Jisraelhez való igénye elismertetett és a zsidó nemzeti otthon felépítésének gondolata szentesítést nyert. Jeruzsálem zsidósága ujjongva sietett a templomokba, ahol a haliéi ima fenséges zsoltárai közben megfűjták a sófárt, az igazi sófárt, „*lechérusenu*”, a zsidó nép felszabadulásának örömére.

Ros-hasana ünnepén szerte a világon megszólal a sófár és ennek az idei sófárnak nem szabad többé a gálut hangulatát terjeszteni, nem szabad a lemondás, a fájdalom siránkozó mélabús hangjait hallatni, hanem egy új életre induló, halottaiból feltámadott nép üdvivalgását juttassa kifejezésre. Minden zsidónak át kell éreznie a nagy történelmi jelentőségű átalakulást és ezekkel a gondolatokkal és érzelmekkel kell fogadnia a sófár megszólalását. „*Nem a halottak dicsérik az Urat*”, mondja a zsoltárköltő, ne egy halott, egy magát halottnak tartó zsidó nép imádkozzon e szent napokban a zsidó templomokban, de egy nép, amely hisz

a maga erejében, a maga életrevalóságában és a maga újjászületésében. A legfenségesebb alkalom ez a szent ünnep arra, hogy nemzeti létünk dicső múltjára való emlékezés közben forró és könnyekkel szentelt ősi imáink kapcsán újra felemelkedjünk a nemzeti öntudat mindent leküzdő magaslatára, hogy újból egy széttörhetetlen közösségbe olvadjon Izrael minden fia, hogy így — szétszórva bár a föld minden sarkára, de érzésben és tettben egységes népként ostromoljuk az egek Urát hő imánkkal, amelyek mind, mind a mi felszabadulásunkért, ősi földünk megváltásáért könyörögnek: „*lecherutenu*”.

Hej, zsidó testvéreim, ha ti tudnátok imádkozni, ha értenétek a mi gyönyörű ősi imánkat, ha vezetőitek és tanítóitok mulasztása folytán nem volna vad idegen számotokra a mi ősi szent nemzeti nyelvünk, dehogy is kellene nektek ezeket a gondolatokat külön is figyelmetekbe ajánlani. De fájdalom, legtöbben úgy mormoljátok a szent imákat, hogy azok értelméről fogalmatok sincs, és így az ünnep a maga benső tartalmával és fenségével egész más, majdnem hamis képet nyer szemeitek előtt. Ezért testvéreim, vessetek egy pillantást az ünnepi imakönyv magyar fordítására — ha már az eredeti szöveget nem értitek — és látni fogjátok, hogy imakönyvünk valósággal egy „*széfer hazichronoth*”, egy olyan könyv, amelynek imái emlékeztetnek bennünket a zsidó múltra, nemzeti eseményeinkre. És ennek a könyvnek az értelme könnyű és világos. Nem megerőltető, „*méélov jikóre*” magától szólal meg előttetek „*vechoszom jad hol odom bo*” és minden zsidó feltalálja benne a zsidó néphez való tartozandóságának bélyegét...

Ó, értsétek meg ezeket az imákat, olvassátok csak figyelemmel és látni fogjátok, hogy e szent ünnepen az egyesek egyéni vágyai és imái szinte eltörpülnek azon imák mellett, amelyek Izrael összességének a zsidó nemzetnek megváltásáért, felszabadulásáért esengenek a mi ősi Istenünkhöz. Alig találunk imát, amely *egyes* számban szólna. Még a bűnbánó ima sem így hangzik: *mea culpa*, hanem *chotonu* vétkeztünk. Itt is a közösség, az összesség nevében beszélünk. Az előimádkozó bevezető imájában azért esdekel, hogy imái eredményesek legyenek *Izrael népére*, amelynek a megbízottja gyanánt szerepel. Cijon, Jeruzsálem felépítése majdnem visszatérő refrénje minden imának. A fájdalmas tónus, amely az egész imarenden végigrezdül, a zsidóság szétszóródottságának folyton visszatérő felpanaszolása. „És szedd össze szétszórtjainkat a nemzetek közül és vigyél vissza bennünket örömujjongással Cionba és építsd fel újra a^ jeruzsálemi szentélyt, hogy miként egykoron őseink, mi is zarándokolhassunk oda, hogy a te szent városodban imádhassunk téged ...”

Nem kellene, testvéreim, a cionista röpiratok, nincs szükség cionista agitációs beszédekre, csak olvassátok el figyelemmel az ünnepi imakönyvet és ha Istennek kedvében akartok

járni, úgy belőletek lesznek a legrajongóbb Cion-hívők, amint-hogy minden becsületes zsidónak ez a legelsőrendűbb vallási kötelessége.

És olvasni fogjátok a jomkippuri istentisztelet legfenségsőbb része, az *Avódah* alkalmával az imakönyvben, hogy milyen ragyogó nemzeti és vallási élet íolyt egykoron a mi földünkön, milyen fényt és pompát fejtettek ki a kohaniták és leviták, a jomkippuri istentiszteleten a jeruzsálemi szentélyben, milyen áhítattal és benső megelégedéssel leste az országból Jeruzsálembé zárandokolt nép a főpappak a szentek szentélyéből való ki jövetelét, milyen népünnepélyeket rendeztek ilyen alkalmakkor Júdea városaiban, hogy visszhangzottak Júdea hegyei és völgyei az ünneplő sokaság üdvívalgásától és az emlékezések hatása alatt könnyel telnek meg szemeteik ...

És felzokog a kántor hangja: „*KoI éle bihjosz hahéchal*” mindez akkor volt, amikor ott állt még a szentély Cijon hegyének ormán, de ma nincs szentélyünk, nincs országunk, nincs semmink ...

Így vonul végig, tes véreim, ünnepi imáinkon a legszen-
tebb nemzeti érzelmek egész gondolatsorozata.

Ti pedig azt hiszitek, hogy reggeltől estig parnoszoért, jólétért, egyéni boldogulásért imádkoztok és böjtöltök . . .

Ó, mily végzetes tévedés... Nem csak a kenyérért és nem első sorban azért imádkozunk, hanem nemzetünkért, országunkért, jövőnkért, szabadságunkért...

Értsétek meg, testvéreim, az imákat és olvadjon le azok hatása alatt az a jégkéreg szívetekről, amely az idők során mesterséges úton rakódott le fölötte.

És ne tartsátok magatokat halottnak, népeteket pedig elveszítettnek. Tudjátok, testvéreim, hogy nálunk zsidóknál ősi szokás, hogy a halottnak, mielőtt a sír mélyére leeresztenék, fülébe mondják zsidó nevét, hogy ha majd megszólal a feltámadás harsonája, eszébe jusson a neve . . .

Én, zsidó testvéreim, akik ma halottnak tartjátok a zsidóságot, a felszabadulást hirdető ünnepi sófár hatalmas riadójával kiáltom fületekbe a neveteket:

„Ne felejtsetek el, hogy zsidók vagytok, hogy a feltámadás, a felszabadulás harsonája ne találjon benneteket készületlenül. Zsidók vagytok, ezt hirdeti a sófár, zsidók lesztek és maradtok a poklok minden fájalmán keresztül is. Zsidók lesztek, akik megértitek a sófár és az imák szózatát és zsidó szívetek egész melegével beleolvadtok az egyetlen, egységes, újra élni és hazáját felépíteni akaró zsidó nemzetbe!”

A szabadkai körlevél

(1911)

A magyarországi zsidóság szervezetének, illetve szervezetlenségének szomorú állapotának kérdését ismét aktuálissá tette a szabadkai izr. hitközség elnökének a körirata, melyet a hazai zsidó hitközségekhez intézett az egységes szervezet megteremtése érdekében. Mindjárt itt sietünk kijelenteni, hogy az e kérdésben eddig történt kezdeményezések és lépések között a fentemlített körlevelet és a szabadkai hitközségi elnök eme kezdeményezését tekintjük az első életképes és életre való cselekedetnek. Valahányszor alkalmunk nyílt lapunk hasábjain erről a kérdéstről írni, mindannyiszor azt az álláspontot foglaltuk el, hogy úgy ortodox, mint neológ részről hiányzik a teljes és megnyugtató őszinteség azokban, akik e kérdés megoldásában vagy e kérdéshez való hozzászólás tekintetében mintegy vezérszerepet vindikálnak maguknak. A sajtó útján elhangzott pro és kontra érveket, a szenvedélyes és elkeseredett személyes élit és pártpolitikai szempontoktól sugallt cikkezésekről mindig meg volt a magunk véleménye. Mi voltunk azok, akik hangoztattuk, hogy e kérdésben nem a hivatalos, de hívatlan vezéreket illeti a döntő szó; mi voltunk azok, akik azt hirdettük, hogy ebben a kérdésben a hazai zsidóságot, a népet kell nyilatkozattételre bírni és az így kialakulandó közvélemény legyen majd igazi kifejezője a hazai zsidóság akaratának. Ez a közvélemény akár kongresszuson, akár írásbeli ankéten alakítható meg és addig, míg ez nincs meg, minden pro és kontra állásfoglalás a mindenáron a zsidóság képviselőivé feltolakodott hívatlanok részéről semmiféle jelentőséggel nem bírhat.

Ebből a szempontból tekintjük mi a szabadkai körlevelet az első életrevaló lépésnek és a szabadkai zsidó hitközség elnökének helyes érzékéről és őszinte eljárásáról tesz tanúságot ez a körlevél, amely végre azt akarja elérni, hogy a hazai zsidóság közvéleménye kérdeztesse meg ebben a kérdésben.

A szabadkai hitközségi elnök úr, úgylátszik, nagyon jól ismeri a hazai zsidóság „képviselőit” az értékét. Jó tudja, hogy az ortodox zsidóság nagy része nem is sejti, hogy ilyen egyesülési törekvések léteznek. Jól sejti, hogy a magyar ortodoxia felett néhány világi vezér „rendelkezik”, akik azután a zsidóság szellemi vezéreit, a papokat úgy vezetik, ahogy az

nekik jól esik és ahogy politikájuk megkívánja. Tudja viszont azt is, hogy a neológia vezetősége sem „fenéig tejfel”. Tudja, hogy a kölcsönös bizalmatlanság nagyon is indokolt. De tudja azt is, hogy a zsidóság nem ismer tekintélyeket, nem űzött soha személyi kultuszt és ha egyszer felvilágosíttatik a dolgok igazi állása felől, akkor a róla nélküle rendelkező vezérek tetemén keresztül is az igazi ügy mellé fog állani. Ez a kölcsönös megértés, a kérdésnek mind a két oldalról való elfogulatlan és őszinte kezelése akar a célja lenni a szabadkai körlevélnek. Szóljon meg végre Magyarország közel egy milliónyi zsidója, és azok igazi képviselője, hogy mi a véleménye e kérdésben. Talán sikerülni fog nekik meghazudtolni vezéreiknek mereven nemleges álláspontját. Talán sikerülni fog végre tiszta helyzetet teremteni, ha nyilatkozni fog a hazai zsidóság abban a kérdésben, hogy megelégszik-e az Eötvös-utcai közvetítő irodával, mint „országos szervezettel”, vagy elég-e nekik az „idétlen szülött” „községkerületi szervezet”, amely szervezetnek eszébe sem jutna héberkorba egy gyűlést tartani, ha elnökét vagy titkárát valami magasabb kitüntetés nem érné és ezt nem kellene ünnepelni... Ez a „hatalmas” szervezet bizony nem válik büszkeségére a hazai zsidóságnak. És ha a hazai zsidóság már nem törődik azzal, hogy külföldi testvéreink bennünk látják a zsidóság legkisebb értékű közületét, ha már szervezkedés dolgában nem vesz részt a külföldi zsidóság erősen megalapozott és a zsidó szolidaritás alapján álló szervezeteiben, akkor legalább idehaza igyekezzék megszüntetni ezt a tehetetlenségre és gyengeségre, züllöttségre valló szervezetalanságot és sietne megteremteni legalább olyan szervezetet, amellyel a legutolsó felekezet is rendelkezik e hazában.

Szívleljék meg hitközségeink a szabadkai köriratot és nyilatkozzanak őszintén és ne engedjék magukra erőszakolni a hívatlanok véleményét. Az egész nép közreműködésével tisztázódjék ez a kérdés! Leéné kol Jisrael!

A tripoliszi önkéntes légió

— Ne tessék megijedni —

(1911)

„Ad lóca omnes, commercium incipit!” A teljhatalommal felruházott rex bibendi eme ellentmondást nem tűrő parancsára a néhány száz ifjúra rugó tömeg' egy pillanat alatt lecsendesül és midőn aztán elhangzik a héber kommandó, — is limkomó! kiki elfoglalja a hosszú asztal mellett a helyét és megkezdődik a kommersz, a diákélet eme legtipikusabb megnyilvánulása, a diákság tradicionális szokásainak megfelelőleg, de mindig gondosan ügyelve, hogy a specifikus zsidó jelleg mennél jobban ki-domborodjék.

A Makkabea kommerszéről lévén szó, természetes, hogy első „fogás”-nak az ifjú zsidóság nemzeti dalát, az „od lo avda”-t tálaltatja fel a rex bibendi, amely dalnak az a saját-ságos jellegzetessége, hogy még azok is, akik ezelőtt sohasem hallották, szinte önkéntelenül „beletalálják magukat” a melódiába.

A végső akkordok még rezegnek a levegőben és a szívek-ben, midőn a rex „salom testvéreim” üdvözléssel köszönti és néhány komoly szóval kitartásra buzdítja a „koronát”. Sorba következnek ezután a hivatalos és nem hivatalos, komoly és kedélyes tóosztok. A Makkabea új tagjai egyenként mutatkoznak be a koronának. Amennyire a sörös kancsók háta mögött megfigyelhettem, képviselve volt az új tagok között az ország valamennyi vármegyéje és az egyetem valamennyi fakultása. A rex végig legelteti szemeit a t. korona tagjain és lecsap egy áldozatra. Az asztal egyik sarkán szerényen meghúzódó ifjú a rex parancsára „felverekedik” és akarva nem akarva, komoly értekezést kell tartania „az anticionizmusról és Tripolisz okkupációjáról.” De hát a sör azért sör, hogy beszédessé tegye a néma ajkat és a szerény ifjú íme nyomban meg is találja a kiinduló pontot és szédületes vonatkozásokat tud. létesíteni. Tripolisz okkupációja még a levegőben lóg, — mondja, — az antieionisták ellenben — sajnos — még nem lógnak... A harsogó derűtség pillanatait felhasználva, a további összefüggés megtalálásán töri a fejét... És az ifjúnak evés közben jött meg az étvágya. Általános derűtség közben azzal fejezi be „magvas” értekezését, hogy „Olaszországnak annyi köze van Tripoliszhoz, mint

az anticionistáknak a zsidósághoz... (Bravo, bravo! Szónokot számosan üdvözlik és itatják.)

A rex éber szeme az ifjak arcáról azt is leolvassa, hogy ki tudja kivágni a magas C-t, s ha nem is tudja, énekelni muszáj annak, akit ő énekesnek nevez ki. Szébbnél-szebb zsidó népdalok, humoros tóra-magyarázatok teszik változatossá a „músort”, melynek keretében természetesen a „Gaudeamus” sem marad szégyenben.

Az óra mutatója azonban, mint valami megcsontosodott vén asszimiláns, tovább halad a maga görbe útján. A diákságot már a dupla kapupénz drukja erősen feszélyezi, a rex bibendi kijelenti, hogy az ügyek és a poharak ki vannak merítve és a kommerszet berekeszti. De mégis előbb a korcsmáros, azaz a vendéglős-kisasszony félénk szempillantásait megértve (nagy praxszisa van az öregnek) udvariasan figyelmezteti a korona tagjait, hogy lehetőleg mindenki fizesse ki a számláját — lehetőleg bliccelés nélkül.

A korona fizet — már aki fizet — és most következik csak az igazi hadd el hadd. A jókedvű társaság az utcán libasorba verődik egy mindenre kapható ifjú vezetése alatt, hosszú vonalban végigkanyarogja a körút tágas úttesteit és az éjfélkor hazajáró lelkek csodálkozva nézik a feltűnő és Budapesten még ismeretlen diák-sétát. Közben a libasor szép udvariasan besétál a zsúfolt kávéházakba és vendéglőkbe, ahol a tulajdonos és pincérek kétrét görnyedve fogadják a hatalmas vendégsereget; és aztán fogvicsoritva nézik, hogy a nagy rumlit csináló sereg a másik ajtón ép oly udvariasan távozik, mint ahogyan jött. A járókelők megállanak, egymástól akarják megtudni, hogy kik lehetnek a jókedvű, de csendes ifjak. Más magyarázat hiányában megelégszenek azzal, hogy most folyik egy önkéntes légió-nak a verbuválása, amely Törökországért harcba megy, az olaszok ellen. A verbuválás a kávéházakban történik, aki felcsap katonának, az mindjárt beáll a sorba... Egy bolond százat csinál. Most már mindenki tudja és a körúton lelkesedve meséli az emberek egymásnak a verbuválást és a libasorra helyeslő bölintással mutatnak a járó-kelők: „A tripoliszi önkéntes légió!”

Persze, hogy mindenki kíváncsi, mindenki utánuk megy és mire az ember-lénia a cionisták törzskávéháza elé ér, ahol az idősebb cionisták üdvözölve fogadják a beöznlő ifjakat, a kísérő tömeg több száz főnyire szaporodik és a hatalmas üvegtáblákon át kívülről lesi és várja a történendőket. A helyzet egyre veszedelmesebb mérveket kezd öltetni. A kávé a redőnyöket kénytelen lehúzni, ami csak megerősíti a tömeget abban a hitében, hogy odabent tényleg verbuválnak.

Egymagam maradtam gyönyörködni a pesti nép naivságában és kíváncsiságában. Ekkor a tömegeből kilép egy úr, bemutatkozik és udvariasan kérdést intéz hozzám, hogy kik legye-

nek a látott ifjak? Megmondom. Kérem, ezek ártatlan cionista diákok, akik egy kis muri után egy feketére jöttek a kávéházba.

„Aha — mondja — a cionisták! A cionisták...” Szép, szép, nagyon szép. Hát kérem én is a zsidó hitfelekezethez tartozom, mondja némi megelégedettséggel, a feleségem a Zion-betegségélyező egyeslet tagja.

Nem addig a' — mondok — . Maga nincs tisztában a fogalmakkal, kedves atyámfia. A cionisták, azok nem jótékony egyesület, nem is felekezeti, hanem nemzeti alapon állanak. A zsidóság nép, nemzet, melynek közjogilag biztosított otthont akarunk teremteni Palesztinában. Ez az u. n. baseli program. Aki cionista, az tartozik évenként egy sékelt fizetni, nálunk ez 2 K 40 f. A magyarországi szervezet hivatalos lapja a Zs. Sz., előfizetési ára 6 K évente, helyiségünk VI., Király-u. 36 alatt van. Legyen szerencsénk holnap délután, épen nagygyűlést tartunk.

Ennyit daráltam neki hamarjában, sietni kellett, mert az idő rövid, a mondani való sok. íme, a cionizmus féllábon állva. A jó ember épen ceruzát keresett, hogy a mondott címáradatot feljegyezze, mikor a szomszédom zsebéből hirtelen egy Zs. Sz. került elő, a másik szomszédom egy befizetési lapot nyomott a markába, a harmadik egy sékel-tömböt rántott elő ...

— Kemény vagyok — szólt — és hálásan megköszönve a kapott információkat, azzal búcsúzott el, hogy holnap feljön a gyűlésünkre.

Az önkéntes légió pedig török módra szürcsölte bent a fekete levest...

Az egységes zsidóság felé

(1912)

Kattowitzban megalakult a világ hithű zsidóságának a szervezete az Agudath Jisrael. Célja az elfogadott programtervezet szerint a zsidóságot a hithűség, a tóra szellemében nevelni és a zsidóság gazdasági helyzetét úgy a diasporában, mint *Palesztinában* javítani. Cionista szempontból csak örvendhetünk ezen alakulóban levő új zsidó szervezetnek. Minden zsidó szervezkedés erőt és gyarapodást jelent az össz-zsidóság számára. Annál nagyobb jelentőséget kell tulajdonítanunk éppen annak a szervezetnek, amely zászlója alá kívánja tömöríteni a zsidóság legértékesebb elemeit, a hithű zsidó tömeget! Az orthodox zsidóság nevében ezentúl csakis azok fognak felléphetni, nyilatkozni és cselekedni, akiknek erre megbízatásuk lesz és akik eljárásukért felelősséggel fognak tartozni képviseltjeiknek. Lesz kivel szóba állani, ha a hithű zsidósággal akarunk érintkezni.

Ebből a szempontból kell első sorban örömmel fogadnunk az Agudath Jisraelt.

De különös jelentőséget tulajdonítunk e szervezkedésnek azért, mert az azt előkészítő kattowitzi nagygyűlésen, amelyen a világ legelső orthodox kapacitásai képviselve voltak, a legfényesebb diadalát aratta az egységes zsidóságnak az eszméje. Es a magyarországi kiküldöttek valóban érezhették, hogy a zsidó szolidaritástól izzó légkörben az ő szeparatiztikus törekvéseik nem a legmelegebb fogadtatásban részesültek.

Két javaslattal léptek a konferencia elé. Mind a kettővel megbuktak. Az első kívánságuk az volt, hogy Magyarországon csak orth. hitközségi tag lehessen az Agudah tagja. A konferencia többsége ezzel szemben mindenkit feleveendőnek talált. És pedig nagyon helyesen! Hiszen csakis így érhetnek el eredményt, ha a nem hithű zsidókból sikerül nekik jó zsidókat nevelni. E szerint a kétféle zsidóság, a „kétféle felekezet” dogmáját az orthodoxok világszervezete ütötte agyon.

A magyar delegátusok másik óhaja az volt, hogy a határozati javaslatba a „hithű” kifejezés helyett az „orthodox” kitétel kerüljön. Nyilván megint azért, mert az „orthodox” szó, amely tulajdonképpen ugyanazt jelenti, mint a „hithű”, inkább a hitközségi szervezethez való tartozandóságot, mint a tény-

leges hithűséget jelenti. A konferencia itt is szembehelyezkedett a magyar delegátusokkal és nem iktatta be az „orthodox” megkülönböztető jelzőt a hithűség alkotó elemei közé.

A magyar orthodoxyát a saját szervezetében érte az első nagyobb kudarc a kétféle zsidóság propagálásának ezen a liaremezején. Talán gondolkodóba fog esni ezen és rátér arra az egyedül helyes útra, amelyet a kattowitzi konferencia elég érthetően megismertetett vele: az egységes zsidóság útjára.

Hitvita a moziban

(Purimi korrajz)

(1912)

(Az egész jelenet a mozi-vásznán játszódik le. Részben azért, mert a hallgatóság körében sokan nagyot hallanak, részben azért, mert a jelenlevők különféle anyanyelvűek. A probléma tehát leghelyesebben a *film* segítségével oldható meg. A kép hossza 1200 m.)

/ . *kép*: Történik a chelemer kile üléstermében. Jelen vannak: akiket a vásznán látunk. Akik ott el nem férnek, nem kaptak meghívót. A hosszú, kecskelábú asztal fejen a rebbe ül. A jelenlevők arcáról leolvasható a kétségbeesés, a vászon nagyszerűen mutatja a kétségbeesés sötét felhőjét, amely a jelenlevők arcát elborítja és amely felhő nagyszerűen megkülönböztethető a hosszúszerű pipákból áradó füstfelhőtől.

A felírásból megtudjuk, hogy most a rebbe beszél. Amint a képen arcvonásából kivehető volt, körülbelül a következőket mondja:

„Rabojsem! Összejöttünk, hogy megbeszéljük és megvitassuk a községet ért nagy csapásokat. Az úr, áldott legyen az ő neve, elfordította arcát tőlünk, Az ég csatornáit elzárva hónapok óta. A lakosság minket zsidókat vádol a járványos betegségek terjesztésével. A múltkor hirdetett böjt és csüve nem segített. Én, kedves atyámfiain, ma a lajnlás alatt gondolkodván és töprengvén a bajok felett, az Isten segítségével, azt hiszem, megtaláltam a bajok forrását. Rabojsem, nagy a chét a kilében. Siessünk jóvátenni bűnünket, mielőtt nagyobb csapás sújtana bennünket. Igen, rabojsem! én megtaláltam. úgy vettem észre, hogy templomunkban a tóraolvasó asztal, az almemor ma lajnlás közben nagyokat sóhajtott és könnyezett. Mit, könnyezett? Bögött, mint a kölykeitől megfosztott orozslán. És miért? Mert az utolsó nagytakarítás óta „nem találja a helyét”. Ennyit mondott! És én, rabojsem. megtudtam és meggyőződtem, hogy az almemor egy idő óta tényleg nincs a templom kellős közepén, néhány centiméterrel közelebb van a frigyszekrényhez, mint a bejáráthoz. Rabojsem! Az utolsó nagytakarítás óta mi nem vagyunk többé zsidók, olyanok, aminők atyáink voltak, tudunkon kívül más vallásra tértünk át. Siessünk, amíg nem késő és térjünk vissza őseink igaz hitére, állítsuk vissza az almemort a maga

helyére és az úr a maga végtelen könyörületességében meg fogja boesájtani bűneinket.”

Így szólt a-pap. A jelenlevők zokognak és sorba kézcsokra járulnak a szent férfiú elé. A szent férfiú hosszúszarú pipáját megtömi és a samesz gyufát nyújt a rebbenek. A vásznon egy ideig csak hatalmas füstkarikákat látni. Aztán a vászon elsötétül, a terem kivilágosodik.

II. kép. A templomban vagyunk. Egy három tagú mérnöki bizottság fölméri a templomot hosszában és széltében, kiszámítják pontosan a közepét. A frigyszekrényt kinyitják és az almemort ünnepélyesen odahelyezik a templom pontosan kiszámított közepére. A vásznán látni, amint egy nagy kő esik le a kile minden egyes tagjának a szívéről. A rebbe szívéről pláne két kő esik le. A samesz ánisos pálinkát hoz és széttört kifliket és a község tagjai, miután előbb a mikveban megtisztálkodtak a neológ szellemtől, nagy örömmel hozzálátnak a tikenhez (ivás).

III. kép. A vásznon egy bírósági szobát mutat. Tárgyalás van. A bíró a felet hallgatja ki. Arra a kérdésre, hogy mi a valása, azt feleli, hogy zsidó. A bíró arc kifejezéséből látni, hogy nincs megelégedve a kapott válasszal. Milyen zsidó? Tudtommal többféle zsidó felekezet van: orthodox, neológ, vagy statusquo zsidó-e ön? A fél bámul, mint a borjú az új kapura és nem válaszol. Majd később magyarázni kezdi, hogy ő maga sem tudja, hogy hitközsége milyen zsidóvalláshoz tartozik. A bíróság szakértő kihallgatását rendeli el. Megjelenik a szakértő, az orthodox iroda embere. Az ellenfél ellenőrző szakértőt kivan.

A bíróság hivatalból kirendel egy bírósági szakértőt. Megjelenik a neológ iroda embere és megjelenik a statusquo embere. A szakértő-bizottság vállalja a felet. Van-e orgona a templomban? Nincs, feleli a fél. Akkor orthodox, mondja az orthodox szakértő. Nem addig' a! szól a neológ szakértő. Miért nincs orgonájuk, kérdi ez? Mert alig van minjen a községünkben, nincs pénzünk egy sófárra sem, nemhogy orgonára telne! Szóval nem elvből nincs orgonájuk! szól a statusquo. A bizottság megállapítja, hogy a jelen estben az orgona nem lehet perdöntő körülmény.

Hát hogy állunk az almemorral? A közepén van-e vagy fennt? — kérdi az orthodox szakértő. Se közepén, se fenni nincs, mert nálunk nincs is templom és hol az egyik, hol a másik hitsorsos lakásán tartjuk az istentiszteletet. És a szoba asztala képezi az almemort, amely „zufeilig” a szoba közepén van. Tehát csak „zufellig” és nem elvből áll az asztal a szoba közepén? Szó sincs róla, szól a fél, nálunk az embereknek sincs elvük, hát hogy volna a buta asztalnak? ... A bizottság tanácskozik és tovább kérdez. Hát a „Sulchán Aruch” alapján áll-e ön?

A szegény fél most már igazán fél, remeg és nem tudja, hogy mit akarnak tőle. A szakértők magyarázni kezdik a „sulchán aruch”-ot a bírónak, a feleknek. A bíró mit sem értő tekin-

tettel nézi a bizottságot és a feleket. Majd, miután a fél vallási hovatartozandósága meg nem állapítható, a tárgyalást felfüggeszti.

IV. kép. A tárgyalást újból megnyitják. A neológ szakértő a közben megérkezett napilapokból konstatálja, hogy az ép most lefolyt országos zsidó gyűlés határozati javaslata az egységes zsidóságot deklarálta. Eszerint a bizottság működését továbbra feleslegesnek tartja.

A statusquo szakértő hozzájárul ehhez az előterjesztéshez. Az orthodox szakértő külön véleményt terjeszt be. A bíró megállapítja és jegyzőkönyvbe veszi, hogy a fél vallása „csak zsidó”.

„Csak” zsidó! Hát mi legyen még ezenkívül? Az ortho szakértő a bíró megállapítása ellen óvást emel és felebbez a sóhivatalhoz. Az orth. választott bíróság elé kívánja vinni az ügyet.

A képnek véget A vásznon egy új kép jelenik meg: „A züllés útján” felírással. A hallgatóság felemelkedik, hazaindul, miközben több oldalról hallani a kijelentést: „elég volt ebből!”

A Makkabea kommersze

(1912)

A február 20-án lezajlott országos előértekezlet a maga külső lefolyásában és tartalmában páratlanul áll a hazai zsidóság történetében. Az előértekezletet követő Makkabea kommersze is olyan fényes volt, hozzá hasonlíthatót igazán hiába keresünk íl magyar zsidóság összejövetelei között.

Maga a külső keret is páratlan. Együtt van a magyarországi zsidóság vezetősége a hazai intelligens zsidó ifjúsággal. A zsidóság eddigi bureau-életét egy estére felváltotta valami lüktető, pezsdülés, és a zsidóság tétlenségéről és tespedéséről néhány órára lehullott a magyar zsidóság igazi mivoltát takaró lepel és ámulattal láttuk, amit eddig csak sejtettünk, hogy mire képes a magyar zsidóság, mily sok energia, lelkesedés, eszme, törekvés és akarat szunnyad, illetve csak szunnyadt benne, ami biztató jel arra, hogy eddigi stagnálása most már a múlt kellemtelen emlékei közé fog tartozni.

Már az előértekezleten lehetett látni a kommersz fényének előrevetett árnyékát. A Makkabea lelkes tagjai, kik az előértekezlet rendezési munkálatainak oroszlánrészét vállalták magukra, erélyes, de mindamelllett az elegancia határát túl nem lépő agitációval készítették elő a kommerszet.

Mi egynéhányan, akik a terem bejáratánál ellenőriztük a belépőket, csodálkozással tapasztaltuk, hogy a Makkabea meghívója a delegátusok megbízó levelének szabályszerű mellékletét képezi. Hogy került ez ide? A rejtély csak egy pillanatig maradt rejtély. A verifikáló-bizottságnál tevékenykedő Makkabeusok a belépésre jogosító sárga bileta mellé odahelyezték a Makkabea meghívóját, úgy hogy a delegátusok nagy része ezt tekintette belépő-jegynek. Igaz, hogy a meghívónak sokkal tekintélyesebb ki nézése is volt, mint a szerény sárga билетának.

Az est, a kommersz estje pedig egyszerűen leírhatatlan. Az a lelkesedés, az az ünnepélyes hangulat, mely a kommerszet dominálta, egyedülálló a maga nemében.

A kommersz kezdete fél 9 órára volt kitűzve. A Makkabea

* Ezt a tudósítást azért vettem fel könyvembe, mert egyenesen történelmi jelentőségű eseményt örökít meg. A zsidó unifikáció tárgyában 1912-ben megtartott országos értekezlet résztvevői a Makkabea kommerszén mind cionistáknak vallottak magukat.

rendező-bizottsága azonban már egy órával korábban jelent meg: és tette meg végleges intézkedéseit.

Egy fél órával később már az egész Makkabea jelen volt. Ekkor már gyülekezni kezdett a közönség. A belső termeket folytonos éljenzés és hedadozás verte fel. Erkeznek a notabilitások.. Egymásután jönnek Winterberg, Bacher, Székely Ferenc, Jánosi Engel, Mezey Ferenc, Bakonyi Samu és Klein Adolf dr. A Makkabeusok sorfalat állanak és a, legméltóbban honorálják az érdemeket. Semmi mesterkélt udvariaskodás. Az ifjúság vagy hurrogni vagy éljenezni, illetőleg hedadozni tud, a képmutató lelkesedés itt ismeretlen. A vezetők ezt nagyon jól tudják és a lelkesedés átragad rájuk is. Néhány perc az egész és a több százra menő gyülekezetet oly lelkes hangulat tölti el, mely örökké feledhetetlen benyomásokban vésődik bele a résztvevők lelkében.

És a kommersz lefolyása? Itt a lelkesedés a tetőfokra hágott. A nap jelentősége is olyan volt, hogy a iegflegmatikusabb lények sem tudták magukat az általános ünnepi érzés alól kivonni. Elképzeltetni tehát, hogy olyan szónokok, mint Székely Ferenc, Winterberg Gyula, Mezey, Bakonyi Samu, Klein Adolf dr., Bacher, Jordán Sándor dr., Singer Bernát stb. stb.. hogyan hatottak az elmékre és lelkekre!

Hát még a zsidó dalok? Az od lo avda hangjai és a többi dalok, a múlt szenvedéseit visszatükröztető és a jobb jövőt sóvárgó motívumai? ...

A kommerszt dr. Kahan Mson vezette az ő megszokott ügyességével s rutinos eleganciával és ezzel is hozzájárult a kommersz sikeréhez.

És még egyet. A cionizmus szempontjából szinte döntő' fontosságúak a kommerszen elhangzott nyilatkozatok. A zsidóság vezetői eddig legnagyobb részét érzelmi momentumoktól vezéreltetve gondoltak a cionizmusra. És ezek a momentumok, sajnos, nem voltak a cionizmusra kedvezők.

A kommerszen legnagyobb örömeinkre láttuk ezeket az, elfogultságokat eloszlanı és ha a vezetőktől exponált állásuk miatt a cionizmus munkájában való aktív részvételt nem is várunk, a jóakarát bizonyára nem fog részükről hiányozni.

*

Tudósítónk a következőkben számol be a kommersz lefolyásáról:

A Makkabea február 20-iki kommersze este fél 9 órakor kezdődött.

A központi demokrata kör nagytermét zsúfolásig megtöltötte a több százra menő közönség, melynek soraiban ott láttuk a budapesti és az egész magyarországi zsidóság legkiválóbb képviselőit. Ott voltak többek között: Székely Ferenc, Winterberg Gyula, a pesti Chevra Kadisa elnöke, Jánosi Engel József udvari

tanácsosok, dr. Bakonyi Samu orsz. képviselő, Mezey Ferenc ár. kir. tanácsos, Klein Adolf dr., a szabadkai hitközség elnöke, dr. Bacher Vilmos, a rabbiszeminárium rektora, dr. Blau Lajos, dr. Richtmann Mózes tanárok, dr. Singer Bernát, dr. Jordán Sándor, dr. Funk, dr. Kiss Arnold, dr. Heves Kornél, dr. Gerstl Ignác főrabbi, a zsidó sajtó képviselői közül Szabolcsi Miksa, az Egyenlőség, dr. Patai József a Múlt és Jövő és dr. Bolgár Mózes a Zsidó Szemle szerkesztője, továbbá a cionista vezetőemberek közül dr. Oesterreicher Béla, dr. Dömény Lajos, Bettelheim Sámuel és még igen sokan a zsidó társadalmi élet előkelőjei közül.

A kommerszet *Simon Lajos* a Makkabea elnöke nyitotta meg. Üdvözölte a megjelenteket és rámutatott a zsidó egységlétezésére, melynek legfőbb bizonyítéka az, hogy a zsidóság ellenségei a zsidóságot nem orthodox, neológ és statusquo alapon támadják, hanem a legteljesebb egység alapján. A zsidó ifjúság csatlakozását jelentette az egységért való harchoz.

A zajos tetszéssel fogadott beszéd után dr. *Dömény* utalt arra, nagyszerű beszédében, hogy annyi küzdelem után a cionista és nem-cionista zsidóság az egység jegyében összetalálkozott. A zsidó ifjúság apostola lesz az egység eszméjének és ennek a legbecsesebb szolgálatot fogja tenni. Erre üríti poharát.

A dr. *Dömény* által elért nagy hatást még fokozta dr. *Bacher Vilmos* rektor klasszikus héberségű beszéde, ki a résztvevők állandó lelkesedése mellett beszélt a cionizmusról és a zsidó kultúráról. Az egész gyülekezet felállva fejezte ki tiszteletét az ősz tudós iránt.

Székely Ferenc udvari tanácsos, kit a jelenlevők hosszas ovációval üdvözöltek, dr. Klein Adolfot ünnepelte. Örömet fejezte ki, hogy alkalma nyílik a zsidó ifjúságot megismerni és örömmel tölti el az a tudat, hogy van kiért dolgozni. A mindvégig lelkes és szellemes köszöntő végeztével a Makkabea tagjai lelkesen tüntettek a hazai zsidóság e büszkesége mellett.

Dr. *Jordán Sándor* szatmári főrabbi héber nyelven kezdte beszédét, majd magyarul folytatta és azokat a támadásokat ecsetelte, melyeket a cionista ifjúságnak egyrészt a vallási túlzók, másrészt azok részéről kellett elviselnie, akik hazafiatlansággal vádolták. De az ifjúságot nem csüggesztették el az igaztalan támadások és még nagyobb energiával küzd az eszméiért. A kitűnő szónokot az egész gyülekezet zajos ovációban részesítette.

Winterberg Gyula udv. tanácsos gyönyörű beszédben üdvözölte a cionista ifjúságot, melyre mindenki büszke lehet. Ékes szavakkal méltatta a cionistákat és buzdította a cionista ifjúságot, hogy ápolja a héber nyelvet. A magyarországi cionisták egészségére ürítette poharát.

Bettelheim Samu önérzetesen és okosan szólott a cionizmus ellentéteket kiegyenlítő hatásáról. A lefolyt értekezlet cionista értekezlet volt, mert itt nem volt szó orthodox és neológ zsidóságról, hanem egységes zsidóságról. Lelkes hedadozás volt a felelet Bettelneim beszédére.

Dr. *Mezey Ferenc* kir. tanácsost lelkes ovációval fogadta a hallgatóság. Buzdította a cionista ifjúságot ideáljai melletti kitartásra, mert ezek az ideálok vezetnek a zsidósághoz. Ezek az ideálok minden zsidó szívet áthatnak. Az ifjúságra ürti poharát. Dr. Mezey komoly tónusban elmondott és lelkesedéstől izzó szavait a jelenlevők előbb templomi meghatottsággal, aztán szünni nem akaró tapssal és éljenzéssel fogadták.

Dr. *Bakonyi Samu* orsz. képviselő rámutatott arra, amit az egyik felszólaló fejtegetett, hogy t. i. a zsidóság ezidő szerint csak akkor egységes, amikor ütik. Ez a passzív egység. Arra ürti poharát, hogy ez a passzív egység aktív egységgé legyen. Szavait Zrínyi Miklós egyik híres mondásának variálásával fejezi be „Ne bánts d a zsidót!”

Dr. *Oesterreicher Béla* üdvözli a vendégeket, kiemeli, hogy a cionisták együtt fognak küzdeni a zsidóság vezetőivel az egység mellett és cirkulusaikat nem fogják megzavarni. Rendkívüli tetszés mellett fejtegette, hogy az ember nemcsak akkor cionista, midőn fiatal, hanem a későbbi korban is. A jelenvoltak lelkes tetszésétől kísérve, fejezte be nagyszerű felszólalását.

Dr. *Klein Adolf*, a szabadkai hitközség elnöke köszönetet mondott Székely Ferencnek és Mezeynek, hogy munkájában támogatták, majd a cionista ifjúságot ünnepelte és az ifjúság egészségére ürtette poharát. Beszéde végeztével megújult az az ováció, mely beszéde megkezdésekor fogadta.

Dr. *Schönfeld József* rendkívül szellemes beszédben aposztrofálta a zsidó sajtót és önzetlen munkásainak az egészségére ürtette poharát. Toasztjának minden mondata után felharsant a derűlség és szónokot lelkesen ünnepelték.

Szabolcsi Miksa szólalt fel ezután és azt mondta, hogy ha ő eddig küzdött a cionizmus ellen, ez azért történt, mert a cionisták intencióit félreértette. Beszédének befejezése után

Dr. *Kahan Nison* ex praesidio a hölgyeket köszöntötte fel, és felköszöntőjére

Dr. *Schweiger Lazámé*, az egrí főrabbi neje válaszolt a hölgyek nevében. Rámutatott arra a mellőzésre, melyet a zsidóságnak minden téren el kell szenvednie, találó szavakkal ostorozta a zsidó nők közömbösségét saját kérdéseik iránt s lelkes szavakban buzdította a hallgatóságot a zsidóság mellett való kitartásra.

Dr. *Singer Bernát* szabadkai főrabbi azokat a nehézségeket ecsetelte, melyekkel a cionizmusnak meg kellett küzdeni. Majd azt fejtegette, hogy a rabbik kötelessége a zsidó ifjúságot

a cionista irányban nevelni. Az egész hallgatóság, de különösen a Makkabea ifjúsága frenetikus ovációkkal halmozta el a kiváló szónokot, a zsidó rabbik díszét.

Dr. *Kiss Arnold* poétikus szavakban buzdította az ifjúságot a zsidóság melletti kitartásra. Szólt a zsidóság ébredéséről. A beszéd teljesen magával ragadta a hallgatóságot.

Rosenberg rabbi fényes héberséggel köszöntötte fel a zsidó egységet és annak harcosait. Beszéde méltó befejezése volt a kommersznek.

A beszédeket sünién tarkították a zsidó dalok. Különösen ki kell emelnünk Engelberg Józsefnek, a Makkabea ifjú tagjának szólóit és a rombach-utcai templom új kántora, Grünwald urnák mesteri énekét. És nagyban járult hozzá az est fényének emeléséhez Avigdor Feuerstein, a kiváló héber poéta, aki a napokban megjelenő verses kötetében közölt költeményeiből szavalt nagy tetszés mellett.

A kommersz a leglelkesebb hangulatban, az éjfélutáni órákban ért véget. (Ha emlékezetem nem csal, a fenti tudósítást dr. *Simon* Lajos írta.)

Szaloniki és a zsidókérdés

(1911)

Hogy mennyire nem hozzáértő módon foglalkoznak egyes dilettánsok a zsidó kérdéssel és a zsidó telepítés gondolatával, azt legjobban Szaloniki sorsa igazolja. Egy londoni lapnak a nevetséges közlése és kombinációja alapján a nem komoly zsidó sajtó komolyan foglalkozott azzal a tervvel, hogy Szalonikit és környékét zsidó autonómiával kell felruházni és Zangwill nyilatkozataival akarták plausibilissé tenni azt a gondolatot, hogy Szalonikit zsidó municipiummá kell átalakítani mint szabad kikötővárost. Egyesek a zsidó territorializmus diadalának tüntették fel már azt is, hogy ilyen kombinációk csak felszínre is kerülhettek.

Nos, azok a dilettánsok, akik még mindig azt hiszik, hogy újsághírekkel és nyilatkozatokkal meg lehet a zsidó territóriumot alapítani, azoknak csakhamar alkalmuk nyílt kiábrándulni ebbeli hitükből. Különben is óriási naivság kellett hozzá, hogy egy ilyen fontos pozíciójú helyet, mint Szalonikit, amelyért a görög és bolgár hadsereg vért áldozott és amelynek birtokáért a szövetséges államok is konfliktusba keveredhetnek még, hogy épen ezt a várost fogják odaajándékozni a zsidóságnak. Avagy azt hitték, hogy a régi közmondás „inter duos litigantes tertius gaudet” be fog válni a jelen esetben is? Rosszul sejtették. A zsidóság soha, de sohasem volt az a harmadik, aki két civakodó között nyert volna. Ha ketten civakodtak, a zsidóság mindig az a tertius volt, akin a veszekedő felek mindegyike kitöltötte bosszúját.

A 80.000 zsidó lakossal bíró város pogromok színhelye lett. A civilizált görög hadsereg akkora kegyetlenkedéseket vitt véghez a város zsidó lakossága között, hogy ezekkel szemben az orosz „fekete százak” pogromjait szinte rehabilitálnunk kell. Ismét bebizonyosodott, hogy a zsidókérdés megoldását nem lehet a „*kereszténység kolosszális szimpátiájának a kitörésétől*” várni, amint azt Zangwill olyan szépen mondotta. A zsidókérdés megoldása és zsidá territórium szerzése kizárólag a „do ut des” elvén történhetik. És ez a cionizmus álláspontja. Virágzó kereskedelemmel és iparral rendelkező territóriumokat nem fog a zsidóság sohasem kapni. De ha Palesztinát, a ma még kiaknázatlan Palesztinát a *zsidóság* felvirágoztatja, ott ipart, kereskedelmet és mezőgazdaságot terem és ezáltal a török birodalomnak szinte megbecsülhetetlen értéket nyújtunk, az esetben igenis hivatkozhatunk a do ut des elvére és a török kormánytól megszerezhetjük azt a zsidó autonó-

miát Palesztina részére, amely autonómiáról *Magelhaes Lima* még a puszta és lakatlan, kulturátlan és egészségtelen Angola esetleges zsidó telepeseivel szemben hallani sem akar ...

A Szalonikivel kapcsolatban felmerült kombinációk az illetők politikai érzékének teljes hiányáról tanúskodnak.

A mai érdekes helyzetben egy *Herzl Tivadar* politikai talentumára volna szűkség, hogy ezt a helyzetet a zsidóság részére kellőképp kihasználhassa!

Egyebekben azonban a zsidókérdés szempontjából és különösen a cionizmus szempontjából teljesen mellékes, bármint is alakul a mai politikai helyzet. A cionizmus célja Palesztina. Erre a területre a zsidóságnak évezredek és elévülhetetlen joga és igénye van. Ha a zsidóságnak sikerül a maga befolyását ott minden téren érvényesíteni és főleg fokozottabb mértékű telepítéssel a zsidó lakosság számát tetemesen emelni, úgy mi leszünk az a tényező, amellyel mindenkinek számolnia kell majd.

Ezért terület keresésére irányított minden munka és fáradozás felesleges energiapazarlás és egyenesen mulasztás a zsidósággal szemben. És a történelem ítélőszéke előtt kell majd lezámolni azoknak, akik ezekben a fontos időben a zsidó energia egy részét elvonják az egyetlen célszerű és reális munkától, amely a zsidóság jövőjéért Palesztinában folyik: a cionizmustól.

Szemle

Nem kell megneveznünk a hír forrását, mert a „Külföldi szemle” rovat mélységes hallgatása dacára is értesültünk arról, hogy nem valahol messze Ausztráliában, hanem közvetlen szomszédságunkban, Bécsben, lezajlott múlt heti hitközségi választások két valódi, vérbeli cionistát, cionista programmal előjárói mandátumhoz juttattak. És ami különös érdekességet kölcsönöz e magában is nevezetes fordulatnak ez az, hogy eme előkelő pozíciókért még választási harcot sem kellett vívniuk. Aranytálcán szervírozva jutottak e magas megtiszteltetéshez. Kompromisszum létesült és a választást vezető bizottság hivatalos jelöltjei között szerepeltek az eddig mindenholnan száműzött cionisták.

Úgy látszik, bécsi szomszédjaink belátták, hogy egy kis fel-frissítés csak a köznek válhatik hasznára. Tudatára ébredtek annak, hogy fiatal, ambiciózus, zsidószelemtől áthatott munkakerőkre van szükség, olyanokra, akik a zsidó ügyek iránti rajongó lelkesedésből vágyódnak a hitközségi életben tevékeny részt venni. S ha néha, a felfogások különbözősége folytán, kisebb ellentétek nem is lesznek elkerülhetők, az ebből eredő komoly és tárgyilagos nézeteltérések és viták — tagadhatatlan, — csak a hitközség javára fognak szolgálni. Kár az ilyen oly nagyon agyonhallgatni, mert előbb-utóbb mégis csak kitudódik és mert talán érdemes erről elmélkedni...

*

Ízléstelenségek. Egy zsidó ifjúsági egyesület nagyszabású chanukkah ünnepélyt rendez, amelynek keretében az egységes zsidó autonómia mellett rendezett demonstrációt. Az egyik felekezeti lap ezt úgy harangozta be, hogy „magyar szellemű demonstráció” lesz a zsidó autonómia mellett. Ma már minden zsidó ügy „magyar szellemű?” Az ITO tisztára magyar nemzeti érdek és mozgalom, amint mondják. A zsidó autonómiát is mindenáron a magyar nemzet érdekében tartják szükségesnek, bár gróf Khuen-Héderváry és mások kijelentik, hogy ez a zsidóság belső ügye, amelyhez a nem zsidóknak semmi közük sincs. Maholnap a pézsach és a többi zsidó ünnepek megtartásáról is ki fogják sütni, hogy az egyenesen magyar állami érdek és „ezért” kell ünnepelnünk. Sőt talán a circumcizióról is ki fogják sütni, hogy magyar szellemű demonstráció ... Annyi joggal, mint az autonómiáról, ezt is meg lehet állapítani.

Szatmári Mór szerkesztő a Makkabi serleggel a kezében nagyon jó zsidó érzelmű beszédet tartott. Persze, hogy nem hiányzott a beszédjéből annak a bizonyítása, hogy a zsidó vallás nagyon szépen összeegyeztethető a hazafisággal és hogy össze is kell egyeztetni. Azt hinné az ember, hogy az emancipációs törvény meghozatala előtti időket éljük. Hát kinek jut ma eszébe azt állítani, hogy a zsidó vallás nem egyeztethető össze a hazafisággal? Hát nem nevetséges dolog, hogy ma egy előkelő egyéniség, ^int Szatmári Mór ennek a bizonyítását és hangoztatását szükségesnek tartja. Nem látják be, hogy milyen ügyetlenség, ízléstelenség és undorító, hogy úton-útfélen szükségesnek tartjuk aláhúzni a mi hazafiságunkat. Egy természetes és magától értetődő dologról komoly emberek nem beszélnek mindig és mindenütt. Avagy melyik katolikus, vagy protestáns ünnepélyen hallotta már valaki, hogy a vallás és hazafiság kérdéséről beszéltek volna.

Addig beszélünk majd ilyen felesleges dolgokat, míg egyszer gyanút fognak ellenségeink és azt fogják mondani, hogy mégis csak kell it valami bibnek lenni, hogy napjában százszor is szükségesnek tartják a zsidók, hogy vallásukról beszélve a hazafiságot hangoztassák.

Chajim Vejoszif. Egy zsidó tartalékos tisztnek a neve, aki a szerb hadseregben annyira kitüntette magát, hogy *alezredessé* léptették elő. *Amar* egy zsidó tisztnek a neve, aki 32 emberével a balkán háborúban haláltmegvető hősiességgel harcolt, míg a túlerő kardélre nem hányta őt és legényeit. Óriási katonai gyászpompával temették el az egész ország részvétele mellett. Chajim Vejoszif és *Amar* egykori spanyol zsidók késő unokái. A Makkabeusok ünnepén a hős Makkabeu sokat látjuk életre kelni e késő utódokban. És a háború minden izgalma és minden borzalma mellett is azt vélem, hogy reánk zsidókra, bizonyos szempontból előnyös a háború. A háborúban megszűnnek az előítéletek, elmúlnak a született tekintélyek és az igazi érték és erő mindenütt érvényesüléshez jut. Mikor lett volna alezredes Chajim Vejoszif háború nélkül? Mikor adtak volna akkora gyászpompát a halott *Amarnak*? ... Ha elmúlik a harci zaj, a zsidó azért továbbra is a gyáva és megbízhatatlan faj marad. Jaj annak a népnek, amelynek értékét csak a háborúban ismerik fel.

Lipótvárosi levelek

I.

1911. január 15.

Kedves Doktor úr!

Visszatérve a zsidó nőegyleti teadélutánon folytatott megbeszélésünkre, értesítem, hogy anyuka végre beleegyezését adta, hogy önnel időnként zsidó tárgyú kérdésekről leveleket váltsak. Tudja, Doktor úr, roppant nehezen ment a dolog. Anyuka egészen kétségbe volt esve, mikor ezzel az elhatározással elébe léptem. Eleinte semmi áron nem akarta megengedni. Féltette, hogy a társaságban elvesztem az eddigi jó hírnevemet, ha megtudják, hogy zsidó dolgokkal foglalkozom. Csak akkor engedett kérésemnek, mikor a nagypapa megmagyarázta neki, hogy nem olyan veszedelmes dologról van szó. Az én nagypapám ugyanis nagyon jó zsidó, mondhatnám fanatikus zsidó. Hosszúnapkor mindig a dohánytemplomban van, tagja a szent egyletnek, járátja a Pester Journalt és az Egyenlőséget. Ez utóbbit azonban nem igen olvassa, mert magyarul nem igen tud a nagypapa és mint ő mondja, csak azért járátja, mert minden zsidó intézményt támogatni akar. A lapot mindig a Palika instruktora, aki rabbijelölt — szokta elvinni. Azután meg a nagypapa mindig azt mondja, hogy az ember nem vészit értékéből, ha zsidó ügyek iránt érdeklődik. Ezen elvei miatt anyukának nagyon sok kellemetlensége van nagyapával, de tudja, a nagypapa nagyon gazdag ember és így a végén mégis csak neki van igaza.

Látja, kedves Doktor úr, maga is a nagypapának köszönheti, hogy velem levelezhet, de anyuka nagyon kéreti, hogy leveleiben lehetőleg mellőzze a zs ... kifejezést, és használja a szebben hangzó „izraelita” szót. Tudja, nem lehet tudni, kinek a kezébe kerülhet egy ilyen levél. A francia kisasszonyomnak pedig sehogy sem szabad tudni a dologról, mert ő csak azért lépett; be hozzánk, mert abban a hiszemben élt, hogy mi is rendezett felekezeti viszonyok között élünk.

Tehát várom első érdemleges levelét és remélem, hogy sikerülni fog önnek anyuka feles óvatosságából származó kényes ízlésének megfelelni. Ne várasson soká magára. Jesszus! Ha a

lányok tudnák az én levelezésemet, micsoda komédia volna ma a jégen!...

szívélyes üdvözlettel

Kalmár Magda.

1911 január 18.

Kedves Magda Kisasszony!

szíves sorait nagy örömmel vettem és kérem, legyen kegyes k. mamája ónagyságának kézcsókomat átadni a szíves beleegyezésért. A k. nagypapája igazán nagy hála kötelezett a kedves közbenjárásával és keresni fogom az alkalmat, hogy személyesen fejezhessem ki neki köszönetemet.

Ami k. anyukának azt a kérelmét illeti, hogy a „zsidó” kifejezést kerüljem leveleimben, legyen kegyes tőle nevében bocsánatot kérni, amiért eme óhajának eleget nem tehetek. Magyarázza meg a k. anyukának, hogy az „izraelita” kifejezés semmivel sem szebb, mint a „zsidó”.

Sőt a jobbérzésű zsidó az „izraelita” kifejezésben bizonyos elhallgatott megvetést szokott észlelni, mintha azt hallaná e kifejezésben, hogy „válásod ellen semmi kifogásom nincs, de utálok a fajodat, a nemzetségedet, amely nem izraelita, hanem zsidó.” Talán tapasztalhatta maga is, hogy milyen rettenetes óvatossággal mondja ki a lipótvárosi zsidó családok keresztény háhozjárója — zsidó társaságban ezt a szót: „izraelita”. Mintha gondolatban utána mondaná „bocsánat a kifejezésért”. És ő meg van győződve róla, hogyha véletlenül elszólta volna magát és az „izraelita” helyett „zsidót” mondott volna, úgy helyrehozhatatlan tapintatlanságot követett volna el. Az öntudatos zsidó éppen ezért szándékosan kerüli az „izraelita” kifejezést és át akarja vinni a köztudatba, hogy a „zsidó” semmivel sem megvetendőbb, mint az „izr. vallás”, de a zsidó nemzetség, a zsidó nép kötelékébe tartozónak is tekinti magát. Remélem, sikerülni fog magának anyuka val ezt megértetni és ha nehezen menne a dolog, hívja segítségül a nagypapát, aki, mint írja, nem jól beszél magyarul és így az Egyenlőséget nem olvassa. Az instruktornak talán nem fog ártani.

Ami a francia kisasszonyt illeti, igazán nehéz volt visszatartanom a nevetést azon komikus állapot felett, hogy egy zsidó család inkognitóban kénytelen élni a saját nevelőnője előtt. Tudja, kedves Magda kisasszony, ha a jégen a lányoknak *ezt*, mondaná el, bizony sokkal jobb ízűt kacagnának, mint a mi levelezésünkön. Hát kérdezze meg a k. anyukától, hogy miért nem vesz egy zsidó francia kisasszonyt, vagy ha neki jobban tetszik, egy mózes vallásút? Igaz, tudom, hogy az önök társaságában ez divat, hogy a Lászlóéknál és a többieknél is nemzsidó nevelőnőket tartanak *elvből*, de hát kezdjék meg maguk az ellenkező

divatot. Képzelve el azt a boldogságot, amikor anyukának nem kell többé drukkolnia a francia kisasszony miatt... És mit szól a nagypapa ehhez? Tudja, beszéljen előbb a nagypapával erről a dologról és ő magyarázza meg anyukának a ferde helyzetet. A világért se tudja meg anyuka, hogy én lázítom magát ellene . . . Vége volna a kellemes levelezésnek. A k, nagypapát üdvözlöm. és engedje *meg* azt a megjegyzésemet, hogy a Pester Journal ép oly kevésbé teszi jó zsidóvá az embert, mint a dohánytemplomi hosszunap. Ettől eltekintve azonban nem kételkedem a jó zsidó voltában.

Szeretnék még magának néhány érdekes dolgot írni a Lászlóék jourjáról, de ezt majd akkor teszem, ha maga nem késik a válasszal.

Most egyelőre kénytelen vagyok befejezni leveletem, mert sietek a Gerő Lili esküvőjére, amely ma délben lesz a Bazilikában. Majd erről is referálok magának.

Üdvözlöm és csókolom a kezeit.

Rabbi Józsi.

II.

— február 10.

Kedves Doktor úr!

Gratulálok! Levelét a mama is olvasta és mindenben magáévá tette a maga felfogását, csak a francia kisasszonyra akarta elejteni. Nem akar az első lenni — úgymond —, aki a Lipótvárosban zsidó kisasszonyt alkalmaz a gyermekek mellé. Ez egy kissé radikálisnak tetszik neki. De azért a sors iróniája megbosszulta magát. A kisasszonyt néhány nap előtt minden felmondás nélkül elküldte a mama és pedig — képzelje miért? Megtörtént szegénnyel, hogy a papa egyik barátja a francia kisasszonyt a mamának nézte és a bemutatkozáskor kezét csókolva neki, úgy szólította „Nagyságos Asszonyom!” Mert meg kell adni, feltűnő fess és méltóságteljes alakja van. Hát ezt nem viselhette el a mama és így most kisasszony nélkül állunk. Hogy zsidót fog-e venni, azt nem tudom, de az bizonyos, hogy csúnya lesz az új kisasszonyunk. Sokat hallottam már suttogni a Gerő Lili esküvőjéről, hogy milyen komikus és tragikomikus jelenetek játszódtak le a Bazilikában, ép' ezért kíváncsian várom a maga megbízható jelentését. A társaságban most sokat beszélnek egy új könyvről, melyben keresztény-zsidó házasságról lévén szó, a szerző többek között azt mondja, hogy „amióta az útonállás és rablás büntetlenül nem üzhető, a letört mágnások zsidó családokba való be-nősülés útján akarják a maguk zilált pénzügyi és menyasszonyuk felekezeti viszonyait rendezni”. Sok igazság van ebben. Legközelebb többet. Várom sorait a régi szeretettel.

Kalmár Magda.

Kedves Magda kisasszony!

Sietek önnek referálni az esküvőről. Megbocsát, ha csak sürgőnystílusban teszem, de még a mai postával szeretném önnek e levelet leküldeni. Tehát a Bazilikában lefolyt az esküvő! A menyasszonyt ismeri, Gerő Lili, vidéki atyafisága a Grünfeld-család. A vőlegény egy 45 év körüli, az ismert allűrökkel megáldott, szegény de becsületes „mágnás” (goj). A vőlegény családja nincs képviselve. Kocsik száma kb. 90. Toilették majdnem kihívóan elegánsak. Vőlegényi részről a menyasszony családja gondoskodott tanukról. A menyasszony családja adta a hozományt, a vőlegény ellenértékül Justus titulust adott a menyasszonynak a kikeresztelkedésre. Az egyházi szertartást — a szimmetria kedvéért — a Bazilikának közismert káplánja végezte, aki azelőtt maga is zsidó volt. A menyasszony nagybátyja, az öreg Grünfeld Pinkász, akitől még nagy Örökséget vár a menyasszony, szintén feljött a vidéki városból. Persze ő nem is sejtette, hogy nem a dohánytemplomban van. Az egyházi szertartás befejezése után a pontifikáló káplán kijelenti „Akiket Isten összeadott, azokat ember nem választhatja el”. Az orgona újra megszólal. A nászmenet kiindul. Az öreg Pinkász bácsi csodálkozó arccal kérdi: „Hát a poharat miért nem törték el?” (Maga tudja, hogy régi zsidó szokás, hogy lakodalmaknál a vőlegény a chupa alatt egy poharat tör szét a lábával, Jeruzsálem pusztulásának emlékére). A közelben állók nevetnek. A família megnyugtatja, hogy ez nem szokás ma már Budapesten. Az öreg kénytelen megnyugodni és egy hangos „mazel tov”-ban fejezi ki rokoni szerencsekívánatait. Nem jól lát már az öreg és fejszóválással állapítja meg ezután, hogy ebben a „dohánytemplomban” még Weiberschul (női karzat) sincs. A família helyzete kezdett tarthatatlanná válni. Az öreg nem volt szabad felvilágosítani, hogy ez nem zsidó templom, — mert féltették az örökséget, viszont az öreg Pinkász bácsi a maga zsidó megjegyzéseivel állandóan zavarba hozta környezetét. Alig várták a mechetonim (rokonság), hogy a templomból kijussanak. Most következett a drámai jelenet. Ez volt a tragikomédia. A Bazilika tornyában megkondult a nagy harang, delet harangoztak. Az öreg Pinkász bácsi kétségbeesetten sikoltott fel „Sma Jiszroel! Hol vagyok? ...” Egyszerre tisztán állott előtte a helyzet. Megvető pillantást vetve leányára, szó nélkül otthagya a társaságot, mondják egyenesen a közjegyzőhöz ment és visszavonta előbbi végrendeletét.

Lássa, Magda kisasszony! Ebben az öregben volt legalább egy kis konsequentia és önérzet... Nem volt büszke arra, hogy unokája a Szt. István templomban kapja a „Kiddusint”, sőt ellenkezőleg. A Gerőéknél — azt hiszem — most minden csendes.

Különben úgy hallom, a család szegény Pinkász bácsit

gondnokság alá akarja helyezettetni. Bizony megfordított világot élünk.

A kisasszonyuk sorsa érdekel. Várom értesítését. Kézscsókkal.

Rabbi Józsi.

III.

Igen tisztelt Doktor úr!

Meg lesz lepve levelemtől, de még inkább annak tartalmától. E levelet egyenesen a nagypapa kívánságára írom önnek, a mama persze nem tud róla. Nem is szabad róla tudnia. Arról van szó nevezetesen, hogy a Pali öcsém e hó utolsó szombatján lesz — hogy is hívják csak — tudja... 13 éves lesz, nem jut eszembe, hogy szokta a nagypapa mondani. — „micveh”, és nálunk persze nagy jour lesz ebből az alkalomból. Nagypapa nagyon szeretné, ha a Palika szép dikciót mondana a vendégek előtt. Ezért arra kérem Önt, lenne szíves egy ilyen kis beszédet a Palikának összeállítani. Lehetőleg hazafias és szabadgondolkodó irányú legyen, emellett persze nem feledkezve meg arról, hogy *zsidó is* legyen. Túlhosszú ne legyen, mert a Pali öcsém *nem igen* szereti a magolást, és könnyen megeshetik, hogy ha nagyon hosszú lesz a beszéd és a nagypapa minden áron ragaszkodni fog a megtanuláshoz, a mama úgy fog cselekedni, mint a Helmeciné öméltósága. Remélem, — mint jól informált ember — hallott az esetről. A napokban történt! A legújabb divat szerint az izr. leányokat 18 éves korukban konfirmálni viszik. A konfirmáció igen ünnepélyes aktus, amelyre minden leánynak készülni kell. A Helmeciné Micikéje nem tudta megtanulni az előírt tételeket. Mit tesz ilyenkor egy gyöngéd anya, aki méltóságos? Miként Ugocsa egykor büszkén mondotta ki, hogy „Ugocsa non coronát”, Helmeciné öméltósága elhatározta, hogy „Micike non konfirmál”. És Micikét nem konfirmálták a Dohánytemplomban, ellenben éppen most készítik elő az első gyónásra, és jövő vasárnap lesz az ünnepélyes vízfelvétele a lipótvárosi kitérőn.

Erre az én mamám is képes. Ezért legyen óvatos és ne sokat írjon. A hazafiság azért legyen benne, mert biztosra ígérte megjelenését a Kossuth-párt egyik — a múlt választásnál kibukott — nagysága, aki még most is tartozik a papámnak a választási költségekre kölcsön kért összeggel, és így akarja törlesztetni vele a mamám, hogy legalább ilyen alkalomra disz gajnak előveszi. Ez különben riporter is egy előkelő lapnál, és súlyt fektet rá a mamám, hogy a megjelentek névsora, a toaettek, és általában az egész ünnepség lefolyása mennél bővebben legyen megírva. A szabadgondolatra azért kell súlyt fektetnie, mert

több kikeresztelkedett izraelita is meg fog jelenni. Valahogyan ügyes fogással exkuzálni kell a beszédben azokat, akik még nem keresztelkedtek ki. Itt nagyon hatásosan lehet alkalmazni *a lelki szabadság* gondolatát. A vallási béke és türelem jelszavait sib. Hogy mi legyen benne zsidó, azt teljesen magára bízom. Ismerve a jóízletét, tekintettel a nem-zsidókra, ez egyszer nem fogja beletönni az összes zsidó frázisokat. A többit magára bízom.

Jövő héten már a Svábhegyen *vagyunk*. Ezért címezze leveleit a villába. Előre köszöni szíves fáradozását

Magda.

*

Kedves Magda kisasszony!

A megtisztelő megbízatást nagy kitüntetésnek veszem, de ézerszer bocsánatot kell kérnem öntől, hogy ez egyszer kívánságának nem telitek eleget. *Bár Micveh* — mert így hívják azt a bizonyos Micvet — beszédet kíván tőlem, szabadgondolattal és hazafisággal béelve, a kikeresztelkedett zsidókra nézve pedig igazán abszurd követelésekkel lép fel. Kedves Magda kisasszonyt Amióta nem leveleztünk, maga majdnem megint visszaesett a lipótvárosi gondolkozásmódba. No ez igazán sikerült dolog lenne. Exkuzálni a *még* zsidókat, amiért még mindig zsidók. Nem rossz! Hát maga ezt nagyon jól tudja, hogy én ilyenre kapható nem vagyok.

Nagyon csodálom, hogy a k. nagypapa nem érzi azt, hogy egy bár-micvoh ünnepen nincsen semmi keresni valója egy kikeresztelkedett zsidónak, épen úgy, amint a kikeresztelkedési aktusnál szabály szerint zsidónak nem volna dolga.

A hazafiságot pedig hagyjuk március 15-ére. Az rem olyan olcsó portéka, hogy minden alkalommal elő kellene ráncigálni. Különösen nincsen semmi köze a bár-micvának a hazafisághoz! Ha hazafias bár-micva beszédet akarnak, úgy leghelyesebb lesz, ha a Palika a Tefilint felrakja s elszavalja a „Talpra magyart”. Úgy-e, hogy a kettő nem igen áll egymással vonatkozásban.

A Helmeciné méltóságos asszony nagyon okosan cselekedett. Mindenestre okosabban és becsületesebben, mintha előbb konfirmáltatta volna és azután kereszteltette volna ki a lányát. Mert erre is volt már eset!

És ezért nem tartom a leánykorfirmációt üdvös intézménynek. Eltekintve attól, hogy a zsidó tradícióban nem található meg a gyökere, bizonyos lelki kényszert visz bele a zsidó vallás szabad felfogásába, anélkül, hogy a zsidó népnek az egész ceremóniából bármi haszna volna. Aki ott akirja hagyni a zsidóságot, azt a konfirmációs fogadalom nem fogja visszatartani. Még a bár-micvenak sincs meg ez a fogadalmi jellege. Minden célszerűség és ok nélkül pedig kár nem zsidó szokásokat recipiálni.

Remélem, megbocsátja őszinteségemet s igazat fog:
nekem adni.

Üdvözlöm

Rabbi Józsi.

IV.

Kedves Magda kisasszony!

Olvastam a Böske barátnője levelét. Mindenekelőtt kijelentem, hogy semmiféle rokonságról nem tudok és nem is akarok rokonságot fenntartani ilyen üres és léha gondolkozású lányokkal, akiknek egyetlen témájuk a Gerbeaud. Úglátszik, a lipótvárosi lányok nem tudnak elképzelni egy fiú ismerőst, anélkül, hogy legalább harmadik unokatestvérüknek ne tennék meg őt....

Ezek után azt hiszem, felvehetjük leveleink megszakadt fonalát. Érdelemes levelével maga van hátralékban, ezért ma igen rövid leszek. Annál is inkább, mert a purimi hangulat nem engedi, hogy a tőlem megszokott komoly hangot megtartsam. Remélem, maga is megünnepli a purimot, mely tulajdonképpen a zsidó nők ünnepe.

A Lipótvárosban ugyan nem igen lehet találni egy Eszter királynőhöz hasonló és hozzá méltó önérzetes zsidó nőt, de remélem, hogy maga lesz majd az első, aki az én hatásom alatt egy újabb Eszter lesz! Nem szerénytelenség akar ez lenni *részemről*, de a komoly metamorfózis elismerése magával szemben. Mulaszon jól a purim örömére. Remélem, a mama is süt kindlit, amióta; maga velem levelezik. Kézcsók.

Rabbi Józsitól.

V.

— március 28.

Igen tisztelt Doktor úr!

Ha a levelek nagyszerűsége azoknak rövidségében rejlik, úgy az ön utolsó levele valóságos remeke volt a művészetnek. Igazán nem szép magától, hogy ennyire könnyelműen elhanyagol engem. No, de ezért megbosszulom magamat és hosszabb leszek jelen levelemmel, mint valaha.

Hát mindenekelőtt vegye tudomásul k. Doktor, hogy maga nem ismeri eléggé a zsidóságot, legalább nem a lipótvárosit. Hogyan is kételkedhetett egy pillanatig is abban, hogy megtartják-e nálunk a purimot, hogy eszünk-e kindlit stb. Hát persze hogy megtartjuk, persze hogy eszünk. De sőt megtartják minden családnál. Nálunk a Lipótvárosban minden olyan ünnepet megtartanak, melynek főjellegzetessége az evés-ivásból áll. Akár zsidó-, akár nem zsidó ünnep, ha enni és inni muszáj, hát meg-

ünneplik. Hát még nálunk. Az én nagyapám pld. meg van *győződvé* róla, hogy ha purimkor nem enne kindlit, úgy menten elvesztené a túlvilági üdvösségét. Nem tudom, hogy nem mondok-e valami nagy csacsiságot, de nekem úgy tetszik, hogy a mai zsidóság és pedig az egész zsidóság egy valami öntudatlan „kindli zsidóság”, mely azt hiszi, hogy a zsidóság lényege abból áll, hogy purimkor kindlit, húsvétkor gombócot, a kinyilatkoztatás ünnepén túrós derelyét, újévkor sárgarépát, mézet stb. együnk. És az én nagyapám minden ünnep előtt rendszerint elmondja, hogy mi ennek az ünnepnek a speciális étele. Régen bizonyára az ünnep jelentőségét magyarázták a szülők, ma már legfeljebb csak az ünnepi étlapot ismertetik. Innen van az én nagy liturgiái ismeretem az ünnepi konyhában ...

És én úgy érzem és sejtem, hogy ez nem lehet rendjén, hogy a zsidóságnak más hivatása van, mint csupán a hagyományos ünnepi ételek fenntartása ... Ugyan nem. vagyok hive azoknak a teoriáknak, amelyek minden nép számára bizonyos miszsiót akarnak okvetlenül kitalálni, azért a zsidóságot mégis más szemmel néztem. Épen most került kezeimhez az OMIKE kuliuralmanachja, amelyben gyönyörűen fejtegeti valaki Izrael fenéges hivatását, a tiszta erkölcs, a szabadgondolat, a felszabadult Eszme terjesztése körül.

Apropos OMIKE! Annyi kellemetlenségem van a szabónőmmel. Épen ötödször próbáltam ma az új ruhámat és még mindig nem vagyok rendben. Tudja, S-án elmegyek a mamával az OMIKE kultur-estélyére, amelyen szeretnék már az új ruhámban bemutatkozni. Nem tudom miféle társaság szokott az ilyen estélyeken megjelenni. Azt hiszem feltétlenül elite lesz. Igazán kíváncsi vagyok, mit adhat elő egy Yvonne de Treville egy zsidó kultur-estélyen. No meg a Lénárt (Lazarus) Gitta fellépése is kíváncsivá tesz. Tudja, annyi mindenféle hír kering erről a művésznőről vallási ügyeket illetőleg, hogy az ember nem tudja pletyka-e vagy valóság. Egyesek szerint nevezett egy nem zsidóhoz ment férjhez, mások szerint zsidó a férje, csakhogy egyháziilag nem esküdtek meg, ismét más verzió szerint csak felekezetenélküli volna. Van egy negyedik nézet is, mely szerint újszülött fiúgyermeküket nem vétették volna fel Ábrahám szövetségébe. De mindez valószínűleg csak mese lesz. Hiszen ha igaz volna, ngy semmi esetre sem léphetne fel egy zsidó hangversenyen. Vagy talán nem is lesz annak semmi zsidó jellege? Lehetséges, hogy a művésznő hangversenye keretében fogja megcáfolni a róla elterjedt koholmányokat és megnyugtatja a Lipótvárost... Remélem maga is ott lesz az estélyen és akkor kifecseghetjük magunkat úgy istenigazában. Addig is siessen válaszával és ne spórolja tőlem a papiroost. Üdvözli

Magda.

U. i. A kisasszonyunkat is el fogom vinni. Meg lesz lepve.

Kedves Magda kisasszony!

Végtelenül bájos és őszinte sorai egész boldoggá tettek. Sorából már kibontakozni látom azt az egészséges és helyes felfogást, amely a zsidóságot illetőleg az ön egész gondolkodásmódját megváltoztatja. És habár még nem mindenben fedi *egymást* gondolkodásunk és felfogásunk, mégis legalább a helyes mederben van. Kitűnőt mulattam a maga legújabb műszaván, a „*kindli zsidóságán*”, melyben nagyon sok igazság rejlik. Der azért ezeket a szokásokat teljesen megvetni és lekicsinyelni ínég sem lehet. Én ugyanis azt hiszem, hogy ameddig *kindli* lesz a világon, illetve ameddig a *kindli* lesz a purim-ünnep jellegzetessége, addig *zsidó* is lesz. És a többivel is így vagyunk. Van ezekben a tradicionális ételekben valami megkapó romanticizmus, majdnem azt mondanám, egy-egy darab *kindlin* az egész *zsidó* történet van megírva és bizony a külsőségekhez ragaszkodó gyarló emberiség nem egyhamar tudja a szokást a lényegtől elválasztani és pillanatig se tévesszük össze ezeket a zsidóság lényegével. Ami a missziót illeti k. Magda kisasszony, vegyen egyszersmindenkorra búcsút attól az ideáljától, hogy a zsidóság-hivatását bármiféle eszméknek vagy „*Eszmének*” a többi népek között való terjesztésében lássa. Mi csak egy missziót ismerhetünk és ez az, hogy a zsidóság igyekezzék önmagát életképesé tenni, ahelyett, hogy haldokolva is idegen népeket akarjon boldogítani a maga eszméivel. Egészségesebb, biztosabb alapot teremteni a zsidó népnek, reperálni a dégénérait népet, önértetet és gerincet adni az öntudatlanoknak, szóval önmagukat talpraállítani! Ez legyen a misszió, amelyért ön ezután lelkesedni fog,, bármily szépen beszélt is az az Almanach ...

A kultur-estélyen ott leszek magam is. Nem kizsem, hogy igen elite lenne a dolog. Tudja maga jól, hogy a Lipótváros, ha, nem legalább is egy kath. templom javára megy az estély, személyesen nem jelenik meg, legfeljebb az inassal küldik el a pénztárhoz a tiszteltjegy ellenértékét. Pedig igazán ártatlanul fogja szenvedni az OMIKE az ő távollétüket. Hiszen nem nevezték el az estélyt *zsidó* kultur-estélynek, pusztán azért, hogy ne feszélyezze a Lipótvárost. És én azt hiszem, hogy mégis el fognak maradni. Hacsak a Lénárt Gitta nem fogja őket vonzani. A pletykákat én is hallottam, hiszen a zsidótemplomokban tórolvasás alatt ez képezi a diskurzus témáját már hónapok óta. Majd csak kipattan az igazság itt is. A viszontlátásig csókolom a kezeit.

Rabbi Józsi.

U. i.: A kinyilatkoztatás ünnep helyett pedig maskoï-sevuoszt legyen szíves írni.

R. J.

VI. levél

Kedves Rabbi Józsi!

Ha haragudtam is magára, utolsó levelével kibékített. Végre be tudom látni, hogy önnek egyéb dolga is van, mint bakfis zsidólányokkal levelezni. De azért hébe-korba mégis csak gondolhatott volna a Magdára. Mondhatom, már egész kijöttem a kerékvágásból és — hogy a maga kifejezésével éljek — már ismét majdnem az az „am-haarec” vagyok zsidó ügyekben, amilyen voltam a magával megkezdett levelezés előtt.

Kimerítő értesítését a falasa-előadásról igaz érdeklődéssel olvastam. Sőt felolvastam levelének ezt a részét a nálunk volt társaságnak is és tudja-e, hogy mi volt az eredmény? Nem fogja eltalálni! Hát kérem, az Újlaki dr. — aki melleleg megjegyzve alighanem valami falasa-ivadék, mert fogai egész feketék — szinte visszafojtott lélegzettel hallgatta felolvasásomat és anynyira megtetszett neki az ügy, hogy a nagyapjától örökölt bibliát kikerestette a padlásról és beküldte a falasa-akció részére dr. Feitlovitschnak. Ennek persze az Újlaki dr.-né örült legjobban, mert így legalább megszabadult az utolsó „lim-lom”-tól is, mely őt esetleg zsidó voltára emlékeztette volna. Az Újlaki dr. példáját követték a többiek is. Az egyik barátnőm a konfirmációs ünnepen kapott arany zsuzsuból kivette a héber nyelven benne meghúzódó „tiz ígét” és azokat küldte be az E—g szerkesztőségébe a falasak számára. Mert hát — úgymond — először a tiz ígét kell velük megismertetni, ha zsidókat akarunk belőlük nevelni. Egy jogász barátom tagadásba vette a falasak zsidó voltát. És ezt magával a dr. Feitlovitsch előadásával támogatta. Az előadó ugyanis a falasak bizonyos szokásait ismertetvén, említést tett arról, hogy irtóznak a sonkától, húsvétkor kovásztalan kenyeret esznek, szombaton nem dolgoznak és más hasonló „babonákat” közölt róluk. Már pedig, úgy okoskodott a jogász barátom, amennyire én a zsidóságot ismerem, nálunk nyoma sincs hasonló népszokásoknak és így a fentiekből éppen nem lehet következtetni zsidó voltukra. És mindezt komolyan mondta az én fent tisztelt barátom! A Krausz Jaques azzal érvelt, hogy nincsen bőrzéjük, már pedig ha zsidók volnának, úgy már rég teremtettek volna egy falasa-tőzsdét. De nem akarom untatni magát ezen „még zsidóknak” az érveléseivel. Én a magam részéről azt gondolom, hogy a Lipótvárosban a kikeresztekedés a közel jövőben 100 százalékkal emelkedni fog. Azzal fognak érvelni és azzal fogják megnyugtatni lelkiismeretüket, hogy úgymond 100.000 új zsidót „fedeztek” fel, tehát én rámmal nem nagy szükség lesz. És ebben némileg igazuk is van. Ezért már csupa „becsületből” is támogatniuk kellene a falasakat. Legalább minden egyes kikeresztelkedni akaró zsidó maga helyett egy falasát — telepítene le a Lipótvárosban!

Ezekből a falasakból talán még lehetne egy erőteljes zsidó generációt nevelni a Vígszínház környékén. Én nem lelkesedem a falasakért, azaz nem lelkesedem se dr. Feitlovitschért, de a Sz. által antiszemitanak kikiáltott dr. Kahanéért sem. Szerintem nem kell Abessziniába menni, hogy zsidó és pedig sürgősen támogatandó tényleges zsidó-ügyet találjunk, És pláne nem szeretném, ha Sz.-éknak köszönhetik majd a falasak felsegítésüket. Ő képes lesz anticionistákká tenni őket, ahelyett, hogy zsidókká neveltetné a szegény fekete „Mózes-vallásu abesszíniai honpolgárokat”. Vagy talán a falasak nemcsak vallási közösséget, hanem népi szövetséget is alkotnak? Akkor hogy fognak majd beleilleszkedni a zsidóságba, amely Sz. szerint csakis vallási társaság? Sok kérdezni valóm volna még, de félek, hogy maga megunja majd a dolgot. Ezért hagyjunk békét a szegény falasaknak és magának is. De írjon!

Magda.

VII. Levél

Kedves Magda kisasszony!

Ígéretemhez híven, jövök a válasszal. De engedje meg, hogy a múlt levelében olyan érdekességgel megírt Falasa-ügyről ezúttal többet ne beszéljünk. Végre nekünk nem kell jobbagnak lenni a Deákné vásznánál. Ha a nagyfejúek, a kezdeményező, a harsona-fúvó és — mit mondjak még? — a Messiás olyan hamar becsukta a Falasa-boltot és más üzlet után nézett, miért legyünk mi azok, kik a Falasa-akció csódtömegének szomorú mérlegével bíbelődjünk. Hisz egyetlen aktív tétel e mérlegben a nagylelkű Ipolysági hitközség által a kezdeményező érdemeire való tekintettel nagykegyesen megszavazott 10, sage tíz korona ... Szegény falasak, most törhetik a fejüket, hogy mit is csináljanak azzal a 10 koronával előbb? De lehet, hogy nagy galibát ez a kérdés nem fog nekik okozni, a nemes hitközség esetleg a megszavazáson túl nem ment... Tehát igazán hagyjunk békét a szegény feketéknek.

Ám sokkal érdekesebb bolt nyílt meg a megbukott üzlet helyén. Hazánk zsidóságának kedvelt prokuristája a konjunktúrák kedvező alakulása révén, — főleg a piac közelségére való tekintettel — új vállalatba fogott. A becsukott üzlethelyiség fölé új cégtáblát pingáltatott és jelenleg, mint az ITO cégnek a fiókja (nem tévesztendő össze az első ITA kalapgyárral) megy a firma. Egyelőre gyengén megy az új vállalat, noha kitűnő referenciákkal rendelkezik. Többek között a híres angol költő Zangwill, az oroszországi híres védőügyvéd — „a magyar Vázsonyi” — és mások igen protegálják. Eddig három vezércikket és három lapszámnak a töltelékét szolgáltatta az új cikk a vál-

latat lapjának, ami az uborkaszezon idejében nem megvetendő eredmény. De, mint hírlík, az előbbi céggel szemben mutatkozott bizalmatlanság az új vállalatot is a bukással fenyegeti és már is folynak tárgyalások az irányban, hogy ha az ITO megbukik, a cég tovább vezetessék „ITO”-né név alatt. Bár ezzel sem sokra fognak menni, mert az új üzletátruházási törvény életbe lépte óta az utód is szavatol az előbbi üzlet összes tartozásaiért...

Különben talán érdekelni fogja, hogy az új vállalat is fekete portékával dolgozik. Azelőtt a falasak voltak a feketék, most igazi feketék érdekében folyik a munka. Arról van szó t. i., hogy az afrikai portugál gyarmatok fekete négeri sehogysem érzik jól magukat zsidók nélkül és ezért a portugál kormány elhatározta, hogy letelepít néhány zsidót közéjük. Zangwill vezetése alatt meg is alakult egy „telepítési társaság”, mely most keres elszánt zsidókat, kik hajlandók volnának magukat a fekete négerek érdekében feláldozni és Angolába kivándorolni. Evégből össze is hívta Bécsbe az új részvényeseit, de minthogy azok többsége nem találta megfelelőnek az üzletet, egyelőre elvetették ezt az ajánlatot.

Feketéről lévén szó, mi sem természetesebb, mint hogy fent körülírt falasa-mentő prokurista a magyar zsidóság körében próbált az ügynek propagandát csinálni. Mert valamit tenni kell. Muszáj! Ha falasa nem megy, talán jegyeznek Angolát, így jött létre az új vállalat, mely Palesztinának akart erős konkurenciát csinálni. Az üldözött orosz zsidók felé mindenféle reklámmal kiáltják oda: „Uraim, erre tessenek besétálni! Ne Palesztinába, de Angolába menjetek, ha már mennetek kell!” Illetve, hogy most már Angolát kihagyta a cég a prospektusból — egyelőre nincs territórium, ahová küldenék őket. De a magyar fiók még mindig Angolával ámitja a „kundschaftokát”.

Palesztina ezzel szemben régi múltjára támaszkodva, nyugodtan nézi a „konkurrens” erőlködéseit, és biztos benne, hogy rövid idő múlva „partie áruba” fogja megvenni az új vállalat egész raktárát.

Nos mit szól ezekhez? Ha akar, maga is jegyezhet még Angolát, igen előnyösen adják. Csak 4 K. És még egy levelet is írhat mellé, azt is kinyomatják. Ha nem tudna véletlenül szép frázisokat írni, a cég még a levelet is megírná maga helyett. E levelek azonban a „Csillag Anna” hajnövesztő szer elismerőlevelei sorsára jutnak. A beavatatlanok szentírásnak veszik, a beavatottak tudják, hogy csak reklám.

Én azonban ajánlom, hogy várjon *egy* kis ideig még. Spekuláljon. A partié-áruból majd olcsóbban kaphat.

Rabbi Józsi.

Kedves Rabbi Józsi!

Ha most véletlenül látna, azt hinné, hogy falasa nő lett belőlem, annyira megfeketedtem az erősen tűző nap sugaraitok. Azt már tudja, hogy Abbáziában töltöttük a nyarat. No mondhatom, hogy soha és sehol annyi megfigyelésre alkalmas jelene- teket nem találhat az ember, mint a mi Abbáziában nyaraló zsidóságunk körében.

Elteltekintve attól, hogy egyes barátnőim valóságos sportot űztek belőle, hogy minél jobban lesülve kerüljenek haza, hogy pld. a Rózsi barátnőm legfőbb ambíciója az volt, hogy az első zsurjukon is még meglássék rajta az abbáziai nyaralás, végte- lenül sokat mulattam néhány ismerősöm rettenetesen buta „nagy- zolásain”. A Kardos doktorné — tudja, akiről az a csúnya traces járta — még idehaza bejelentette, hogy ő a viláért sem megy a kóser pensióba, mert „nem tudja lenyelni a kóser kosztot és utálja a zsidó társaságot”. Nagyt neveltünk aztán, mikor a nem kóser pensióban kikötötte, hogy „amikor sertéshús lesz ebédre, neki borjúpecsenyét csináljanak, mert orvosilag tiltva van neki a sertéshús élvezése.” A tulajdonos készséggel tudomásul vette a bejelentést és udvariasan, behízelt hangon adta tudtára Kar- dosnének, hogy „kérem, nálam igen sok izraelita vendég van, akiknek a koszt kóserul lesz kiszolgálva, ami abból áll, hogy sertéshús helyett ők mindig borjút kapnak.” Képzelteti a sze- gény Kardosné mennyire lefőzve érezte magát.

Mi persze a kóser pensióba mentünk és mondhatom igen jól éreztem magam a zsidó társaságban. Nagy meglepetésemre azonban Kardos doktorné este erős gyomorgörcsökről panasz- kodott, minek okául azt adta elő, hogy vacsorára székely gulyás volt tejfellel — amit ő „otthon nem szokott főzni” és elrontotta a gyomrát. Persze haza mindennap arról írt összes ismerőseinek, hogy milyen felséges a koszt és mennyire jól érzi magát a keresz- tény társaságban. Ez is egy neme a proccolásnak!

De sokkal érdekesebbet is mondok. Egy szép napon fürödni mentünk és Kardosné a délelőtti uzsonnáját is magával hozta. Amint fürdőzés után még fürdőkosztümben leheverész a napra és előszedi uzsonnáját, látom, hogy egy szépen kikészített sonka-csontot szed elő a tarisznyájából. Meglepődve nézek reá és csodálkozásomnak adok kifejezést, hisz tudtommal nagysád- nak „orvosilag tilos” a sertéshús?

A csodálkozás nem sokáig tartott. Már jön az egész nap készenlétben levő fényképész és ügyesen csoportosítani kezdi a fürdőzőket „egy felvételre.” Kardosné barátságos arcot igyek- szik vágni, miközben egyik kezével magasra tartja a sonka- csontot, hogy a hazaküldendő képen a barátnők lássák, hogy ő „milyen előkelő”, közben, hogy a kép tökéletes legyen, jóízűen majszolta a másik kezében elrejtve tartott libamáját.

Persze, hogy megmondtam neki a véleményemet, mire azzal válaszolt, hogy én nem értem „az előkelőt adni...” Azóta vége a barátságunknak.

Egy másik barátnőmmel azon veszem össze, hogy egy esős délután a zongorateremben egy zsidónépdalt játszottam és a szöveget énekeltem hozzá. Barátnóm — a Kun Piriké — akinek nagyapja, köztünk maradjon, még rabbihelyettes volt egy felvidéki hitközségben — megbotránkozva fakadt ki, hogy „kompromittálom az egész társaságot.” Szerencséjére egyedül maradt véleményével és én egy barátnővel szegényebb lettem. Latja, látja, hová vitt engem a maga levelezési kurzusa. Ha így megy tovább, magamra hagynak összes barátnőim és barátaim. De nem baj. Annál több időt szentelhetek majd magának. Mielőbbi választát és ha lehet látogatását elvárom.

Sok üdvözet

Magda.

IX. levél

Kedves Rabbi Józsi!

A mamám végre — egy évi tilalom után — újból megengedte, hogy Önnek írjak. Sőt azzal sem törődik többé, ha az ő dédelgetett és minden zsidó léghörtöl légmentesen elzárt „tangóvirágszála” — ahogy utóbbi időben nevezni szokott — egész „közönséges” zsidó dologgal foglalkozik.

Hogy ez az átalakulás hogyan és mi módon történt, azt majd alkalomadtán személyesen fogom önnek kedves Rabbi Józsi elmondani.

Most sokkal érdekesebb és fontosabb közlendőm van Önnel. Nagyobb külföldi utazásra készülök a közel jövőben. És most fog csak igazán meglepődni! Ön persze azt hiszi, hogy egy László Magda, ha a Lipótvárosból külföldre indul, legalább is Parisba utazik, ha ugyan nem Afrikába, egy kis szelíd oroszánvadászatra. Azt hiszi nincsenek barátnőim, akik mindenáron oroszánokra szeretnének vadászni? De mennyien vannak! Ez ma épen olyan divat nálunk, mint az esztelenségbe vitt soványító kúra. Hiszen bizonyára olvasta, hogy már a spanyolviaszk szedésétől sem riadnak vissza a Lipótváros szépei, csak minél karcsúbbak legyenek. Azt hiszik szegénykék, hogy a karcsúság ellensúlyozhatja a zsidó voltukat.

De nem akarom kíváncsiságát fokozni, ezért most már elárulom Önnek, hogy Palesztínába készülök. Hogy pedig ilyen hosszú útra magam nem mehetek, azt ugyebár belátja. Mit volt mit tennem? Eljegyeztem magamat, másszóval menyasszony vagyok. Punktum. Hogy is szokták maguk cionisták ilyenkor mondani? M. T.! Nálunk p. f.-t szoktak mondani, bár a nagypapánk még szintén csak M. T.-t mondott, azaz „Mazel-tovot!”

Persze kíváncsian fogja kérdezni, hogy ki a boldog vőlegényem. Sejtheti, hogyha én Palesztinába akarok nászutazni, akkor nem holmi lipótvárosi léha jour-fiút tüntettem ki szerelmemmel, hanem olyasvalakinek ígértem oda kezemet, aki engem meg tud érteni és akiben lesz elegendő erő, hogy engem kirántson ebből az általam rég megutált légkörből, amelyben az élet egyedüli ideálja a Ritz-tangó-tea és a soványító kúra. Én meggyűlöltem ezt a tettetett és mesterkélt képmutató életet, ahol a saját szobalányunk előtt titkolnunk kell zsidó voltunkat. Zsidó akarok lenni szívvel-lélekkel. Meg akarom mutatni barátnőimnek, hogy az ember egy cseppet sem vészit előkelőségéből és társaságbeli értékéből, ha zsidó módra rendezi is be életét.

És én k. Rabbi Józsi, igazán végtelenül hálás leszek önnek. Mert Önnek köszönhetem ezt a nagy lelki átalakulást, amelyen keresztülmentem. Az ön levelei eleintén idegenszerűen hatottak reám, de hova-tovább kezdtem megérteni az önök ideális és modern zsidó életfelfogásukat és örömmel vallom be Önnek, hogy boldognak érzem magam ezen új zsidóságomban ...

Vőlegényemről egyelőre nem írok, remélem nemsokára alkalma lesz őt személyesen is megismerni. Röviden csak annyit, hogy ideálisan gondolkodó és erős meggyőződésű — cionista. Xo mit szól ehhez? Szegény mama! Ha valaki neki egy évvel ezelőtt azt mondta volna, hogy az ő Magdája egy cionistához fog feleségül menni, ki tudja, mire lett volna képes. És íme megtörtént. És a mama is nagyon boldog.

Képzelné azonban barátnőim meglepetését, mikor megtudták, hogy cionista a vőlegényem. Egy részük — ezek az őszinte barátnők voltak — igaz részvétellel beszéltek az ő szerencsétlen Magdájukról. Hogy ennyire kellett neki jutnia. Mások viszont — ezek a nem őszinte barátnők voltak, — kárörvendve vették tudomásul, hogy cionistához kerültem. „Mindig mondtuk, — így beszéltek egymás között, — hogy az a Magda nem sokra fogja vinni. Nem is érdemelt jobb sorsot.”

Valósággal közbeszéd tárgya lettem. A mamák, ha leányaiukat ijeszteni akarták, azt mondták: „Vigyázz, mert te is úgy fogsz járni, mint a László Magda járt. Cionista lesz a vőlegényed”. És erre a leánykák megszeppentek és elkezdtek sírni és megfogadták, hogy a jövőben jók lesznek. — Hogy barátnőim fautáziája hogy képzelt el egy cionistát, az szinte hihetetlen. A Gálosoknál megtartott zsúron, ahol én persze nem voltam már jelen, üsszes barátnőim és volt barátaim együtt voltak és persze rólam folyt a diskurzus. Egyik igaz barátnőm referált nekem az itt történetekről.

„Hallották, szegény László Magda egy cionista ügyvédhez megy feleségül” — így kezdé a szót a Bokor Miki. — „Szegény jó Magdánk!” sóhajtott az egész társaság és szomorúságuk jeléül pár pillanatra abbahagyták teájuk szürcsölését.

Bokor Miki tovább folytatta: „A vőlegény, a cionista ügyvéd úr fél méter hosszú pajeszt hord”.

Mi az a pajesz? kérde Szabó Lola. Ugyan ne hengegjen — felelt egy másik szellemes zsúrfi — ne rázza a rongyot. A maga nagypapája mikor a borbélyhoz ment nyiratkozni, mindig két kezével takarta el a füle mellett lelógó hajtincset, az u. n. pajeszt, hogy a borbély véletlenül le ne nyiszálja. És maga ne tudná, hogy mi az a pajesz? Kérdezze meg majd a mamácskától kedves Lola, majd megmondja az magának.

Nagy derűtség kísérte ezt a kis kitérő epizódot, — nagyon szeretik t. i. a kitéréseket.

De Miki folytatta. Azt mondják — úgymond — hogy a cionisták nem is tudnak magyarul, csak zsargonul beszélnek. — Zsakett helyett kaftánt viselnek és a tiszta gallért csak a meséből ismerik. A cionista a középkori zsidó szekták egyikéből származik, — amely szekta még a vegyes házasságnak is dühödt ellensége. Nem is beszélve arról, hogy se tangózni, se tenniszezni, se korcsolyázni, se ródlizni nem tudnak. — Egyszóval a kultúrától teljesen irtózó emberek. És ilyen fajtához megy az a szerencsétlen Magda.

A társaság keresztet vetve sajnálkozott felettem. Szegény Magda! Szegény Magda!

Én persze módfelett mulattam a zsúrtársaság fantáziáján és elhatároztam, hogy most már csak azért is megmutatom a vőlegényemet derék szánakozóimnak.

A legközelebbi zsúrra magammal vittem vőlegényemet. Az egész társaság együtt volt mikor a terembe léptünk. „Vőlegényem, — a lelkes cionista”. Így mutattam be. A társaság pár percig nem tudott szóhoz jutni a meglepetéstől. Keresték a kaftánt, a zsargont, a pajeszt, a rendetlen szakállt. És ehelyett egy fess, elegáns és mindannyiuk intelligenciáját magasan túlszárnyaló intelligenciájú fiút láttak maguk előtt. Mert most már meg kell Önnek írnom, hogy csinos vőlegényem van!

Persze, hogy rögtön a cionizmusra tért át a társaság és szívesen hallgatták vőlegényem felvilágosításait. Ezen a zsuron a tangó is elmaradt, a pletyka is kevesebb volt. A zsúr *végén* a társaság egyhangúlag gratulált nekem és a zsidó nemzeti alap javára szép összeget gyűjtöttek. — Távozóban barátnőim sutogva kérdek tőlem: „Mondd csak édes Magdácska, hol van a cionisták helyisége? ...”

Így volt kedves Rabbi Józsi! De most már elég lesz az írásból. Válasz-levelére ezúttal nem reflektálok, hanem elvárom, hogy gratulációját személyesen fogja átadni nálunk mihamarább.

A viszontlátásig üdvözli önt melegen az ön halás

tisztelője
László Magda.

Achad Haam

1856-1927

Achad *Haam*, polgári néven Ascher *Ginsburg*, halála nemcsak Palesztina zsidóságát borítja gyászba, de gyászolja őt a gálut egész zsidósága mindenütt, ahol a zsidó szellem, zsidó kultúra, zsidó gondolat nem idegen fogalom. A zsidóság egyik legnagyobb gondolkodója száll sírba Achad Haammal, aki rányomta a maga felfogásának bélyegét korának egész zsidó nemzedékére. Herzl, Nordau, Achad Haam, ez a három nagy szellem gerince a zsidó újjászületés új korszakának, a modern értelemben vett cionista gondolatkomplexumnak. Achad Haam látszólag mindkét nagy kortársával merev ellentétben állott alapvető felfogás dolgában, mégis a mai cionista felfogás kialakulásában talán éppen neki van a legnagyobb érdeme.

Achad Haamról azt szokták mondani, hogy ő a *politikai* cionizmussal szemben a *kultur cionizmus* apostola volt. Ő volt az, aki a palesztinai *zsidó kultur centrum* gondolatát megteremtette, hogy innen hasson az újjáéledt zsidó szellem megtermékenyítőleg a gálut zsidóságára. A kulturcionizmus sohasem lehet ellentétben a politikai cionizmussal. A kettőnek párhuzamosan egymás mellett kell haladnia. Szerintünk téves a disztinkció. Inkább azt lehetne mondani, hogy közte és Herzl között az alapvető felfogás különbözősége a *keleti* és *nyugati* zsidó lélek zsidó felfogásában keresendő.

Herzl Judenstaat ja és cionizmusa az első fázisában a zsidó *nyomor*, a zsidók szenvedésén, a zsidók elnyomatásán alapszik. Herzl az oroszországi, galíciai, romániai zsidók kétségbeesett helyzetén akar segíteni a Judenstaat cionizmusával, amely eszmének tehát a zsidó nyomor a rugója és mozgatója és az eszme megvalósulását a modern technika vívmányaitól, a gépek mechanikai erejétől várja a leggyorsabb tempóban. Ezzel szemben Achad Haam, aki pedig éppen a legerősebben szenvedő zsidó néprétegből való, azt hirdette, hogy a kiinduló pont a téves. Nem azért van szükség a cionizmusra, illetve nemcsak azért, mert elnyomják és üldözik a zsidóságot, szükség van rá *belső szellemi okokból*. Sőt minél kevésbé érezhető az antiszemitizmus, minél kisebb az elnyomatás, tehát minél nagyobb mértéke van az asszimilálódás és az elzsidótlanodás lehetőségének, annál nagyobb mérvben kell gondoskodni egy olyan konzerváló erőről, amely a

zsidóságot, a népet, a szellemet, a zsidó kultúrát, szóval annak mindennemű megnyilvánulását a megsemmisüléstől megóvjá. Erre szolgál nála a zsidó szellemi reneszánsz és a zsidó kulturaközpont, mely csak Erec-Jisráelben valósulhat meg és amely a maga hatalmas erejével a gálut egész zsidóságát a maga büvkörébe vonja és nem engedi a pusztulás szellemét úrrá lenni Izrael fölött. Ez az ő tanításának a lényege. Az ő írásainak a hatása alatt kezdődött az a hatalmas zsidó kultúrmunka, amely a cionista program egyik lényeges pontja lett és amely a cionista ifjúságot a zsidó kultúra megismerésére ösztönözte.

Achad Haam írásai és értekezései, bármily témáról szóljanak is, mindig a zsidó nép szellemi jövőjének a kérdésével foglalkoznak és minden egyes cikke útmutatóul szolgál minden alapvető kérdésben annak, aki nincs tisztában a zsidóság lényegével. Méltán viseli tehát nagy, négy kötetre terjedő műve, írásainak gyűjteménye a büszke címet: „Al párasat derachim”, *a válaszüton*. Itt a válaszüton állva csak Achad Haam útmutatását kell elfogadnunk és nyomban a helyes utat fogjuk megtalálni.

Szerény volt, mint Mózes. Egyszerűen „egy a nép köréből” névvel jegyezte írásait. De ez az „echod” csakhamar nem *egyet*, hanem *egyetlent* kezdett jelenteni. A nép egyetlené ő, Aschér Ginsburg és a zsidó nép hódolattal vonul el a nagy halott tel-avivi sírja mellett.

Achad Haam emléke élni fog a zsidóság körében az idők végtelenségéig. Sírja a tel-avivi temetőben Nordau sírja mellett domborodik és a zsidóság két nagy elméje immár zsidó földön, a zsidó Pantheonban szövi tovább mélységes gondolatait és álmait a zsidó nemzeti otthonról és a zsidó kultúrközpontról.

Mikulás és mikulástalan zsidó lányok (1912)

A Lipótvárosban kétféle zsidó leány van: olyan, aki már rendezett és olyan, aki még csak ezután fog rendezni Mikulás ünnepélyt. Hogy pedig szépen megoszthassák maguk között az elsőbbséget és a sorrendet, alakítottak egy „Budapesti leányegyesület”-et és annak vezetősége állapítja meg, hogy a rendezendő Mikulás ünnepélyen melyik budapesti (értsd zsidó) leány legyen a Krampusz, melyik az angyal, melyik a csaplárosné, a gesztenyesütő, az immaculata (erre a szerepre vállalkoznak a legkevesebben) stb. Minthogy pedig a niceai zsinat határozata folytán csak „egyszer esik esztendőben Mikulás” természetes, hogy úgy kell beosztani a szerepeket, hogy mire a lipótvárosi zsidó leány férjhez menni készül, legalább egy ízben már részt vett lényen egy Mikulás-ünnepély rendezésében. Mert nagy szám ám ez k. atyámfiai a Lipótvárosban. Miként a vőlegény értékét legalább 30.000 K-val emeli a „tartalékos hadnagyi” cím, azonképen fontos körülmény a leány, illetve a lipótvárosi zsidó menyasszony nacionáléjában a Mikulás-rendezés, és a kor, nem, vallás, erkölcsi előélet, vagyoni viszonyok, gyónt-e már- be van-e oltva, nines-e valami különös ismertető-jele stb. stb. után feltétlenül ott van a kérdés: részt vett-e már valami Mikulás-ünnepélyen vagy nem? És jaj annak a zsidó hajadonnak, aki erre a kérdésre nemmel kénytelen válaszolni. Az ilyen szerencsétlen individuumnak jobb lett volna meg sem születnie, mint Mikulástalanul maradnia. Feltétlenül 40.000 K-val felemelendő az ilyen „közönséges” Mikulástalan leánynak a hozománya, különben ohne Geld und ohne Mikulás is ká chaszene...

Innen van az, hogy egy-egy Mikulás ünnepélyért annyira töri magát a Lipótváros leányserege. A *Schlesinger, Breitner, Bernauer, Basch, Weisz, Baumgartner, Pfeiffer, Tószögi, Grosz, Hatvány* kisaszonnyok rendezésében zajlott le a legújabb Mikulás-ünnepély a napokban. Az eddig még Mikulástalan leányok ezzel elvesztették Mikulástalanságukat és képesítést nyertek a „magasabb társaságba” való felvételle. Ugyebár szép lista? Csupa budapesti név és Szt. Mikulásnak a hódoló alattvalói. Milyen nagyszerűen nézett ki a Lilike! Csakúgy ömlött belőle a Szt. Mikulás kultuszának a malasztja, kipirult az a krisztusi szellem és meggyőződés tükrét ragyogtatta vissza és ez az üdvözítő pír csak akkor hagyta el orcáskáját, mikor a nagypapája

hozzálépve fennhangon mondatta „Itt van Lilike a kulcs, én elmegyek minchét imádkozni, a mamuska pedig még nincs otthon ...” Szt. Mikulás, és minche-ima!...

De Lilike csakhamar visszanyerte a lélekjelenlétét és mintha mi sem történt volna, tovább árulta a jótékonyág nevében a „nem árt a ruhának, nem árt a karácsonyfának” nevű sercegős viaszgyertyákat.

A Szt. Mikulás ünnepély a lipótvárosi zsidó leányok konfirmációja, melyet néha asszonykorukban is igénybe vesznek. Hála neked Szt. Mikulás, hogy alkalmat adtál Cion leányainak és asszonyainak, hogy a te nevedben jótékonykodjanak és „megerősödjenek”.

Magam pedig az összes lipótvárosi zsidó leányok nevében már most tiltakozom az ellen, hogyha a Pápa Ő Szentsége a kath. ünnepek számának csökkentésénél esetleg a Szt. Mikulás-ünnepet is el akarná törölni. Chasz vesolem! Ehhez már nekünk zsidóknak is „ehezokenk” van és ennél a kérdésnél már velünk is számolnia kell!

Dr. Dömény Lajos (1914)

Mikor a fájdalmas tőr a hihetetlenül hangzó szomorú tényt jelenté, hogy „Dr. Dömény Lajos nincs többé...”, megrendülésem utáni első percekben elvonult lelki szemeim előtt szegény barátomnak egész cionista pályafutása, amely — fiatalkorát tekintve — nála egyúttal egész életének is pályafutása volt...

Legélénkebben egy jelenet elevenedett meg előttem! Egy vidéki város zsidó közönsége előtt fejtegette eszméinket és mikor arról beszélt, hogy a mi ellenségeink főleg azzal igyekeznek munkánkat megakadályozni, hogy hazafiatlannak bélyegzik a cionizmust, háborgó lelkének egész elkeseredésével tiltakozott ez örületes vád ellen és hogy elkeseredése őszinte volt, mutatta az a pár könnyecsepp, amely e közben szemeiben felragyogott és pillanattig nem tudott szóhoz jutni az elfojtott fájdalom hatása alatt...

Finoman érzékeny lelkének igaz megnyilatkozása volt ez a megilletődés.

És ez a megilletődés ráereszkedik lelkekre, amikor gondolok a lemergi síkra, ahol hős honvédjeinek élén rohamot vezet az ellenség ellen, egy muszka golyótól találva, szívének vérével áldoz az egykor kétségbevonat hazafiság igazán szent oltárán és miközben szíve utolsót dobban, talán éppen arra a beszédre gondolt, amelyet saját könnyei akasztottak meg egykoron...

Mint ember és mint cionista az akadályt nem ismerő cselekedetnek volt a megtestesülése. Azóta, hogy azon a bizonyos Makkabeus-ünnepélyen mint fiatal jogász a „mi asztalunkhoz” költözött át, azóta, hogy ott vallomást tett arról, hogy „*a mai napig nem tudtam, hogy zsidó vagyok, nem neveltek zsidó szellemenben és az iskolában nem láttam magam előtt zsidóságot, nem ismerem a zsidó abc-t, de ma este megéreztem, hogy az vagyok és hogy önöknek igazuk van*”, egészen addig, míg a reá nézve utolsó *jóm hakippurim* alkalmából rendezett cionista istentiszteleten ő tartotta az ünnepi beszédet *a prófétákból vett héber idézetekkel tarkítva*, — e két időszak között mennyi akaratot, erőt kellett neki kifejtetni, hogy azzá legyen, ami ő nekünk volt.

Mint feladatának tudatában levő egyéniség, tudta azt, hogy zsidó közügyekben vezetőszerpet csak az van hivatva játszani, aki ismeri a zsidóság történetét, kultúráját, jártas annak lelki világában és világfelfogásában. Sietett tehát az általa be-

vallott és nem rajta múltott mulasztásokat pótolni. Szabad idejében a zsidó történet megismerésén búvárkodott. A héber nyelvet annyira sikerült neki elsajátítania, hogy nem került nagy nehézségbe a bibliát eredetiben olvasni.' Végtelen szeretete zsidósága és zsidó népe iránt csakhamar megtalálta az utat a zsidó néptömeghez, az oroszországi és galíciai bevándorolt szegény zsidókhoz, akiknek ügyes-bajos dolgaiban ingyenesen és fáradhatatlanul járt el és ezek révén még az orosz jiddisch-zsargont is folyékonyan beszélte a somogyi születésű fővárosi ügyvéd.

Cionista működésének legmaradandóbb eredménye a Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodájának a megteremtése volt. Mikor a Zsidó Nemzeti Alapra már milliók gyűltek egybe külföldön, a magyar cionisták több évi működés után még alig ismerték a cionistamunka ezen ágát. Ha akkori hivatalos lapunkat olvassuk, havonta egyszer találunk néha egy pár koronfs adományra, amelyet valaki a Zsidó Nemzeti Alap részére beküldött a lapnak, hogy azt a központnak eljuttassa. A rendszeres gyűjtést nem ismerték.

És *Dömény Lajos* egy szép napon íveket nyomtat, könyvecskéket küld szét, perselyeket rendel és osztat ki, kisasszonyt ültet be egy szobába, az országban bizalmi férfiakat nevez ki és máról-holnapra megteremti a Zsidó Nemzeti Alap magyarországi szervezetének egész tekintélyes hálózatát, amelynek működését azután az utolsó országos konferenciáig lankadást nem ismerő buzgalommal vezette és fejlesztette.

E mellett kivette részét az általános cionista munkából. Mint az országos bizottság tagja, a fővárosi és vidéki agitációs gyűlések egyik legkedveltebb és leghatásosabb szónoka volt. Közvetlen és barátságos modora mindenütt megkedveltette. Egy ideig egykori hivatalos lapunknak, a „Zsidó Néplap”-nak szerkesztője is volt, amikor *Bokor Ármin* elvtársunkkal nagy anyagi áldozatokat is hozott a cionista sajtó érdekében. A *Kadimah* cserkész szervezet körüli érdemei külön lapon fogják ragyogtatni elévülhetetlen érdemeit. A Makkabeának, a Vívó és Atlétikai Klubnak, valamint a Herzl-egyesületnek elnökségében kifejtett munkája élénken él mindnyájunk emlékében.

Mint zsidó és mint ember mindenkinek örömmel állott rendelkezésére. A „Chikago” és a Teleky-tér zsidósága sokat tudna beszélni arról, hogy mennyit fáradozott ő a különféle hatóságoknál az ügyes-bajos dolgaikban minden honorárium nélkül. Ha valamelyik orosz vagy galíciai zsidó testvérünknek valamely hatóságnál dolga volt, egyenesen „Dr. Déméni”-t keresték és őt mindig meg is találták. Az ilyen ügyvédi ténykedése miatt talán a legnagyobb és egyetlen honorárium egy — „talisz” volt. Jellemző rá nézve, hogy ezt az esetet büszkén emlegette ügyvédi körökben.

Szegény Dömény barátunk., A pólusának milyen tragikuma volna, ha véletlen épen egy orosz-zsidó golyójától találva esett volna el ő, aki minden idejét az ő megsegítésüknek és megszabadításuknak szentelte.

Nem folytatom tovább ... Eddig is mintha makacsul ellenkezett volna a tollam. Nem akarta leírni, hogy dr. Dömény Lajos ki nincs többé. Nem akart róla nekrológot írni... Nem! Ő még nagyon fiatal volt, sokat alkothatott volna még. Nem! Ő nem halt meg ... Nem írok tovább ... Ő még él... Még visszajön hozzánk ... Még visszajön hozzánk ... Es élni fog...

Szemle

Az athéni zsidó hitközség sürgönyileg üdvözölte a szaloniki zsidóságot abból az alkalomból, hogy Szalonikit a görögök elfoglalták. Az ízléstelenség és politikai ügyetlenség netovábbja. Tudnunk kell, hogy az athéni zsidó hitközségnek alig van 50—100 tagja, Szalonikiben ellenben 70—80.000 zsidó él. Már most mit gondolt az athéni „Kehilla gedolah?” Azt várta-e, hogy a szalonikii hitközség meg fogja köszönni az üdvözlést, és kiteszi magát annak, hogy ha másnap esetleg visszafoglalják a törökök Szalonikit, azoknak számot kelljen adniok a görögökkel való cimborázásról. Vagy pedig tudta, hogy a szalonikii hitközség nem válaszolhat, akkor miért hozta ebbe a kellemetlen helyzetbe a görög hatóságokkal szemben? úgy látszik az athéni hitközség nem tudta, hogy a szalonikii zsidóknak, eszükbe sem jutott örvendeni a görög uralomnak, mert a szalonikii zsidók tudták, hogy milyen az a kedves görög bánásmód a zsidókkal szemben. Es még egyet! A hazafias athéni zsidók miért kívánták azt, hogy a szalonikii zsidók ne legyenek hazafiasak — már mint török hazafiak — és 24 óra alatt egyszerre görög hazafiakká és török áruzókká legyenek? Nehéz probléma! Jól mondta dr. Levvin, hogy a zsidó istennek öt-féle imát kell meghallgatnia.

A IX. cionista kongresszus Hamburgban (1910)

Az egész világ- zsidóságának élénk érdeklődése és a cionista zsidóságnak majdnem türelmetlen várakozása után lezajlott immár a IX. cionista kongresszus. Akik nem meglepetéseket várnak minden kongresszustól, akik érett politikai megfontolással és higgadt gondolkodással kísérik az eseményeket, azok számára a IX. kongresszus eredmény telj es és kihatásaiban talán kiszámíthatatlan munkát végzett.

A török birodalomban beállott változások után, különösen a baseli programnak a kérdése toluult előtérbe. A kongresszust megelőzőleg a cionista sajtó legnagyobb része úgy találta, hogy a mai viszonyok mellett a baseli program régi alakjában fenn nem maradhat és minden oldalról sürgették annak különféle módosítását. Csak a higgadt és megfontolt gondolkodásúak tudtak felemelkedni a politikai érettségnek arra a fokára ,amelyen az alapvető, sarkalatos elvek és programmpontok stabilitásának a fontosságát felismerhetik és a változó napi eseményeknek nem tulajdonítanak akkora fontosságot, hogy miattuk az egész programot meg kellene változtatni. És azok, akik féltékenyen öröködnek a baseli program integritásán, igazán izgatottan várták, hogy a IX. kongresszus milyen álláspontra fog helyezkedni e tekintetben.

Hála dr. Nordau fényes eloquentiájának és meggyőző erejének, a IX. kongresszus egyhangú lelkesedéssel a baseli programnak épségben való fenntartása mellett foglalt állást és «ezzel a cionista-világ gondolkodása és felfogása a program tekintetében ismét egységes lett.

Sokkal fontosabb politikai momentumnak tartjuk ennél is Nordau beszédjének azon kitételeit, amelyekkel mintegy az egész kongresszus hangulatának a kifejezéseképen a cionizmus céljait ismerteti a török kormánnyal szemben. Örvendünk a férfias és nyílt kijelentésnek, mellyel a kongresszus egyszerűenkorra véget vetett néhány török államférfiú azon sóvár reményeinek, hogy a zsidó népet a török birodalom minden részében (Palesztina kivételével) fogják majd szétszórva letelepíteni, hogy így könnyebben asszimilálódva teljesen ottománokká válhassanak. Nyíltan és őszintén hangoztatta Nordau, hogy a *cionisták zsidó*

nemzeti életet akarnak élni Palesztinában, de nem asszimilálódni Törökországban. Reméljük, hogy ezzel a felfogással a török politikusok körében is tisztult a helyzet.

Örvendetes jelenség az amerikai szocialista munkáspártnak a cionista szervezetbe való visszalépése, melytől talán a Zangvill vezetése alatt álló territorialista-pártnak szervezetünkbe való visszalépését is remélhetjük.

Az Oppenheimer-féle szövetségi alapon való telepítés eszméjének a megvalósítása, a Palesztinai Agrár Hitelintézet megalapítása, — melyhez, mint nem hivatalosan értesülünk, a török kormány koncesszióját is megkaptuk — mindmennyi fontos alkotása a IX. kongresszusnak, melyekre mindnyájan meglepéssel és megnyugvással tekinthetünk.

És még egy körülmény az, amely megnyugvást tölt el bennünket és fokozottabb bizalmat önt belénk a cionista-eszmék térhódítása tekintetében: Wolffsohn Dávid elnökünk egyénisége.

A IX. kongresszuson volt alkalmunk meggyőződni róla, hogy Herzl halála után mozgalmunk vezetése jobb kezekbe nem kerülhetett volna, mint Wolffsohn kezeibe. A kongresszuson tartott beszédeivel és felszólalásaival, a praktikus, megfontolt és egészségesen gondolkodó politikai személyiség kellemes benyomását tette mind a jelenlevőkre, még ellenfeleire is. És ha a vita hevében támadták is, ha a túlheves és sokat váró orosz delegátusok tétlenséggel és rá nem termettséggel vádolták őt, maga az az egy körülmény, hogy egy egész éjjelen át tartó izgalmas vita és tanácskozás után sem talált a kongresszus méltó embert, akit Wolffsohn örökébe ültethetett volna, bizonyítja legjobban, hogy Wolffsohn Dávid elnökünk a cionistamozgalomban nélkülözhetlen és — ez a legfényesebb elégtétel és bizalomnyilvánítás az ő számára.

Ha csak provizórikusan is tovább vezeti mozgalmunkat, nyugodt lélekkel nézünk a jövő elé és hisszük, hogy a X. kongresszus a Wolffsohn provizóriumát méltóan fogja igazolni.

Nyílt levél báró dr. Kohner és dr. Feleld Béla urakhoz

(1914)

Uraim!

Az ország egész zsidósága örömmel és mondhatnám újjá-
éledve hallotta pesti izr. hitközség utolsó közgyűlésén az Önök
hatalmas szózatát, amely a szó igaz értelmében minden komo-
lyan gondolkodó becsületes zsidónak érzelmeit juttatta ki-
fejezésre.

önök Uraim abbeli nézetüknek adtak kifejezést, hogy a
pesti izr. hitközségnek, mint a világ legnagyobb hitközségei
egyikének a magyarországi zsidóság közéletében vezérszerepet
kell betöltenie. A pesti zsidó hitközségnek lenne a feladata, hogy
minden zsidó közérdekű ügyben a kezdeményezés és útmutatás
munkáját elvégezze.

Egy új korszaknak a kezdetét vártuk és várjuk még most
is a magyar zsidóságra ettől az Önök szózatától. Vigasztaló szó-
zatként hatottak reánk az Önök súlyos kijelentései és nekünk
fájna legjobban, ha ez a szózat a pusztába hangzó szó maradna.

Uraim! A legmegfelelőbb időben, a legmegfelelőbb alka-
lom kínálkozik arra, hogy a pesti izr. hitközséget évtizedes tes-
pedés után most végre az életet adó és érdeklődést teremtő
zsidó közélet terére kivigyék és egy csapással belekapcsolják ezt
a hatalmas szervezetet a világ többi zsidó szervezeteibe olyan
méltóságteljes és tekintélyt adó formában, hogy ezután a világ
egész zsidósága a pesti nagy zsidó hitközséget méltán megillető
tisztelet és elismerés hangján fog megemlékezni róla.

Önök Uraim széles látókörű férfiak módjára felismerték
azt, hogy a pesti zsidó hitközségnek felül kell emelkednie az
országos érdekű ügyeken is és azt Ígérték, hogy érdeklődéssel
fogják kísérni a zsidóság minden mozgalmát és abból ki is fog-
ják venni méltó részüket.

Uraim! Felteszem és bizton meg vagyok róla győződve,
kogy Önök, mint a pesti izr. hitközség vezéreibei ismerik azt
a *nagy kultúrharcot*, amely most a palesztinai zsidóság körében
dul, és amelynek hullámai megcsapták és tette készítették a
világ egész zsidóságát.

Tudják Uraim, — hiszen a világ egész zsidó, sőt nem-

zsidó sajtója hetek óta foglalkozik az ügygel — hogy a berlini *Hilfsverein der deutschen Juden* a világ egész zsidóságának igénybevételével technikumot alapított *Haifában*, amelynek ez év tavaszán kellett volna megnyílnia. A technikum felépítéséhez és fentartásához szükséges összegeket főleg amerikai és oroszországi zsidók adományozták abban a tudatban, hogy ez az intézet egy *héber nyelvű* zsidó főiskola, és mintegy betetőzője lesz annak a nagy és értékes kulturmunkának, amelyet a palesztinai két héber gimnázium, a számtalan héber nyelvű népiskola és tanítóképző a héber nyelvnek Palesztinában való újjáébredése és élő nyelvvé való fejlesztése terén kifejtett.

Ám a *Hilfsverein* eddigi elvének feladásával és minden jobb érzésű és a héber nyelvért és kultúráért lelkesedő zsidó legnagyobb meglepetésére úgy határozott, hogy a *nem német pénzen épült* intézetet a német kormány keleti politikájának szolgálatába akarja állítani, és a héber helyett a német tanymelvet akarja ez intézetben bevezetni.

A palesztinai zsidóság — a chalukából élő értéktelen elemek kivételével — egyhangúlag tiltakozott ezen határozat ellen és a héber nyelv ellen intézett eme merénylettel szemben a legnagyobb ellentállásra készül. Tanárok és tanítványok elhagyták a *Hilfsverein* iskoláit és pár nap alatt a palesztinai zsidóság *a saját maga erejéből* új iskolákat teremtett, amelyek kizárólag a héber nyelv és a zsidóság kultúráját fogják szolgálni.

És a palesztinai zsidóság ezen öntudatos és komoly fellépése tette készttette az egész világ zsidóságát. A palesztinai zsidóság ne legyen semmiféle idegen nemzetnek a kulturhordozója és minden zsidó leghőbb vágya, hogy *ott Palesztinában* — ahol a zsidóságnak nem kell az idegen környezet nehézségeivel számolnia, — az ott élő zsidóság a már megalapozott héber nyelv és kultúra jegyében fejlődjék tovább, mert csak így remélhető, hogy a chalukka könyöradományain élősködő zsidóságból egy öntudatos, modern és munkára kész új generáció támadjon.

Az egész világ zsidósága segítségére sietett a palesztinai zsidóságnak, hogy az új nemzedéket a *Hilfsverein* németesítő törekvéseitől megmentse. Teljesen függetleníteni akarják őket ettől a szervezettől és e végből megalakult a *Héber palesztinai iskola egyesület*, amely ezután minden palesztinai iskolának fentartója lesz.

Eddig pár hét alatt mintegy 100.000 márka gyűlt egybe erre a célra. Zsidó intézmények, egyesületek és hitközségek egymás után siettek leróni adójukat a héber kultúra biztosítására.

Uraim! A magyar zsidóság köréből eddig csak igen kevesen vettek tudomást erről *a zsidóság történetében fordulópontot jelentő kultur-küzdelemről*. Önökön a sor uraim, hogy szózatukhoz és ígéretükhöz képest a pesti izr. hitközséget is odaállítsák

a palesztinai zsidóság hebraisálásaért folyó küzdelem tuz-vonalába.

A kérdés Uraim az:

Akarjuk-e, hogy a húsz évi verejtékes munkával megteremtett és Palesztinában új életre támasztott héber nyelv most a Hilfsverein orvtámadásának áldozatául essék?

Akarjuk-e, hogy Palesztina zsidósága a nekünk teljesen közömbös, sőt idegen német nyelvnek a terjesztője legyen és végeredményben ismét a zsargon foglalja el a helyet ott, ahol most már minden zsidó a biblia zengzetes nyelvén érintkezett egymással?

Akarjuk-e, hogy Palesztinában is száműzve legyen a héber nyelv iskoláinkból és végül akarjuk-e, hogy a most felserdülő új nemzedéket egy pár lelketlen német zsidó személyes becsvágyból a német politika eszközévé alacsonyítsa le, ahelyett, hogy az eddigi úton tovább haladva a zsidóság szebb jövőjének a szolgálatába állítaná őket?

Uraim! A palesztinai iskolák ügye nem cionista *ügy*, közös ügye ez minden zsidónak, aki a szent földért és szent nyelvünkért még rajongani és lelkesedni tud.

És épen azért, mert Önöket Uraim ilyen zsidóknak ismerem, hivatkozva ünnepélyes ígéretükre, a legmélyebb tisztelettel kérem Önöket, hogy erre az ügyre a pesti izr. hitközség figyelmét felhívni és közismert befolyásukkal oda hatni méltóztassanak, hogy a palesztinai héber iskolák részére a pesti izr. hitközség nagyobb összegű évi szubvenciót biztosítson — a bécsi hitközség mintájára.

A pesti izr. hitközség ezen állásfoglalása az ország többi hitközségeire is irányadó hatással lesz és a magyar zsidóság így egyszerre bele fog kapcsolódni a külföldi zsidóság nemes mozgalmába.

Uraim! Az önök szózatukat a megvalósulás stádiumában szeretném látni és remélem, hogy látni is fogom.

Palesztinai levegő egy budapesti kávéházban

(1913)

Ott ültünk a kávéházi asztalunknál és a cionista kongresszuson jelen volt vendégeket hallgattuk. Még mindig akadt valami új, érdekes elmondani való, amiről még senki sem beszélt. Még mindig voltak néhányan, akik hallani akarták, hogy is volt az azzal a bécsi postaigazgatóval, aki a kongresszus postahivatalának azért nem akarta engedélyezni a héber köriratú pecsétet, mert nem akart kikezdeni a zsargon híveivel. Mások viszont az iránt érdeklődtek, mikép tudtuk meg, hogy a németországi elvtárs, aki nem akarta magát megnevezni és aki 100.000 fret adott a létesítendő héber egyetemre, — Wolffsohn Dávid volt? ...

Apropos! A héber egyetem? Lehetséges lesz-e egy modern főiskola, ahol minden tantárgyat héberül fognak előadni? Lesznek-e hallgatók, akik megértik majd a héber előadásokat és lesznek-e alkalmas tanárok, akik előadásait héberül fogják megtartani. Hogy is nézhet ki egy ilyen héber iskola Palesztinában? ...

Egyszerre egy napbarnított arcú, kellemes megjelenésű és elegánsan öltözött fiatalember közeledik az asztalunkhoz és a cionisták iránt érdeklődik. Mikor megtudja, hogy jó helyen jár. barátságos „Salom!”-mal köszönti a társaságot és bemutatkozik.

„Sémi Avram Dánon!” Avram Dánon vagyok, a jeruzsálemi héber tanítóképzőben végeztem és most Bécsbe megyek, ahol a kereskedelmi akadémiára iratkozom be, hogy azután Palesztinába visszatérve a kereskedelmi pályán keressek foglalkozást”.

Mondanom sem kell, hogy palesztinai testvérünket annál nagyobb örömmel fogadtuk, mert hiszen — hogy úgy mondjam: — éppen a legaktuálisabb pillanatban érkezett hozzánk.

Mi természetesen azonnal ostrom alá fogtuk a jövevényt és mikor megtudtuk, hogy a bécsi vonat induásáig csak egy félórát tölthet körünkben, még nagyobb erővel intéztük ellene az ostromot. Szerettük volna, ha e rövid idő alatt mindent elmond ami minket érdekelt.

Avram Dánon németül kezdett beszélni, hogy mindnyájan megértsük. Elmondja, hogy jómódú szerajevói szülők gyermeke-Atyja erős cionista érzelmű zsidó és ezért iskolái elvégzésére

Palesztinába küldte 11 éves korában. Avram Dánon ma 19 éves. A Hilfsverein der Deutschen Juden jeruzsálemi intézetében végzett. Mikor kiment Palesztinába, egy szót sem tudott héberül, csakis a spanyol zsargont beszélte. Ma perfektül beszél a héber, német, francia, angol és arabs nyelvet. Német zsargont abszolúte nem ért. A tanítóképzőben a legtöbb tárgyat héberül tanítják. Még az algebrát is.

„Hát négyzetre emelni és köbgyököt vonni lehet héberül is?” — csodálkozott az egyik hallgatója.

„Mindenne meg van már a héber kifejezésünk — válaszolja Dánon”. Így például „négyzetre emelni”: „leharbia”. Köbgyököt vonni: „lehoci et hasores”, pl. a^2 (á a négyzeten) héberül: á merubah, a^3 (á a köbön) héberül: „á mesulas”. A matematikát egy németországi professzor, dr. Hammerstein tanítja — héber nyelven.

Ezután a tornatanításról beszél. Itt is héber a vezényszó. A torna héber kifejezése: „hitamlut”. A vezényszavak: kadimah! (előre!), jeminah! (jobbra!), szemolah! (balra!), hachlifu cead! (lépést változtatni) stb....

Az intézetben összesen 70 hallgató volt ez idén.

Képesítőt nyert 8. Ezek mindegyike a kolóniákon kapott állást a héber népiskolákban.

Kedves szokás az intézetben az évenként chanukka alkalmával rendezett Makkabeus ünnepély. Ezen az ünnepélyen az összes hallgatók és az intézethez kapcsolt népiskola növendékei vesznek részt. Az ünnepélyen az az évben érettségiző hallgatók valamennyien kötelesek egy héber beszédet tartani. Ez idén tehát 8 beszéd volt. Az elemi iskola növendékei héber dalokat adnak elő. Avram Dánon hamarjában el is dúdolt ott előttünk egy kedves kis eredeti palesztinai héber dalt, amely most a legkedveltebb az egész országban. Bájosan andalító keleti zsidó ének ez, mely az ősök földjének az újra — virágzásáról szól.

„Po beerec chemda tavah”. Ez a bájos dalnak a címe és refrén ja:

„Som jifrach szefasz hatorah,
Siru sir, sir, sir,
Gilu gil, gil, gil,
Rinu rin, rin, rin,
Od jinaczu haniczanim”.

Ezenkívül Bialik verseit szavalják és éneklük.

Avram Dánon egy kellemetlen incidensét is elmeséli, amely végül azonban elég kellemesen végződött. A Balkánháború kitörése idején Törökország, mint szerajevói honost, be akarta sorozni katonának. A boszniai annexió által tudvalevőleg a volt török alattvalók eo-ipso osztrák-magyar alattvalók lettek. Ennek dacára őt Palesztinában török alattvalónak tekintették és miután az osztrák-magyar konzulnál sem nyert oltal-

mat, jónak találta egy időre elhagyni Palesztinát. Port-Saidban egy kereskedőhöz szerződött mint angol tolmács és ennek társágában tevékenyen bejárta Eritriát, Abessiniát, sőt Ugandáig is eljutott. Adi Szabébában, Abessinia fővárosában megismerte a falasakat, ahol egyébként találkozott dr. Feitloviescsal és a két Falasa-fiúval, akiket Jeruzsálemben neveltek fel és akik most tértek haza a Falasak közé, hogy ott mint tanítók működjenek. Jermijah és Salamoh, a két falasa tanító szintén ott végeztek, ahol Avram Dánon. Érdekes és kedves epizódot mesélt neki dr. Feitlovics. A falasak hite szerint a messiást „Matiszjóimnak” (Isten adománya) fogják nevezni. Feitlovics beszélt neki a cionizmusról és Herzlről. Ekkor megkérdezték tőle, hogy mi volt Herzl másik neve. Mikor megmondta nekik, hogy „Theodor Herzl” és megmagyarázta, hogy Theodor ugyanazt jelenti görögül, mint Matisziahu héberül, ujjongani kezdtek és Herzlről, mint messiásról beszélnek azóta.

Az indulás ideje elérkezett és Avram Dánon miután még megmutatta az intézet bizonyítványát, amely egyik oldalán héberül, másik oldalán német nyelven volt kiállítva — szívélyes szavakban búcsút vett tőlünk.

Mi még sokáig ültünk szótlanul és úgy éreztük, hogy ebben a félórában a kávéház füstös levegőjét kiszorította Palesztina tiszta levegője.

A Makkabea „öregjeiről”

(1913)

Most, hogy a Makkabea tízéves fennállását ünnepli, nem lesz érdektelen végigtekinteni a Makkabea „öreg” tagjai között. Tíz esztendő rövid idő. Alig elegendő ahhoz, hogy az egyetemi ifjú tanulmányait befejezve pályáját az élet nehéz mezején megkezdje.

E rövid idő alatt elég tekintélyes számmal kerültek ki a Makkabeából eddig is „öregeink”, akik az ország minden táján terjesztik a Makkabeából magukkal vitt szellemet és eszméket.

A Makkabea legelső elnöke, dr. *Krausz* Sámuel tanár, nagy fájdalomkra, rövid tanulmányainak befejezése után egy reményteljes élet küszöbén meghalt. Ugyanez a tragikus sors érte dr. *Kohn* József orvos és dr. *Aufricht* Béla ügyvéd tagtársunkat, kiket ugyancsak pályájuk kezdetén szólított el a könyörtelen végzet körünkből.

Legyen az ünnep első órája az ő emléküknék szentelve.

És most tartsunk szemlét a mindnyájunk örömeire legjobb erőben és egészségben élő „öregeink” fölött... Legyen ezek között az első:

Bokor Ármin barátunk, jelenleg a nagyváradi orth. polgári iskola tanára, aki a Makkabea első éveiben és a magyarországi mozgalom megalapozásánál elévülh ételen érdemeket szerzett. (Fájdalom a cikk megjelenése óta ő is meghalt.)

Bisseliches Mózes mérnök, gépgyártulajdonos Budapesten, a Makkabea „öregei” között is a „legöregebb”, értve az „öreg” szó alatt a nagy képzettségű és erős logikájú zsidó fejet.

Dr. *Eisenberg* Bernát bonyhádi ügyvéd. A Makkabea egykori universal-zsenije. úgy szökött át az orosz határon gyermekkorában és saját erejéből a tudás akkora magaslatára küzdötte fel magát, ahová igazán csak egy „orosz” zsidó juthat fel önmagától. Ma egy magyar város elsőrangú ügyvédje, bár egyetemi tanulmányai alatt mindenki egyetemi katedrát jósolt neki.

Dr. *Dömény* Lajos ügyvéd Budapesten, a zsidó nemzeti alap magyarországi megszervezője és mai napig is erőskezű vezetője. A Makkabea egyik legnépszerűbb és legkedveltebb „örege”. (Hősi halált halt 1914-ben.)

Dr. *Kahan* Nison ügyvéd Budapesten. A Makkabea újszólván az ő kezdeményezésére alakult. Tíz óv óta aktiv mun-

kása, agitátora a szervezetnek. A Makkabea közkedvelt rexbibendije. Energikus és egyszóval: Kahan.

Dr. *Schönfeld* Áron főrabbi Besztercebányán. Alapítótagja a Makkabeának. A Herzl Tivadar halálakor tartott gyászünnepélyen tartott nagyhatású gyászbeszédet. Egy ideig a Makkabea elnöke is volt.

Dr. *Orbach* Henrik zimonyi főrabbi, a Makkabea alapítótagja.

Dr. *Patai* József tanár, a Múlt és Jövő szerkesztője. A héber költőket ő ültette át kitűnő fordításban magyar nyelvre. Különbösen minnek sértsük őt meg? Patai József és punktum.

Beregi Ármin mérnök Budapesten, a Magyarországi Cionista Szervezet elnöke, a Zsidó Szemle főszerkesztője. A legpompásabb előadó, író, műkritikus, akinek szekrényében eldugva a saját gyönyörűségére megirt annyiféle dolgozat fekszik, hogy egy kis könyvtárra való telne ki belőlük.

Dr. *Lówi* József orvos Komádiban. A Makkabea legszorgalmasabb felolvasója volt mindig. Orvos létére különösen az irodalommal szeret foglalkozni. Egynéhány fordítása meg is jelent a Magyar Könyvtárban. Ha nem volna zsidó, mint orvos is katedrát kellett volna kapnia. (Jelenleg Kassán él.)

Dr. *Wurmfeld* Zoltán orvos Szombathelyen. A Makkabea egyik legszorgalmasabb alapító tagja. (Mehalt.)

Bató Lajos a Dunagőzhajózási Társaság főtítkára. Bécsben, a bécsi cionista kerületi bizottság volt elnöke. Nagy képzettségét főleg a zsidó publicisztikában érvényesíti. Több külföldi előkelő zsidó folyóirat és a zsidó Enciklopédia munkatársa. Kitűnő dolgozatait lapunk olvasói is régóta ismerik.

Dr. *Künsztler* Mór a zsidó kórház orvosa Budapesten. Alapító tagja a Makkabeának. A nemzeti alap és a share-klub megszervezésében nagy érdeme van.

Dr. *Grünhut* Henrik. Tanár Debrecenben. A Makkabea „Chajim” néven ismert kedvence. A zsidó népdalokat ő ismerette és kedveltette meg a legelső években a Makkabeával.

Dr. *Elek* Márton tanár Zalaegerszegen, alapító tagja a Makkabeának.

Deutsch Arthur mérnök Budapesten. A Makkabea kedvenc „maecenása”.

Schwarz Antal tanár Turócszentmártonban.

Dr. *Drexler* Miksa főrabbi Temesváron. A Makkabea alapító tagja.

Widder Salamon tanár Budapesten, a Makkabea alapítótagja. (Jelenleg Pozsonyban.)

Dr. *Platschek* Gyula ügyvéd Holicson. A Makkabea alapító tagja.

Schey Hugó főkönyvelő Sopronban. Egyik legáldozatkészebb és legradikálisabb tagja a Makkabeának. A cionista

Sport-Egyesület megteremtésében főérdeme van. (Palesztinában él.)

Dr. *Weiler* Béla ügyvéd Sopronban, A Makkabea alapító tagja és volt elnöke.

Dr. *Kohn* Gyula ügyvéd Sopronban, alapító tagja a Makkabeának.

Dr. *Alt* Zsigmond ügyvéd Budapesten. A Mizrachi Szervezet alelnöke.

Eagendorfer Jenő kerskedő Szombathelyen, a Makkabea alapítója.

Dr. *Gerstl* Ignác főrabbi Nagyszentmiklóson. (Mehalt.)

Dr. *Enten* Manó főrabbi Marczali. (Most Kassa kitűnő főrabbi.)

Dr. *Pfeifer* Izsák főrabbi Monor.

Dr. *Barta* Rezső orvos Mányok.

Dr. *Schönfeld* Ferenc orvos Székesfejérvár.

Dr. *Glück* Samu orvos Szombathely.

Dr. *Tomaschoff* Baruch ügyvéd Nagy-Tapolcsány, a Makkabea elnöke volt. (Most Pozsonyban él.)

Dr. *Zlattner* Oszkár ügyvéd Csacszán. (Jelenleg Kassán.)

Dr. *Füredi* Róbert Károly ügyvéd Pozsony.

Dr. *Schik* Lavoszlav ügyvéd Zágráb. A Makkabea zsidó statisztikusa.

Widder Manó kereskedő, a Makkabea alapítója. A nemzeti alap bizottság tagja, Budapest.

Lindenbaum Dávid nagyvállalkozó Budapesten, a mozgalom lelkes híve és a nemzeti alap bizottság tagja. (Mehalt.)

Lindenbaum P. Lipót mérnök, a Mizrachi agilis elnöke, Budapesten.

Dr. *Klein* Henrik orvos Budapest.

Amint látjuk, hála Istennek, szép számmal vagyunk képviselve a hivatások minden terén.

Hát a fiatal Makkabea? Szinte csupa öreg van már a fiatalok között is. Dr. *Lukács* Leó, valósággal kiképzett zsidó *publicista* már ma. A kis *Simon* Lajos. írásai után ítélve a „legvénebb” szociológusnak gondolná az ember. Dr. *Jordán* Viktor, a Makkabea ezidőszerinti elnöke, valóságos diplomata. És a többiek mind a legszebb reményekre jogosítanak.

Valóban büszkén ünnepehetnek a Makkabea öregjei, ha munkájuk eredményén végigtekintenek.

Szukoth a Goluszban

(1913)

„És sátrakban lakjatok hét napon át, hogy tudják meg a ti nemzedékeitek, hogy sátrakban laktak őseitek, Egyiptomból való kivándorlásuk útján...” A saját földjén, a saját szőlőtőkéje és fügefája árnyékában lakozó boldog nemzedéknek szól a bibliai parancs, hogy jólétükben és biztos otthonukban ne feledkezzenek meg arról, hogy egykoron őseik a pusztában vándoroltak és magukkal vitt sátraikban táboroztak mindaddig, míg eljutottak az úr által megígért földre... A honfoglalás nehéz munkáját akarta örök időre emlékezetébe idézni a késői utódoknak.

Milyen fenséges ünnepe is volt a Szukoth a zsidóságnak Palesztinában!... A zsidó földműves egész évi munkájának a gyümölcsét learatta, behordta szőlőjét és gabnáját és mikor végigtekintett boldog megelégedettségben az évi munka eredményein, mikor szilárd alapon álló biztos otthonában visszagondolt őseinek történetére, hét napra kivonult kőből épült házából és a szabad keleti ég alatt felütött sátorba költözött, hogy az ősök emlékének hódoljon... Majd az ünnep beállta előtt lement a zsidó a maga kertjébe és levágta az ethrog fa legszebb gyümölcsét, és azt pálma és datolya levelekkel csokorba kötve, tempomba vitte és azzal dicsérte földjének Urát.

És az ifjúság, Cijon ifjai és leányai az ünnep örömeire kivonultak a szőlőkke, ahol igazi népéletre valló zsidó szüreti multságokat rendeztek. Mindez akkor volt, amikor állott a Héehal, amikor a zsidóság saját otthonában, saját földjén élt, saját földjét művelte és saját ünnepeit ülte

És hogy néz ki a Szukoth ünnepe a Góluszban? Mondjuk Iviebben.

Mendel Beilis a börtönben ül. Neki tehát sátorra abszolúte nincs szüksége. De ünnepel Mendel Beilis testvére, a sógora, a nagybátyja, az egész atyafisága. Szukoth előtt egy nappal otthon ülnek bezárt ajtók megélt, esetleg a pincében, vagy a padláson rejtőztek el, mert nem lehet tudni, hogy melyik pillanatban tör ki a pogrom, melyik pillanatban zavarják meg „békés otthonát”. És akkor a kiewi zsidónak eszébe jut a szukoth, a biblia parancsa. Eszébe jut, hogy nem mindig voltak olyan szabad emberek, mint most. Nem mindig volt olyan biztosított otthonuk, olyan kényelmes és zavartalan életük, mint most

Kiewben és akkor otthagyják pincebéli vagy padlásbéli rejtekhelyüket és miután a titkos nyilasokon előbb szétnéznek, hogy nincs-e az „igaz oroszok” egy bandája az udvarukon, lábujjhegyen lemennek az udvarra, felépítik a sátor, hogy hét napon át abban lakozzanak, visszaemlékezvén arra, hogy őseik a pusztában mennyit szenvedtek, hogy vándoroltak, hogy nem volt hazájuk, nem volt otthonuk ...

Nemde kedves aktualitás? Ha nem volna olyan rettenetesen siralmas a helyzet, kacagni kellene eme borzasztó sorsirónián.

Ünnepelni kell, visszaemlékezni arra, hogy őseink hazátlanul vándoroltak... Mert ma már nem vándorol a zsidóság. Ma csak 150.000 zsidó vándorol ki Oroszországból évenként és még sok ezren a többi országokból. Igaz, hogy nem a pusztán keresztül vándorolnak. Gyönyörű, kultúrától ápolt vidékeken visz el útlejtő, óriási hajók fedélközén szorongnak egymás mellett és szívszorogva várják, hogy túl a tengeren nem lesznek-e kénytelenek újra hajóra szállani, mert nem engedik be az „ígéret földjére”. Vájjon ezeknek a vándor-zsidóknak is szükségük van ünnepi sátorra, hogy meg ne feledkezzenek őseik szenvedéseiről? ...

Így fest a gólusz zsidóság hamis képe. Ünnepei aktualitásokat veszítették. Szukkoth helyett Tisbeavot kellene ünnepelni, sátor helyett kőházat kellene építeni azoknak, akik egész évben sátrakban laknak.

És a góluszban nincs ünnepe a zsidóságnak. A góluszban Szukkoth van egész éven át és ha akadna egy nap, amikor a zsidó biztos alapon nyugvó otthonban élhetne, ezt a napot kellene ünnepé avatni.

Szukkoth ma csak Palesztinában van. Csak ott van igazán értelme az ünnepnek. Ott a mi testvéreink joggal vonulnak sátrakban 7 napra, mert ők már megtalálták azt a földet, amelyre ez az ünnep szabva van. Lesz-e egyszer Szukkotja a gálut-zsidónak is?

Lux Terka korrigálja a bibliát

(1913)

Lux Terka asszony, — akiről nem tudom, hogy zsidó volt-e valaha és azután kikeresztelkedett, — egy idő óta fejébe vette, hogy ő a paraszti módra megcsinált ó-testamentumot a modern kor igényeinek megfelelően át fogja alakítani, és így jöttek létre az Ő „Ó-Testamentum” című tárcasorozatának egyes részei, amelyek a P. H. -ban látnak napvilágot.

Lux Terka asszony irodalmi és művészeti tehetségéhez igazán semmi közünk sincs. Ha nagyon nagy súlyt helyez rá. szívesen elismerjük azt is, hogy a biblia legszárazabb mondatában több művészi, több poézis és finomság van, mint az ő egész felhígított és kibővített „ó-testamentumában”. Ha művészi és irodalmi szempontok vezették e vállalkozásnál, úgy igazán felesleges erőpazarlást végzett. Avagy nem kell erőkifejtés ahhoz, hogy az ó-testamentum egyszerű, de mindamellet poétikus és tömör stílusú, diszkrétan finom legendáiból olyan hétköznapi pornográfiát lehessen csinálni, amelyből hiányzik minden művészet, minden költőiség és amelyben a bibliai hangulatot legfeljebb az a töméntelen „szóla, vala és monda” alkotja, amelyeket azonban a Károlyi biblia — fordításban is megtalálunk, anélkül, hogy a bibliai történet a maga eredetiségétől meg volna fosztva.

Hogy Lux Terka különös szeretettel csinált „bibliai tárcát” Hagár és Putifárné történetéből, Saráh asszony féltékenységéből, az csak természetes.

Amily finom és diszkrét a biblia meséje Putifárnének Józsefhez való viszonyáról, olyan ízléstelen és művészietlen Lux Terka meséje, amely a Fidibusból ismert beszúrásokkal és körülírásokkal igyekezett az „Ó-Testamentum” elavult szellemét a Lipótváros modern leányaival modern módon megismertetni.

De ezt csak mellékesen! Hiszen nem vétettünk még olyan nagyot, hogy mi lennénk kötelesek Lux Terka írni-tudatlanságát bebizonyítani.

Ami minket mégis arra késztet, hogy vele foglalkozzunk, az már nem irodalmi és nem művészi dolog! Sőt éppen ellenkezőleg. Egy ízléstelenség, sőt joggal mondhatjuk, egy bánté durvaság az, melyet Lux Terka bibliai-faragványai közben újabban elkövetett. És ez a körülmény nagyon megerősíti abbéli gyanúmat, hogy Lux Terka asszony renegát. Hogy zsidó ilyet

nem írhat, az kétségtelen. De nem írhat ilyen egy jóízű, józan keresztény író sem. Ilyet csak egy zsidó renegát írhat, aki előtt többé ízléstelenség nincsen.

Lux Terka utolsó tárcája „Mózes haláláról” szól. Lux Terka rettenetesen megható módon, rém sok kérdő, felkiáltó és gondolatjellel spékelt dialóg keretében mutatja be Mózes halálát a Nébó hegyén. A dialógot Jozsuevel folytatja. És itt tudjuk meg, hogy Lux Terka egészen új megvilágításban mutatja be Mózes halálát. Egészen új iskolája van ezen a téren! Miért is ne? Ha lehetnek a különböző filozófiai felfogásoknak iskolái, ha a Bész-Samaj és Bész Hillél között lehetnek bizonyos kérdésekről nézeteltérések, miért ne lehetne akkor Lux Terkának külön felfogása Mózes haláláról?

Lux Terka tehát Mózes mint a lelkiismerete által raegnardosott, megbukott hőst mutatja be, aki a Nébó hegyén mindenkitől elhagyatva fejezi be életét. Közben, a halál tusa lázálmában víziói vannak Mózesnek. Lux Terka hol vadgalambot, hol más madarat, repkedtet Mózes feje körül. Az egyik madár arról beszél neki, hogy az „ő törvényei túlszigorúak”. Majd születni fog az Istenfia, ha a föld többé nem bírja el az emberek gonoszságát és az Isten fiát el fogják adni 30 ezüst forintért”.

Majd ismét egy asszonyt lát Mózes. Lux Terka okos asszony. Meg is mondja mindjárt, hogy ez az asszony Magdaléna, aki szemrehányást tesz Mózesnek, hogy „ő a kegyetlen törvény”, „hogy Mózes bünteti a parázna nőt. míg az Isten fia annak is megbocsát”. Mózesnek rettenetes kínjai vannak eme parázna nő és Lux Terka mondásai miatt. Most megint Józsuéhez fordul Mózes és szemrehányóan mondja neki: „Te vagy ama tanítvány, aki eladá urát 30 ezüst pénzért!”

Mózes még a keresztfeszítést is látja Lux Terka szerint és hallja, hogy az Isten fia így sóhajt fel a keresztfáról: „Bocsáss meg nekik Atyám, mert nem tudják mit cselekszenek!” Mózes csodálkozva hallgatja e szavakat „amilyeneket ő még sohasem hallott”... Mózes megint egy madarat lát a szemközi fügefán. A fügefa Lux Terka irodalmi „betétje” a mesébe. A madártól megtudja Mózes, hogy ő csak a törvényt adta, de a kegyelem és az igazság más által fog adatni. „E szerint az é» dolgom nem a fontosabbik vala”. így szólt Mózes. A madár elrepült és Mózes visszaesett a földre, teste nagyot rándult és meghala...

Nemde ízléses beállítás? Mózes, a szerénység mintaképe, Lux Terka szerint irigykedve hal meg, amiért az ő dolga nem a fontosabbik volt, pardon vala! ...

Ízléstelenség és durvaság egy népnek a hitét és vallásos meggyőződését ilyen vásári fércmunkával arculütni és a zsidóság legnagyobb prófétáját és tanítóját, akiről a zsidó legenda azt tartja, hogy Isteni csók által halt meg, — ilyen eszelős

víziók szereplőjévé megtenni olyan bűn, amelyet még a legingesőbb irodalmi érték kedvéért sem volnánk hajlandók megbocsátani. Különösen pedig ízléstelenség és durvaság az a minden irodalmi értéket nélkülöző forma, amellyel ezt Lux Torka teszi és fokozza az ízléstelenséget, hogy egy olyan lapban jelenteti meg ezt az ostobaságot, melynek nagy részt zsidó olvasói vannak és hogy éppen a zsidóság legnagyobb ünnepének előestéjén tartotta jónak ezt megjelentetni.

Szemle

A balkáni háború a legfényesebb bizonyítéka annak, hogy mennyire lehet valaki kitűnő cionista és amellet a leglelkesebb hazafi. Bulgária és Szerbia zsidósága csekély kivétellel cionista. És nem esetleges elnyomatásuk tette őket azzá. Mert tudnunk kell, hogy Szerbia és Bulgária zsidósága — talán mert még nagy szükségük van a zsidók intelligenciájára ez országoknak; legalább is olyan jó módban és sorban él mint a magyarországi zsidóság. Az ő cionizmusuk tehát a legtisztább meggyőződésen alapuló érzelem. És mégis. A szerb és bolgár lapok óriási lelkesedéssel írnak a zsidók kipróbált hazafiságáról, hősiességükről a harcmezőn, áldozatkészségükről otthon. Zsidóorvosok tömegesen jelentkeznek a harctérre a sebesültek gyógyítása végett. Ez a hazafiság uraim! Nem pedig az, hogy békés időkben hazafias frázisokat eresztünk meg a cionizmus ellen!

Új Makkabeusok

(1914)

Nem! Nem! A Makkabeusok halhatatlan dicsőség koszorúzza alakjait nem a múltak ködén keresztül kell néznünk többé. Nem a legenda és a történelem nagyjai ők, a hősök, akiknek emlékére ünnepi lángokat kell gyújtani.

A Makkabeusok új életre keltek, a makkabeusi küzdelmek napjainkban ismét feltámadtak és ugyanazokon a megszentelt rögökön, amelyeket hajdan az ős-Makkabeusok vére áztatott, hogy vér árán is visszaverjék a zsidó szellem és zsidó kultúra ellen törő ellenséget — ugyanezek a rögökön az új Makkabeusok őseikhez méltó elszántsággal és hősiességgel felvették a harcot a most bimbózó és virágzó új héber szellem és kultúra letörésére vállalkozó új Antióchusok ellen.

Akkor a hellenizmus veszedelme ellen szállt táborba Juda népe, ma a hellenizmus helyébe a germanizmus; a hellén Antióchus helyébe a „germán” Paul *Náthán* lépett. És ha a hellén Antióchust joggal elnevezték Epifanesznek, az eszelősnek, meny nyivel inkább illeti ez a jelszó az új Antióchusokat, a *Eüfsverein* Antióchu Nathanjait, akik zsidó létükre és egy hatalmas zsidó szervezet nevében eljárva törnek a fejlődő zsidóság szentségére, midőn vakságukban vagy vakmerőségükben a zsidó pénzen felépített főiskolában, a haifai technikumban a zsidó kultúra eme hivatott szentek-szentjében pogány isteneknek akarnak oltárt emelni.

Feltámadt és újra áll a nagy harc. A héber kultúra helyébe az új Jasonok és Menelauszok a germán nyelvet és germán kultúrát akarják meghonosítani ott, ahol hosszú évek kitartó, keserves és önfeláldozó munkájával sikerült a soknyelvű Babel-zsidóságból egy egységes nyelvű héber zsidóságot és kultúrát teremteni.

A germán lovagok nem elégszenek meg immár azzal, hogy a diaspora zsidóságát megmértelyezik és kiforgatják zsidó jellegeből, de vakmerőségükben most már odáig mentek, hogy csákányt akartak emelni a mi palesztinai szent és könnyeinkkel, vérünkkel, verejtékünkkel épített és gondozott zsidó kultúrszentélyünkre.

Am Palesztinában a keresztes lovagok Páljai és Náthánjai embereikre akadtak. Az anyaföld az ott felnőtt zsidó generációnak visszaadta az ősi rugalmasságát és ez az új zsidóság, ez a

zsidó zsidóság- mint egy ember talpra állt és megbántott önérté-
tének, fenyegetett kultúrájának és megszentelteleníteni akart
szentélyének védelmére kibontotta a harc zászlaját és ifjak meg
öreges, diákok, tanárok és szülők lelkesedéssel sereglenek a harci
zászló alá és megkezdődött az új harc, az új *chanukkah* érdekében!

És mi gyertyákat gyújtó zsidók a gólusz sötét chanukká-
jában,, mikor a kis lángocskák mellett elmerengve visszagondol-
lunk azokra a hatalmas fáklyatüzekre, melyek egykoron Júdea
hegyeit és völgyeit, az emauszi síkot a Makkabeusok győzelmei-
nek öröme bevilágították, még nagyobb lelkesedéssel, rajongás-
sal és csodálattal nézzük palesztinai testvéreink új makkabeusi
harcait és szívszorongva lessük, várjuk a harctérről jövő híreket.

És ha kevesen vannak is ott Keleten küzdő testvéreink,,
nem csüggednek, nem tántorodnak meg, — mert tudják, érzik,
hogy az egész világ öntudatos és becsületos zsidósága velük van
és minden tekintetben kész támogatni küzdelmüket.

A harc kimenetele egy percig sem lehet kétséges. Ha.
Antiochus hatalmas seregei nem tudták legyőzni a kicsiny, de-
hős csapat által halálig védett héber kultúrát, ha *Zeusz* végül is
megszégyenülve volt kénytelen a zsidóság szentélyéből kivo-
nolni, — hogy ott újból a zsidó szellem foglalhassa el régi helyét,
úgy biztosak vagyunk benne, hogy a német zsidók germán istenei
nem hogy kivonulni lesznek kénytelenek, de be se fogják tehetni”
lábukat a mi szentélyeinkbe.

És nem lesz szükség egy új chanukkára, mert a mi új
szentélyünk tisztaságát vérünkkel is készek testvéreink megvé-
deni, nem lesz szükség új felavatásra!

A mi szentélyünknek a zsidósága pedig szent lesz örök-
kön-örökké, mert a zsidó nép szava azt akarja!

Egy elkésett frázis

(1913)

A zsidóság missziójának a theóriája hála Istennek idejét multa. Emberek, akik még adnak valamit arra, hogy legalább látszólag eredetit mondjanak, ma már szégyenlenék a zsidóság missziójának együgyű és már régen múzeumba került ócska frázisával hatásadászatot üzni. Hogy a zsidóság hivatása a népek tanítása és hogy rendeltetésszerűen szóratt szét a zsidóság, éppen evégből a világ minden tájára, hogy ezért kellett ott-hagynia Palesztinát is, ősi hazáját, mind-mind olyan gyerekesen naiv gondolat, hogy ennél még a keresztény szellemű Achasvér legenda is logikusabb, mely szerint a zsidóság a már megjött Messiás el nem ismerése miatti bűnét vezekli le a szétszóratt országokban.

És mégis! Még mindig akadt valaki, aki frázisainak nirvanikus tömkelegét erre a hamis, sőt zsidó szempontból felette veszedelmes teoriára igyekezett felépíteni. Az ITO. budapesti fiókjának alakuló gyűlésén az egyik pesti rabbi úr eresztette meg azt az axiómát, hogy a zsidóság Isten magasabb rendeltetéséből hagyta oda Palesztinát és mert hivatása, hogy a népeket tanítsa, szétszórta kell élnie a világon. Ezt egy pap mondotta, egy zsidópap, aki egyébként igen szereti a konzervatív rabbi szerepét játszani, de azért nem utasítja vissza a legszélsőségesebb irányú reform-rabbik veszedelmes misszió teoriáját, ha annak felhasználásával egy a laikusoknak mindenesetre tetsző „könnyed” psetlit lehet fabrikálni.

Egyszóval, a rabbi úr szerint, mi zsidók Isten különös jutalma folytán élünk most szétszórva e világon és nem is szabad visszamennünk Palesztinába, különösen, ha a magyar ITO. programma a azt úgy kívánja.

Hát én nem vagyok theologus. Nem akarok papokkal vitára kelni.

De azért egy néhány kérdést óhajtanék a mélyen tisztelt rabbi úrhoz intézni:

Ha tényleg örvendenünk kell a gólusznak és az Isteni küldetésnek, akkor vájjon miért sírta végig a rabbi úrral együtt a világ zsidósága peszach minden napján azt a régi kesergőt, amely azt mondja: „És bűneink miatt száműzettünk országunkból és „messzire kerültünk földünkől”. Majd folytatólagosan sírt a fő-rabbi úr és kérte az Istent, hogy „minél előbb mehessünk fel is-

mét örömben országunkba, hogy ott a mi határunkon verjünk gyökeret?”

Miért fejezte ki a rabbi úr a szeder estéken azt a hő óhaját, hogy „vajha jövőre Jeruzsálemben lennénk?”

Ha Isten rendeltetése a misszió és ezzel együtt a szétszórás, miért várja a főrabbi úr mindennapi imájában a Messiást? És miért imádkozik Cion felépítéséért? Mert t. rabbi úr, — engedelmet kérek, — Ön még csak a rombach-templomban rabbi és így nem fog nekem felelhetni azzal, hogy „Cion az nem Cion, hanem allegória stb.” Nem, Rabbi úr! A Rombach-templomban még szószerint veszik a hivek az imákat és így a papnak sem szabad „chochmecolni”, annál kevésbé filozofálni.

Nem így van rabbi úr! Én, a laikus, mondom önnek, hogy nem így van! Nem az isteni kitüntetés, ez a mi magasabb hivatásunk idézte elő szétszórásunkat! A zsidóság szétszórt állapotát, mint a legnagyobb átkot állította népünk elé a bibliában Mózes. Tessék csak figyelmesen olvasni a bibliát t. Rabbi úr és akkor Mózes V. könyvében XXVIII. fejezetben az úgynevezett Toehéchá-ban ezeket olvashatja, mint az összes felsorolt csapások és büntetések legnagyobbjai, mint az átkok átkát:

„És... akkor az úr szétfog téged szórni az összes népek közé, a föld egyik szélétől a másik széléig és szolgálni fogsz idegen Isteneket, akiket nem ismertél.

... És ezen népek között nem lesz sem nappalod, sem éjjeled és nem fogsz többé hinni életedben... Mindened lesz és még sem lesz semmi a tied... és vissza fog majd vezetni az úr Egyiptom országába.

íme, kedves Rabbi úr! Az Ön boldog és megelégedett szétszórtsági és misszionáriusi érzése a bibliában mint a legnagyobb átok szerepel, amely a zsidóságot érheti. „Mikor már nem hisz a nép a saját életében”, Önben, rabbi úr, mar teljesedésbe ment az átok, mert Ön már nem tud hinni a zsidó nép életében és jövőjében, és az átkot — áldásnak látja. „Megver téged az úr vaksággal”.

A németországi Schlemielek

(1913)

A németországi zsidóságnak többek között egy igen érdekes szervezete van: a „Zentralverein deutscher Staatsbürger jüdischen Glaubens”, magyarul mondva: a „Zsidó hitű német állampolgárok központi egyesülete”. Ennek az egyesületnek a Programja: küzdeni a német zsidóság teljes emancipációjáért, vagyis az ezelőtt 100 esztendővel törvénybe iktatott emancipációnak á minden vonalon való gyakorlati megvalósításáért.

Hogy egy ilyen egyesületre szükség van még Németországban — ahol egyébként hasonló célokért küzd az u. n. Verein zur Abwehr des Antisemitismus is — az a tény, hogy a németországi zsidóság emancipációjának első évszázada után még mindig küzdeni kell az igazi emancipációért, a legvilágosabban mutatja, hogy a zsidó kérdést az emancipáció nem oldotta meg, mert zsidó kérdés még ma is létezik mindazokban az országokban is, amelyekben az emancipáció már 100 esztendővel ezelőtt törvénybe iktattatott. És ha 100 esztendő nem volt elég átmeneti idő arra, hogy az emancipáció törvényét az élet gyakorlati megnyilvánulásai respektálják, úgy minden munka, e téren hiábavaló. „A zsidóság nincs emancipálva sehol — még Itáliában sem” — mondotta maga Zangwill Izrael is egyik mi-napi beszédjében.

Ezeknek a tényeknek a megállapítása után mint megdönthetetlen igazság tárul elénk a cionizmus teoriájának alapigéje, hogy a zsidókérdést az egész világ zsidóságának a jövőjét érintő és érdeklő nagy problémát véglegesen egyedül és kizárólag a cionizmus útján oldhatjuk meg.

Ezeknek előrebocsájtása után valóban nehéz megérteni a Zentralverein deutscher Staatsbürger jüdischen Glaubens, — vagy amint gúnyosan nevezik a „Zentralverein deutscher Staatsbürger jüdischen Unglaubens” — legutóbbi állásfoglalását a cionizmus ellen.

A Zentralverein március hó 30-án tartotta ez évi közgyűlését, melynek első és főpontját az egyesületnek a cionizmussal szemben való állásfoglalása képezte. Dr. Falkenheim königsbergi professzor fejtette ki a Zentralverein álláspontját a zsidó kérdésről és odakonkludált, hogy a németországi zsidóság csak német nemzeti elveket vallhat és így a cionista szervezet, amely a zsidóság nemzeti létét hirdeti a Zentralvereinnal nem működhetik pár-

huzamosan és indítványára kimondta a közgyűlés, hogy cionista nem lehet a Zentralverein tagja.

Hogy miért csak most jutott eszébe a t. Zentralvereinnak ez a radikális állásfoglalás, annak meg vannak a maga természetes okai. Mint mindenütt, úgy Németországban is előbb agyonhallgatással akarták a cionizmus fejlődését megakadályozni. Mikor észrevették, hogy ez a módszer nem használ, mikor fájdalommai kellett tapasztalniuk a Mózes vallású német állampolgároknak, hogy amíg az ő Zentral- és Abwehr-Vereinjeik az élet nélküli poshadás útján vannak, addig a cionista szervezet a német zsidóság legelső és leghatalmasabb szervezetévé nőtte ki magát, akkor folyamodtak ehhez a radikális lépéshez, amely azonban csak újabb alkalom lesz arra, hogy ezrek meg ezrek, akikhez a cionizmus eszméi eddig még el nem jutottak, a mostani affair körül keletkezett nagyarányú sajtókampány útján a cionizmust megismerhessék és magukévá tehessék annak eszméit.

Örömkre szolgál, hogy dr. Falkenheim kesergő szívében a következőket volt kénytelen a cionizmusról elmondani:

„Tudják-e önök uraim, hogy Németországban az utolsó két esztendőben 300.000 M. gyűlt össze cionista célokra? Ezenkívül egy névtelen adakozó 54.000 márkát juttatott a zsidó nemzeti alapnak. Magában Königsbergben 12.000 márkát hoznak össze cionista célokra. A német cionisták a mozgalom élén haladnak, a mozgalom központja Berlin, a szervezetet rendkívül ügyesen építik ki. Egészen a lengyelek mintájára mindenütt új támpontokat szereznek. Így a megüresedett orvosi és ügyvédi állásokat a kisebb városokban azonnal cionistákkal töltik be. A cionista eszme legegységesebb hordozói a zsidó egyetemi hallgatók egyesületei és a zsidó tornaszövetségek. Ha nem volna olyan szomorú oldala a dolognak, valóban örvendünk kellene a zsidó ifjúság eme nagyszerű idealizmusának”.

Ezeket mondotta többek között dr. Falkenheim. És a Mózes vallású német állampolgárok nagy többséggel kimondták, hogy cionista nem lehet az egyesület tagja.

Nem tudom, hogy voltak-e eddig a Zentralvereinnak cionista tagjai, vagy hogy cionisták egyáltalában igyekeztek-e bejutni a Mózes vallású német állampolgárok közé. Annyi bizonyos, hogy a dolognak olyan színezete van, mintha a Zentralverein Schlemieljei a kanapét akarták volna kidobni... gondolván, hogy ezzel az ügy elintézését nyert.

Valóban büszkék lehetnek németországi elvtársaink erre az in effigi való kizárásra, és én azt hiszem, hogy csakhamar szállóigévé fog válni cionista körökben az az áldásmondás: „A Zentralverein zárjon ki benneteket tagjai sorából”. Mert ez erőt és fejlődést jelent.

Herzl Tivadar és a cionista kongresszus*)

(1913)

„Herzl Tivadac meghalt, de megmaradt a cionista kongresszus, és így Herzl Tivadar halhatatlan.” Ezeket a sokatmondó szavakat nem kisebb ember mondta, mint Zangwill Izrael, a cionizmus egykori rajongó hive és Herzl Tivadar leglelkesebb munkatársa, a londoni zsidók által Herzl halála alkalmából rendezett gyászünnepélyen.

Es ha ma, Herzl Tivadar halálának kilencedik évfordulóján végigtekintünk azon a hatalmas mozgalmon, amelyet az ő zseniális agya és rettenthetetlen akaratereje teremtett meg, úgy valóban megállapíthatjuk, hogy Herzl Tivadar halhatatlanságát nem is annyira az általa programmatikusan kidolgozott cionista eszme, az autonóm zsidó territórium grandiózus gondolata biztosítja, hanem az a tény, hogy Herzl Tivadar az ő nagy koncepciójú terveinek olyan megjelenési formákat tudott adni, amelyek az eszme fennmaradását, terjedését és majdani megvalósulását biztosították, hogy sikerült neki megteremtenie az egész világot átölelő cionista szervezetet és annak legfelsőbb fórumát, a cionista kongresszust, a zsidó népparlamentet.

Herzl Tivadar jól tudta, hogy a halottnak hitt zsidó nép szívében még él egy utolsó szikra. Ezt a szikrát élesztette, erősítette Herzl Tivadar az ő végtelenül meleg zsidó szívének hatalmas erejű tüzével, és csakhamar sikerült lánggra lobbantania a zsidó tömegek lelkét, prófétai szózatát megértette a szétszórt zsidóság és az első baseli kongresszuson 2000 év után először ismét találkoztak a zsidó nép küldöttjei, hogy a zsidóság jövőjéről tanácskozzanak. Megisméltódott Ezekiel próféta látomása: a szétszórt csontok egymáshoz illeszkedtek, a csontok fölé bőr és hus került, az erekbe vér szívárgott és a halottnak hitt zsidóság a baseli kongresszuson új életre támadt és az egész világ ámulatára harsogta: lau omusz ki echje, „Nem haltam meg, de élni akarok és élni fogok!...”

Az első baseli kongresszus!

Ha szabad ilyen összehasonlítást tenni, úgy talán csak a

*) Egy Herzl ünnepélyen tartott beszéd kivonata.

Szinai hegyi kinyilatkoztatás lehetett akkora fascináó hatással a zsidó népre, mint amilyen a baseli kongresszus volt. Mikor Mózes mennydörgés és villámlás közepette az úr dicsőséges glóriájától övezve megjelent és hozta népének a tórát, amely kulturnemzetet volt hivatva a zsidóságból teremteni. A nép hártalan lelkesedéssel fogadta a tíz parancsolatot és a parancsok elhangzása után a nép egy akarattal zúgta: Naasze venismah; „Megtesszük és megszívleljük”.

És mikor Herzl Tivadar ott állott a lelkesedéstől kipirult arcú delegátusok között és az ováció lecsillapultát várta, hogy az I. baseli kongresszust megnyithassa, amely az újra élni akaró új zsidó népnek a cionizmus tíz parancsolatát volt hivatva kihirdetni, úgy állott ott, mint egy isten küldötte prófeta... És mikor a zsidó népet képviselő kongresszusnak a cionizmus első parancsát, a baseli programot kihirdette, amely úgy szólt, hogy a cionizmus egy jogilag biztosított otthont akar teremteni a zsidó nép számára, mennydörgésszerű taps és lelkesedés tüzének közepette feleli a nép: Naasze venismah, elfogadjuk és megtesszük!...

És miként a szinai hegyi kinyilatkoztatásnál a biblia előírása szerint az ökröket, barmokat és egyéb állatokat távol kellett tartani a Szinai hegytől ezen a napon, azonképen az I. cionista kongresszustól is csak azok maradtak távol, akiknek a Szinai hegyen sem volt szabad jelen lenniök...

A cionista kongresszus vezeti és intézi a mozgalom legfontosabb ügyeit. Herzl Tivadar ezen kongresszusok révén gondoskodott arról, hogy a felélesztett tűz el ne aludjon, és saját szívének melegével táplálta az oltáron égő szent tüzet, amelynek elaludnia sohasem szabad ...

De végre Herzl Tivadar szívének melege is megszűnt. Az # szíve sem volt kiapadhatatlan tűz-forrás és 7 évi szakadatlan munka után a zsidó nép legnagyobb fia kidőlt az élők sorából...

Zsidó népétől nem kívánt sok ellenszolgáltatást. Se díszes ravatalt, se virágillatot, se tömjénező halotti beszédeket. Csak egy szerény kívánságot tartalmaz végrendelete: „Ha terveim megvalósulnak, a zsidó nép vigye magával az én csontjaimat is.”

Hogy Herzl Tivadar milyen nagy büszkeséggel tekintett az ő legdicsőbb alkotására, a kongresszusra, azt a következő, szinte megrendítő kép igazolja:

A nagy beteg utolsó perceit élte már. A haláltusa legrettegetesebb perceiben, mikor agyonzaklatott képzeletét a legkülönfélébb gondolatok foglalkoztatták, — a haldokló vezér utolsó erejének megfeszítésével kalapácsütésekre emlékeztető mozgást végzett kezeivel, miközben elhaló hangon kiáltá: „ad loca omnes”. Mindenki foglalja el a helyét! A haldokló ágyánál vir-

rasztó legbensőbb barátai és munkatársai előadása szerint Herzl Tivadar ez utolsó percekben is a baseli kongresszus fenséges jelenetére gondolt, mikor ott állott ő, a lelkesülő tömeg közepén, kezében a kongresszus megnyitását jelző kalapácsot tartva...

Ad lóca omnes! És barát jai, tanítványai, kiket az Ő meseteri kezei avattak új Józsuákká, — a mester szavait megértették. A hajó kapitánya kidőlt és a katasztrófa pillanatában mindenki a helyén volt és megfeszített energiával siettek az árván maradt kormánykerékhez. És sikerült nekik a Herzl által teremtett szervezet és a kongresszus útján biztos révbe vezetni a cionizmus imbolygó hajóját.

Mikor Herzl Tivadar az első cionista kongresszust összehívta, a zsidóság akkori „vezérei” valóságos nemzeti katasztrófát láttak a cionista kongresszusban és minden eszközt megragadtak, hogy a kongresszust lehetlenné tegyék. És ma, Herzl halálának kilencedik évfordulóján, a zsidó nép eddig soha sem tapasztalt érdeklődéssel és lelkesedéssel készül a XI. kongresszusra és a világ egyik legnagyobb zsidólakta városa örömmel várja falai közé a zsidó népparlament képviselőit...

A XI. kongresszus legkiemelkedőbb mozzanata a Herzl sírjához való zarándoklás lesz. A Herzl működésének székhelyén üléselő kongresszus félbeszakítja majd tanácskozásait és ezren meg ezren fognak felkerekedni és elzarándokolni a nagy halott ideiglenes pihenőhelyéhez, a döblingi temetőbe, hogy megismételjék azt a fogadalmat, amelyet temetése alkalmából Wolffsohn Dávid az egész zsidó nép nevében fogadott: „Im eskachech Jerusalajim tiskach jemini!”

És ha Herzl Tivadarnak 9 évi pihenése közben néha talán kételyei támadtak volna afelől, hogy a zsidó nép folytatja e az ő megkezdett művét és hogy teljesíteni fogja-e az ő egyetlen és utolsó kívánságát, úgy most, ezrek meg ezrek szívdobbanását meghallva és megérezve tudni fogja, hogy a zsidó nép az ő útján halad előre, hogy a kék-fehér zászló fennen és diadalmasan lobog és biztos lesz afelől is, hogy eljő majd a nagy nap, amikor a hálás zsidó nép vállaira fogja emelni az ő hamvait, hogy az ősök földjén helyezze örök pihenőre ...

Palesztina krízise

(1913)

A cionizmus agyonüldözését tűzte ki feladatául már jó néhány esztendővel ezelőtt *egyik* felekezeti lapunk. Közmegelegedésre működött a kitűzött cél irányában, amennyiben a támadásokkal párhuzamosan nőtt, egyre nőtt a gyöngye kis csapat által megindított mozgalomnak az ereje.

Néhány esztendővel ezelőtt az illető lap szerkesztője Palesztinában járt és hazajövet egy egész évre való anyagot hozott magával lapja részére. A lap minden egyes száma csak úgy öntötte magából a Palesztinában látott és tapasztalt új zsidóéletről zengő dicsénekeket. Már-már kész volt a szerkesztő úr a Palesztinában látottakra való tekintettel a cionizmust szalonjába befogadni, csak a „politikai cionizmus” mumusától félt, már amint „az ember minden olyan dologtól idegenkedik, amelyet — nem ismer.

Azóta persze sok minden megváltozott. A cionizmus további agyonüldözésére nagyszerű eszköznek látszott a magyar zsidóság részére direkt a zálogházból kiváltott és teljesen más színekre átfestett ITO. szervezet programja és a fent már jelzett felekezeti lap — törölte a zsidóságot érdeklő térképről Palesztinát és most már csakis Angoláról és Galvestonról közöl prózát és verset, — ahogy éppen a pénzügyi viszonyok engedik.

Azaz, hogy nem egészen így van. Palesztináról is tétetik említés, de csak akkor, ha kolerával, pestissel, háborúval, föld rengéssel vagy hasonló nagy csapásokkal lehet valamiképp vonatkozásba hozni a zsidóság ősi hazáját, hogy hamis és tendenciózus megvilágításban mutathasson rá Palesztina teljes értéktelenségére. Szóval ki akarja ábrándítani a zsidóságot Palesztinából.

Ha Lüle Burgasnál elverik a törököt és néhány törökparaszt Konstantinápolyba menekül, kész: a palesztinai krízis, mert hát a menekülő parasztokat csakis Palesztinában helyezheti majd el a török kormány. Ez holt bizonyos!

Ha *egy* jobb módú zsidó gyarmatos néhány heti tartózkodásra külföldre utazik, dringend sürgöny közli, hogy a zsidó gyarmatokból való kivándorlás óriási mérveket öltött, Palesztina krízis előtt áll, most már igazán halaszthatatlanul lépjen be minden magyar zsidó az ITO. szervezetbe, de sürgősen, mert — holnap esetleg már késő lesz, holnapra már meg lehet cáfolva az egész krízisről szóló hír.

Így keletkezett az illető felekezeti lapban egy állandó rovat, amelyben szabályosan ismétlődik a dögvészes illatú memento: „Palesztina krízise.”

És most már azután jaj neked szerencsétlen, nyomorult Palesztina. Most már kénytelen leszel minden héten legalább egyszer kiszervenvedni.

Mert ha a Jaffában partra szálló zsidó bevándorlótól a határrendőr úr 1 frankkal több baksist kér, hogy minden igazoló irat hijján is bebocsássa az országba..., nyomban itt van a dült betűkkel közölt dringend sürgöny: „Palesztina krízise, a zsidó bevándorlást megnehezítették.”

De most már esik igazán itt van Palesztina végső krízise! Így ujjongott az illető lap, mikor hetekkel ezelőtt a zsidó sajtót egy hír járta be, hogy az új jeruzsálemi gouverneur megtiltotta a külföldi zsidóknak a föld vásárlását Palesztinában. E hír hallatára, úgy hiszem, külön kiadást is rendezett a fent már tisztelt felekezeti lap. Óriási volt az öröm! Most aztán igazán lüttek neked Palesztina! És az ITO részvények egyszerre 500 percenttel emelkedtek!

De egyszerre megjött a cáfolat!

Külföldi — nem cionista — tényezők jelentették a zsidó sajtónak, hogy a nagy riadalmat okozott rendelet egy új kormányzó felesleges buzgalmának a következménye volt, akit a török kormány emiatt nyomban elcsapott állásából. A kérdéses rendelet hatályon kívül helyeztetett. A zsidó nemzeti alap éppen e „kritikus” időkben egy nagy földterületet vett Palesztinában zsidó telepítés céljára és jelenleg egy másik nagyobb földbirtokra folynak az alkudozások.

És a Palesztina krízisében utazó felekezeti lap kénytelen eme híreknek helyt adni lapjában, bár farizeus szemforgatások mellett teszi hozzá, hogy ezek a kedvezőbb hírek „sajnos eddig még hiteles megerősítést nem nyertek.” Tényleg úgy van. A konstantinápolyi kormány sajtóirodája a mostani bonyolult külügyi helyzetben megfeledezett arról, hogy az illető magyar-zsidó felekezeti lapot dukálna egy „hivatalos” cáfolattal felkezesni. Mert az „Osmanischer Lloyd” félhivatalos jelentése és az összes Palesztinában megjelenő héber lapok közlései még nem érdemelnek hitelt.

És az illető felekezeti lap naiv olvasója, aki egész zsidó tudását abból meríti, most Palesztina szomorú sorsán aggódik és szentírásnak veszi, hogy oda zsidót be nem engednek, hogy ott zsidó földet nem vehet, hogy ott meg nem élhetnek és kivándorolnak stb., stb. És Magyarországon az ilyen tendenciózus anti Palesztina hírek terjesztőit zsidóügyekben még mindig „csalhatatlan hangadónak” tekintik. És még mindig nem seprüzik ki őket a magyar zsidóság önzetlen munkásainak a megszentelt csarnokából!

A zsidóság pöre Kiewben

(1913)

A gólusz szomorú jellegzetessége: a zsidóság örök vándorlása. És a gólusszal együtt járó fájdalmak és borzalmak természetesen követik a gólusz sajtóságait. Ezek a fájdalmak és borzalmak, amelyek a maguk összességében a zsidóság nemzeti tragédiáját alkotják, — mindenütt otthonosan érzik ugyan magukat, de miután mindenütt egyszerre nem tombolhatják ki magukat kényük-kedvük szerint, ezek is vándorlásra adták magukat.

A vérvád ... úgy rémlik, mintha a zsidóság elleni gyűlölet bizonyos időszakonként az antiszemitizmus egyes hullámaiból rakódnék össze, hogy azután piszkos áradatként a vérvád képében rohanjon keresztül a zsidó utcákon pogromot sodorván maga után.

És ez a szennyes áradat is vándorol. Egyszer Damaszkus, máskor Polona, a változatosság kedvéért Tiszaeszlár, a „jogi-lag biztosított otthona”, míg most ismét visszatér anyjához. — Kiewbe...

Kezünkbe vesszük a világsajtó leghatalmasabb lapjait, amelyeknek hasábjairól rendszerint a kulturálódott emberiség szava hangzik felénk, amelyek első oldalain a huszadik század „világmegváltó” eszméivel szoktunk találkozni és tovább lapozgatva, mintha egy szép álomból zavartak volna fel bennünket, megdöbbenve olvassuk hasábos cikkek feliratát: „A kiewi vérvád!”

Hát valóban lehetséges volna? Valóban csak mese volna a középkor barbár világának a letűnése? Valóban igaz volna, hogy nincsen „új kor”, nincs huszadik század, nincsen szabadgondolat, nincsen emberi méltóság és nincsen szabadság és egyenlőség?

Igaz volna, hogy nincs többé? ...

... Nincs! És százszor nincs! És ha millió harsona fűjja is fülünkbe a szép és andalító frázisokat, mi zsidók nem hiszünk többé a hazug prófétáknak és elkeseredett meggyőződésünk le-sújtó erejével odakiáltjuk a hazug világnak: „Nincs és nincs! Semmi sincs! Legalább nekünk zsidóknak nem adatott meg a szerencse, hogy erről meggyőződhessünk! De van vérvád, va a Kiew, van új Tisobeav és meg van a régi, a 2000 éves gólusz.

És a zsidóság ezen nemzeti tragédiáját nem fogja a kiewi

per megszüntetni — még ha teljes rehabilitációt is fog nyújtani szegény Mendel Beilisnak. Az ő vértanúsága legfeljebb csak szaporítani fogja a mi dicsőséges, de szomorú történetünk hős martyrjainak a számát. Nem csökkenti a mi rettenetes fájdalomunkat az előkelő világ előkelő tiltakozása, sem a pápai bullák, sem pedig a zsidó rabbik esküvel megerősített bizonyágtétele.

A tény maga fáj és gyilkol. A tények, az előzmények kergetik arcunkba a szégyenpírt. És tehetetlenségünk felett érzett rettenetes dühünket csak fokozza, ha eme gyalázatos vád megcáfolásában látjuk komoly emberek ambícióit kimerülni.

Nem cáfolni, nem gyászolni, nem böjtölni és nem tiltakozni kell itt!

Ha igazán van bennünk egy cseppnyi zsidó szolidaritás, ha a vérvád meséjét örökre ki akarjuk irtani, úgy csak egy módunk van erre. Meg kell szüntetni a vérvád szülő anyját, ezt a hétfejű sárkányt, a góluszt...

Ezzel fogjuk a zsidóság becsületét visszaszerezni. És a kiewi pernek talán meg lesz az eredménye, hogy a gólusz zsidósága eszméltre ébred.

Mert a gólusz zsidósága optimista a jelenre vonatkozólag. Amikor a veszedelem nincs közvetlenül ante portas, akkor a zsidóság egyszerre megfélelkezik a gólusztól és mannaként eszi a száműzetés keserű kenyerét.

Mi cionisták azonban a jövő optimistái vagyunk. Minket még a vérvád szörnyűségei sem fosztanak meg attól az örömtől, melyet akkor érzünk, midőn a zsidóság jövőjének az a képe tárul szemeink elé, melyet a cionizmus lelkes optimizmussal, de a realizmus józanságával fáradhatatlanul és szüntelenül hirdet.

El vagyunk készülve, hogy míg a megváltás el nem érkezik, a zsidóság útja még néhány Beilis-féle határkövel lesz jelezve. De minél több lesz a határkö, annál inkább fog a gólusz útja megrövidülni, melynek végén, — és ez nem sejtetem, hanem valóság — az ősök földjén, az ősök nyelvében élő boldog nemzeti lét biztos körvonalai bontakoznak ki.

A felekezeti költő kálváriája

Az ügy nem érdemel bővebb fejtegetéseket. Röviden és szárazon fogom leírni a csinos kis tényállást, úgy ahogy az történt. A nevek szintén mellékesek, mégis mint ennek az egész kortörténeti képnek fontos adalékát meg kell említenem, hogy a „felekezeti” költő, akiről itt szó leszen, egyik felekezeti lapunk előnyösen ismert és ismertetett házi poétája, akinek az ünnepi verse nélkül ma már Peszach, Sebuot és Szukkcth, nem merne beköszönteni szerény hajlékainkba ...

Tehát a „felekezeti” költő úr nagy lendülettel belép a pesti izr. hitközség rabbínátusának az irodájába és a boldogságtól sugárzó arccal szól:

— „X felekezeti lap házi poétája vagyok”.
Van szerencsénk! Igen örvendünk!

— Örömmel jelentem szól a felekezeti poéta — hogy eljegyeztem magam.

— Mazel Tov! — feleli a rabbinus.

— Az iránt érdeklődném — folytatja a poéta, — hogy az egyházi áldást meg fogom-e kapni?

A rabbik összenéznek, nyilván arra gondolnak, hogy az illető felekezeti lapnál viselt munkatársi állása vagy esetleges rossz versei miatt fél attól, hogy az egyházi áldás malasztját nem fogják neki megadni. Megnyugtattják azonban a „felekezeti poétát”, hogy a legnagyobb készséggel, másnak is megteszik, tőle sem fogják megtagadni...

— De — szól a poéta és itt már gyorsabban haladunk a drámai fordulatok felé — de kérem, én már egyszer nős voltam.

— Annál nagyobb a bátorsága, — hogy másodszor is hajlandó megnősülni — szólta a rabbínátus. És mi történt a k. első nejével — ha szabad érdeklőnünk?

— Semmi különös! Él és virul, de nem élünk együtt.

— Rendben van! Tessék hozni egy gettnek nevezett rituális válólevelet és akkor ez se lesz baj.

— Azt nem lehet, mert nem voltunk egyházilag egybekelve.

— Hát akkor megint rendben van! Majd érdeklődünk, hogy nincs-e egyéb házassági akadály.

Nemsokára kitűnt, hogy a „felekezeti” költő úr, a péntek esti limonades versek gyári szállítója már évek óta „felekezeti nélküli”.

Kérdik tőle, miért tette.

— Hát kérem — feleli — akkor azt hittem, hogy verseim barátságosabb fogadtatásban fognak részesülni, de csalódtam. Viszont a felekezeti lapnál nem ártott a felekezetnélküliségem. Különbön egynéhány ajánló sort is hoztam a lapomtól...

A rabbinátus végre is kijelenti, hogy felekezetnélküli egyént nem részesíthet az egyházi esketés áldásában még akkor sem, ha felekezeti költő az illető.

— Tessék visszalépni a zsidó felekezetbe és minden rendben lesz megint, — szól a bölcs rabbinátus. — És valóban a legegyszerűbb megoldás, mert hiszen különös nehézséggel és áldozattal ez amúgy sem járt volna a felekezeti költő úrra.

Erre azonban kitört a költőből a következetesség vad embere és energikusan visszautasította az ajánlatot, miközben imígyen szónokolt:

„Nem! Azt nem teszem! Én, aki költői szuverenitásomat a felekezetem szolgálatának szenteltem (sic!), elvárhatok annyit, hogy felekezetem papsága engem mint felekezetnélkülit is elismerjen zsidónak. Ha nem teszik, majd olvassák a költeményeim ezután. Én máától fogva a legdestruktívabb irányzatot fogom hirdetni verseimben és rombolni, törni, zúzni fogak”.

Így szólt a felekezeti költő és távozott.

És ha, nyájas olvasóim, ezek után holmi destruktív verset fogsz olvasni a zsidó felekezeti sajtó hasábjain, jusson eszedbe, hogy azokban az a felekezeti költő rombol, akit felekezetnélkülisége miatt nem akart a pesti rabbinátus esketni. És bocsásd meg az ő elkeseredettségét.

Tiltott könyöradománygyűjtés miatt...

A napilapok megemlékeztek arról a szomorú vándorcsapatról, amely Oroszországból menekülve, szép Magyarországon át igyekezett eljutni az ősök földjére, Palesztinába, ahol ezer meg ezer testvérük már mint szabad ember szabad házában él.

Ám az oroszországi üldözöttek nem szoktak magukkal vinni csengő aranyakat és így útközben könyörületes zsidó testvéreiknél igyekeznek a továbbjutáshoz szükséges eszközöket megszerezni. És a zsidó szív ilyenkor nem tud nemet mondani. Minden zsidó erszénye megnyílik, ha a bolygó Ahasvérokat és a zsidó kérdés borzalmait szemtől-szembe látja.

Az újvidéki határrendőrség azonban a száraz paragrafusokra támaszkodva, nem törődik a menekülők rettenetes tragikumával, hanem „tiltott koldulás és csavargás miatt” előbb megbünteti, azaz elzárta a szerencsétlen csapatot és azután kitoloncolja a határra...

Mi úgy érezzük, hogy miként a politikai menekülteket Biás kezelésben részesítik az államok, mint a közönséges szökevényeket, úgy a hitük és fajuk miatt kiüldözött zsidókkal szemben is más paragrafusokat kellene alkalmazni, mint a közönséges csavargók és koldusokkal szemben. Itt a szívnek kellene intézkedni és nem a kegyetlen paragrafusoknak. Mi haszna is van a magyar államnak, ha az a 40—50 zsidó egy pár héten át büntetésből előbb a határrendőrség börtönében szenved és csak azután toloncolják el őket. Tessék nyomban eltoloncoltatni, ezzel talán még szolgálatot is tesznek a szerencsétleneknek. Hiszen saját hibájukon kívül kell nekik testvéreik könyöradományait igénybe venni.

Lám, lám! A magyar állam és a hatóságok nem szívesen nézik az országba menekülő zsidókat. És a magyar állam érdeke is az, hogy ezek a szerencsétlenek minél ritkábban alkalmatlanokodjanak itt.

De azért mi, cionisták, vagyunk a hazafiatlanok, akik arra törekszünk, hogy az üldözött zsidók ne tolonc útján, hanem tisztességes módon juthassanak el Palesztinába és hogy ott megélhetést is találhassanak. És a cionizmus akar arról gondoskodni, hogy az üldözött zsidók menekülő csapatai minél kevésbé legyenek más országok terhére ...

A magyar zsidóság gondolkozhatnék erről a kérdésről egy keveset...

A Makkabea jubileumára

(1913)

Egy ifjúsági egyesület tíz éves fennállásának jubileumát ünnepli. És ez az ünnep mindannyiunk ünnepe. Sőt joggal elvárhatnék, hogy az egész magyar zsidóság ünnepe legyen az első cionista egyetemi egyesületnek a jubileuma. Mert ez a jubileum a magyar zsidóság megújhodását jelenti. A magyar zsidóságnak a fája tíz évvel ezelőtt virágozni kezdett és „lesz gyümölcse a fának, amelynek ilyen virágai vannak ...”

Mi volt tíz évvel ezelőtt a magyar zsidó egyetemi ifjúság? Egy szellem nélküli tömeg, mely sehogyan sem tudta megtalálni a maga helyét. Bárhova ment, mindenütt éreznie kellett a zsidó voltának szerinte — kellemetlen állapotát. Bármennyire igyekezett is a legszélsőbb radikális táborban a „modern” eszmék árnyékában a maga zsidóságát észrevehetetlenné tenni: ez a zsidóság nem hagyta magát legyúrni és mint amolyan rossz szellem éppen a legalkalmatlanabb percben megjelent és a piruló ifjúnak mintegy vigyorogva jelentette: „Itt vagyok ...!”

*

És ebben a szomorú és tarthatatlan ferde állapotban akadt egy pár lelkes zsidó ifjú, akik igaz zsidó szellemben nevelkedvén, sehogysen tudtak megbarátkozni ezzel a nekik, idegen zsidó környezettel. Nem ilyenek képzelték ők el a zsidó egyetemi ifjúságot. És a főváros nagy forgatagában keresve-keresték az ő igazi zsidó testvéreiket. Testvéreiket keresték, akik tudatában vannak zsidó voltuknak és ismerik zsidó népüknek és fajuknak értékét, ismerik a zsidóság dicső múltját, tudnak a zsidóság hőseiről, harcairól és küzdelmeiről és így tisztában vannak önmagukkal is. Testvéreket kerestek, akik önérzetesen vallják magukat zsidóknak és örömmel, lelkesedéssel készek a zsidóság ideáljaiért küzdeni. És egymásra akadtak a testvérek... És a pusztai vándorlás, a sivár elhagyatottság véget ért. A testvérek együtt maradtak és megteremtették a testvéri hajlékot: a Makkabeát...!

*

És azóta nincs elhagyatva a zsidó ifjúság. Nem kénytelen többé megtagadni az énjét és mesterkéltséget magára öltetni... Szabadon és zavartalanul dolgozhat a maga ideáljaiért. Erősítheti zsidóságát, gyarapíthatja zsidó tudását és képessé teheti

magát arra, hogy majd az életbe kikerülvén, a zsidóság életében olyan pozíciót vívjon ki magának, amelyen a leghathatósabban képviselhesse népének az ügyét. A Makkabeából kikerülendő új generáció egészen más szemmel nézi a zsidóságot, mint a mai, mondhatjuk a „pusztában” felnőtt nemzedék. A Makkabea a szószoros értelmében megújhodást fog belevinni a magyar zsidóság elkorhadat törzsébe.

Az új generáció a magyar zsidóság jövője. És ennek a generációnak jogában áll a maga jövőjét úgy előkészíteni, ahogy ő azt legcélszerűbbnek véli.

*

A velünk ünnepelni akarókat tárt karokkal fogadjuk. De az ünneprontókat át fogjuk adni az egész zsidóság közmegvetésének.

A Balfour-deklaráció 10. évfordulója (1927)

1927 november 2-án lesz tíz éve annak, hogy a zsidóság történetében oly nagy fontosságra emelkedett Balfour-deklaráció megjelent. 1917 november 2-án intézte lord Balfour, az akkori angol külügyminiszter, James de Rothschild báróhoz azt a hivatalos levelet, amelyben az angol kormány képviselőjében kijelenti, hogy amennyiben Palesztina angol fenhatóság alá kerül, úgy Anglia ott a cionista törekvések értelmében egy zsidó nemzeti otthont fog építeni.

Ez az okmány azóta a Balfour-deklaráció név alatt ismeretes és alapja lett az egész cionista politikának, az angol-török békeszerződésnek és a népszövetségi mandátumnak. Anglia mandátumot nyert a Népszövetségtől Palesztina kormányzására azzal a kötelezettséggel azonban, hogy Palesztinában az egész zsidóság közreműködése mellett megteremti a zsidó nemzeti otthont.

Ezzel a Balfour-deklarációval, az annak alapján létrejött mandátumkötelezettséggel tulajdonképpen a cionizmus baseli programja jutott megvalósuláshoz. A baseli program a cionizmus céljául a palesztinai zsidó nemzeti otthon megteremtését tűzte ki.

Joggal ujjonghatott az egész cionista világ akkor, amikor Anglia ennek a programúinak a megvalósítását ünnepélyesen magára vállalta. Hatalmasabb anyagi és erkölcsi garanciáról a cionizmus soha nem is álmodhatott programja megvalósítása érdekében: a brit birodalom kormánya.

Ha közben ez az ujjongás némi panaszos hangoknak adott is helyet, ha sokakban felgyülemlett a keserűség Anglia lassú és kényelmes munkája miatt, mi bizton hiszünk Anglia kötelességvállalásában. Ha lassú is a tempó, az elv a fontos. Nordau mondotta: „Ein Volk kann warten”. És a zsidó nép, amely 2000 évig várt, türelemmel fogja várni az angol ígéretek beváltását.

Most már csak a zsidó népen múlik a lehetőséget kihasználva, újjáépíteni a terméketlenné vált és romokban heverő ősi Szentföldet. A lehetőség megvolt, a vágy élt zsidók millióinak szívében, de hiányoztak az eszközök. A Balfour-deklarációt követő napok mámore hamar elszállt, de megmaradt a hétköznap rideg valósága. Nyitva állottak Palesztina kapui és útra készen

vártak a vándorolni akarók tömegei, de az ország pusztaság, malarias mocsarak, kopár hegyek és primitív emberi életet élő arabok hazája. Ez volt a helyzet 1920-ban, amikor a cionista mozgalom vezetői a háború befejezte után először gyűltek össze Londonban, hogy már most az ideális tervezetések, az álmodozások korszakát lezárva, megteremtsék az építés pénzügyi esz közeit. Az 1920. évi londoni konferencián született meg a Kefén Hajessod, az Országépítő Alap eszméje, visszanyúlva a zsidók egyik ősi intézményéhez, a máászerhez, a tizedhez. Abból az elgondolásból kiindulva, hogy minden zsidó kötelességének fogja érezni az ősi szent föld újjáépítéséhez jövedelmének és vagyonának egy bizonyos hányadát felajánlani, megalapították a Keren Hajessod néven ismeretes kolonizációs alapot. Az alap, amelynek célja a Szentföld kulturális és gazdasági felépítése, 1921 tavaszán a zsidóság áldozatkészségére appellálva, megindította munkáját. Az elmúlt hét év, ha nem is váltotta be mindazokat a reményeket, amelyeket az alap megteremtői hozzáfűztek, az elért anyagi eredmények mellett egy nagyon értékes erkölcsi eredményt tud felmutatni. Sikerült ezen idő alatt egy táborba egyesíteni, egy cél szolgálatába állítani és eladdig elérhetetlennek vélt áldozat hozására bírni a számtalan táborra szakadt zsidóságot.

Három millió fontnál nagyobb összeget juttatott eddig a Keren Hajessod a Szentföld újjáépítésére. 250.000 zsidót tudott a rendszeres adózásra megszervezni, minden kényszerítő eszköz nélkül, csupán az eszme és a Palesztinában elért eredmények hódító erejével. 52 ország zsidósága növeli ma már ezt az alapot és járul hozzá erkölcsi és anyagi támogatásával ahhoz, hogy termőföldrökké váljanak a mocsarak, hogy lombos erdőbe szökkenjenek a kopár hegyoldalak és új teremő élet, zsidó szellem, újjáéledt héber nyelv lépjen a mindent megölő, kultúrát és fejlődést béklyóba verő keleti tunyaság helyébe.

Nyolcvan falu, egy teljesen zsidó város és az új városrészek egész sora mind a Keren Hajessod munkájának eredménye. Ezen eredmények azonban még távolról sem olyanok, hogy erősen éreztetnék hatásukat a diaszpórában élő zsidóságra. Csak fokozottabb munka, növekedő áldozatkészség és minden zsidó bekapcsolódása ebbe a párját ritkító kultúrmunkába fogja azokat az eredményeket kitermelni, amelyeknek elérése nemcsak a Keren Hajessod s nemcsak az országépítők, hanem az egész zsidóság dicsősége lesz. A magyar zsidóságé is!

A
KEREN KAJEMET LEJISZRÁÉL

váltja vissza a zsidóság örök tulajdonául Erec Jiszráél földjét és azt örök bérlet formájában bocsájtja a városi és falusi telepítés céljaira.

Álljon Ön is a K. K. L. támogatói sorába!

Forduljon felvilágosításért
a „Keren Kajemet Lejiszráél” magyarországi irodájához
Budapest, VI., Király ucca 36. szám.

Kérjen perselyt!